

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΥΓΟΝΙΣΜΟΣ, ΦΥΛΕΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΑΙΩΝΑ

Εισηγήτρια: Δημητρούκα Αλεξάνδρα
Επόπτρια Καθηγήτρια: Λαλιώτου Ιωάννα
Επικουρική Καθηγήτρια: Μπενβενίστε Ρίκα

ΒΟΛΟΣ 2004

Η εικόνα του εξώφυλλου παρουσιάζει Έλληνες μετανάστες σε πλοίο κατά τη μετάβαση τους στην Αμερική και προέρχεται από το βιβλίο του Fairchild Henry Pratt, «Greek Immigration to the United States», New Haven 1911 (Χατζηιωσήφ Χρήστος (Επ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αι.*, τ.1., *Οι απαρχές 1900-1922*, Βιβλιόραμα, Αθήνα, σ. 135.).

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η συγγραφή της παρούσας εργασίας δε θα ήταν δυνατή χωρίς την ενθάρρυνση και τη βοήθεια της κα Ιωάννας Λαλιώτου και της κα Ρίκα Μπενβενίστε. Θα ήθελα να τις ευχαριστήσω θερμά για τις εύστοχες παρατηρήσεις τους, τη βιβλιογραφική τους βοήθεια και την υποστήριξη τους. Ακόμη χρωστώ ένα μεγάλο ευχαριστώ και στη κα Αντουανέτα Αγγελίδη που μοιράστηκε πρόθυμα μαζί μου τις κινηματογραφικές της γνώσεις.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
2. ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΓΡΟΤΗ ΣΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗ.....	6
3. ΕΘΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ, ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ, ΛΕΥΚΟΤΗΤΑ.....	11
4. ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΑΥΤΟΧΘΟΝΙΣΜΟΥ ΣΤΙΣ Η.Π.Α.....	17
5. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ : Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΕΝΟΣ ΜΥΘΟΥ.....	31
6. ΓΙΑ ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.....	37
7. ΟΙ ΝΕΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ: ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΑΛΛΟ....	47
8. ΤΕΛΟΣ ΕΠΟΧΗΣ.....	62
9. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	69
10. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	71

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία παρουσιάζοντας τα νομοθετήματα που αφορούσαν τη μετανάστευση και κάνοντας αναφορές τόσο στην ιστορία της χώρας όσο και στην εξέλιξη της φυλετικής σκέψης, που επιτρέπουν την καλύτερη κατανόηση της πραγματικότητας των Η.Π.Α. στην αυγή του 20^{ου} αι., θα επιχειρήσει να αναδείξει τις σχέσεις ανάμεσα στον ευγονισμό και την αμερικάνικη εθνική ταυτότητα και το ρόλο που διαδραμάτισαν στη θέσπιση της νέας μεταναστευτικής πολιτικής.

Σύμφωνα με τη Λίνα Βεντούρα το έθνος μπορεί να οριστεί ως μια διαδικασία μετατροπής ανομοιογενών πληθυσμών σε θεσμοποιημένα κοινωνικά σώματα¹. Αυτή η διαδικασία ενσωμάτωσης επιτεύχθηκε με τη χρήση διαφόρων συμβόλων και μύθων. Η κάθε ομάδα για να συσταθεί ως τέτοια ήταν απαραίτητη η ύπαρξη κάποιων κοινών στοιχείων που επέτρεπαν την ανάπτυξη της αίσθησης του συνανήκειν και τη διαμόρφωση μιας εσωτερικής αλληλεγγύης. Φυλετικά, θρησκευτικά, πολιτισμικά ή άλλα στοιχεία αποτέλεσαν πολλά από τα κοινά αυτά χαρακτηριστικά προσδιορισμού του «εμείς». Αυτός ο προσδιορισμός της έννοιας του «εμείς» όμως εμπεριείχε τη διάκριση, αφού ήταν η κατοχή συγκεκριμένων στοιχείων που οδηγούσε στην ένταξη και η απουσία τους στον αποκλεισμό. Επρόκειτο για ένα σύστημα διαφορών και ομοιοτήτων που έδινε έμφαση σε συγκεκριμένες ιδιότητες και χαρακτηριστικά. Το «εμείς» μπορούσε να συγκροτηθεί μόνο σε αντίστιξη με την ετερότητα.

Το στοιχείο εκείνο που επέτρεψε στην πλειοψηφία των περιπτώσεων την ταύτιση των ατόμων μιας εθνικής ή προ-εθνικής ομάδας ήταν ο μύθος της κοινής καταγωγής. Για τις κοινότητες των πρώτων αποίκων της Β. Αμερικής, που προέρχονταν από διαφορετικές περιοχές της Ευρώπης, ο μύθος της κοινής καταγωγής δε θα μπορούσε να έχει κάποια ισχύ. Καθώς όμως αυτές οι κοινότητες συγκροτήθηκαν ανάμεσα σε πληθυσμούς ερυθρόδερμων Ινδιάνων και μαύρων σκλάβων, σταδιακά οι άποικοι άρχισαν να αυτοπροσδιορίζονται βάσει της λευκότητας τους. Στην περίπτωση των 13 αποικιών ήταν η φυλή που αναδύθηκε ως βασικό κριτήριο προσδιορισμού και διάκρισης. Αλλά και αργότερα παρά τη συγκρότηση των νεοσύστατων Η.Π.Α. πάνω στα ιδανικά της ελευθερίας και της δημοκρατίας, η φυλή διατήρησε την κεντρική της σημασία, όπως υποδηλώνει ο

¹ Βεντούρα Λίνα, *Μετανάστευση και έθνος. Μετασχηματισμοί στις συλλογικότητες και τις κοινωνικές θέσεις*, Ε.Μ.Ν.Ε – Μνήμων, Αθήνα 1994, σ. 70.

νόμος περί ιθαγένειας του 1790 που έδινε την αμερικάνικη υπηκοότητα μόνο σε «λευκά άτομα». Το πολιτικό υποκείμενο των Η.Π.Α. ήταν ο λευκός Ευρωπαίος.

Ωστόσο ακόμη και η είσοδος «λευκών ατόμων» στη χώρα δεν υπήρξε πάντα ευπρόσδεκτη. Παρά τη μεγάλη πίστη των Αμερικάνων στην αφομοιωτική ικανότητα του έθνους τους, ο κίνδυνος αποτυχίας της συγκεκριμένης διαδικασίας ήταν πάντα πιθανός. Η εισαγωγή ξένων στοιχείων που μπορεί να αποδεικνύονταν επιβλαβή για την αμερικάνικη δημοκρατία, αφύπνιζε την κοινωνία. Οι τρεις παραδόσεις του αυτοχθονισμού των Η.Π.Α. αναπτύχθηκαν ακριβώς στη βάση αυτής της λογικής. Ο αντικαθολικισμός επεδίωξε να προφυλάξει τη δημοκρατία από τους τυραννικούς για τους Αμερικάνους θεσμούς της Καθολικής Εκκλησίας, ο αντιριζοσπαστισμός από τα διάφορα ανατρεπτικά δόγματα της Ευρώπης ενώ η τρίτη παράδοση αυτοχθονισμού των Η.Π.Α., ο αγγλοσαξονισμός, εξύμνησε τις μοναδικές αρετές της Αγγλοσαξονικής Αμερικής, τόνισε τι συνιστούσε την «ουσία» της Αμερικής.

Μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αι. η έννοια της φυλής όμως αφορούσε κυρίως μια πνευματική κληρονομιά και δεν είχε βιολογικό χαρακτήρα. Η ετερότητα στηριζόταν στα σωματικά στίγματα αλλά ακόμη δε συνιστούσε μια «φυσική» αλήθεια και βιώνόταν περισσότερο ως πολιτισμική κατωτερότητα. Οι θεωρητικοποιήσεις του επιστημονικού φυλετισμού του τέλους του αιώνα μετέβαλλαν το νοηματικό πλαίσιο της έννοιας της φυλής. Η επιστήμη του ευγονισμού αναζήτησε τις «κρυμμένες αιτίες», την «αλήθεια» των ανθρωπίνων διαφορών και μέσω της υποτιθέμενης επιστημονικής της αντικειμενικότητας ανήγαγε τις διαφορές αυτές σε φυσικές και απόλυτες².

Ο πολιτικός μετασχηματισμός και οι κοινωνικές αλλαγές του *fin de siècle* δημιούργησαν μια έντονη επιθυμία γνώσης για την άμεση εξήγηση του αινίγματος της νέας κοινωνικής πραγματικότητας. Η είσοδος μιας μεγάλης ποικιλίας λευκών μεταναστών που έμοιαζαν ελάχιστα, τόσο εξωτερικά όσο και πολιτισμικά με τους Αγγλοσάξονες Αμερικάνους κατέστησε προβληματική την εξίσωση της λευκότητας με την ικανότητα για αυτοκυβέρνηση και ενίσχυσε την ανάγκη για γνώση. Η κατηγοριοποίηση της ανθρωπότητας που επιχειρούσε να πραγματοποιήσει ο ευγονισμός, παρείχε και γνώση, και μάλιστα επιστημονική – και συνεπώς και αντικειμενική-, εξυπηρετώντας καθ' αυτόν τον τρόπο μια σύγχρονη κοινωνική ανάγκη. Αυτός υπήρξε και ένας από τους βασικότερους λόγους της μεγάλης

² Μπαλιμπάρ Ετιέν, Βαλλερστάιν Ιμμανουέλ, *Φυλή, έθνος, τάξη. Οι διαφορούμενες ταυτότητες*, Πολίτης, Αθήνα 1991, σ. 32.

δημοτικότητας που γνώρισε η επιστήμη του ευγονισμού τη συγκεκριμένη περίοδο. Πέρα όμως από τους όποιους λόγους δημοτικότητας του ευγονισμού, η διάχυση αυτών των επιστημονικών θεωριών σε ευρύτερα κοινωνικά στρώματα, σήμαινε πως για την πλειοψηφία των Αμερικάνων το περιεχόμενο της έννοιας της φυλής είχε αρχίσει να αλλάζει. Έχοντας όμως πάντα κατά νου τον τεράστιο ρόλο που διαδραμάτισε η φυλή για το αμερικάνικο έθνος, μπορεί κανείς εύκολα να κατανοήσει τι σήμαινε αυτός ο μετασχηματισμός του περιεχομένου της φυλής. Ο τρόπος πρόσληψης του εαυτού και του Άλλου μεταβαλλόταν.

Η μεταβολή αυτή γίνεται εύκολα αντιληπτή αν κανείς μελετήσει τη μεταναστευτική πολιτική της χώρας. Από τον άνευ προηγουμένου μεταναστευτικό νόμο του 1882 που απαγόρευε την είσοδο σε Κινέζους μετανάστες, έναν από τους κατεξοχήν πληθυσμούς Άλλων για την αμερικάνικη κοινωνία, ως τον ευγονικά προσδιορισμένο νόμο του 1924 που έθετε αυστηρούς αριθμητικούς περιορισμούς στη μετανάστευση από την Ευρώπη, η μεταναστευτική πολιτική αποτύπωσε την αλλαγή του νοήματος της φυλής και την εκ νέου οριοθέτηση του εθνικού σώματος.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΓΡΟΤΗ ΣΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗ

Στη δεκαετία 1880-1890 σημειώνεται μια δραματική αύξηση των ρυθμών της υπερπόντιας μετανάστευσης. Κύριος προορισμός αυτής της μετανάστευσης είναι οι Η.Π.Α. Βέβαια σε καμία περίπτωση αυτό δεν αποτελεί ένα καινούργιο φαινόμενο για τις Η.Π.Α. Η συγκεκριμένη περιοχή της Β. Αμερικής δεχόταν από την περίοδο που ήταν ακόμη μια διαφιλονικούμενη αποικία των μεγάλων δυνάμεων της Ευρώπης μεγάλους αριθμούς ανθρώπων από διάφορες περιοχές του πλανήτη. Από τις αρχές του 19^{ου} αι. και κυρίως από τη δεκαετία του 1840 και έπειτα οι αριθμοί των ανθρώπων που μεταναστεύουν στις Η.Π.Α. αρχίζουν να αυξάνονται γοργά. Ο κύριος όγκος των μεταναστών τη συγκεκριμένη περίοδο προέρχεται από τη βορειοδυτική Ευρώπη- Μεγάλη Βρετανία, Γερμανία, Σκανδιναβία. Ένα ερώτημα που εύλογα γεννιέται στο σημείο αυτό είναι το τι προκάλεσε το συγκεκριμένο διάστημα την αύξηση των ρυθμών της μεταναστευτικής κίνησης; Η απάντηση πρέπει να αναζητηθεί στις χώρες αποστολής των μεταναστών.

Αναμφίβολα ο οικονομικός μετασχηματισμός που αρχίζει να συντελείται σε κάποιες περιοχές της ευρωπαϊκής ηπείρου από τα τέλη του 18^{ου} αι., αποτέλεσε έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες αύξησης της μεταναστευτικής κίνησης. Η διάσπαση της παραδοσιακής αγροτικής κοινωνίας, η εμφάνιση μιας νέας αγροτικής οικονομίας, η είσοδος της παγκόσμιας αγοράς και η άνοδος του εργοστασιακού συστήματος χαρακτηρίζουν αυτόν τον οικονομικό μετασχηματισμό. Οι μετασχηματισμοί που συντελούνται αποβαίνουν μοιραίοι ιδιαίτερα για τον αγροτικό πληθυσμό της Ευρώπης. Η μεγάλης κλίμακας ανακατανομή της γης που είχε επιχειρηθεί στα τέλη του 18^{ου} αι. και στις αρχές του 19^{ου} αι. δεν ευνόησε όπως αναμενόταν το μικροκαλλιεργητή αλλά τη μεγάλη ιδιοκτησία³. Η κατάσταση επιδεινώθηκε και από το σύστημα των περιφράξεων που είχε εφαρμοστεί αρχικά στη Μεγάλη Βρετανία το 18^ο αι. και υιοθετούταν τώρα και από κτηματίες και σε άλλες περιοχές της Ευρώπης⁴. Αποτέλεσμα των περιφράξεων υπήρξε η συγκέντρωση της γαιοκτησίας και η μείωση της μεσαίας και μικρής ιδιοκτησίας – στην ουσία οι περιφράξεις υπήρξαν ένα τεράστιο κίνημα απαλλοτρίωσης της μικρής αγροτικής ιδιοκτησίας. Η ανάπτυξη και η βελτίωση των μέσων συγκοινωνίας που σημειώθηκε την περίοδο αυτή, συνέβαλε αποφασιστικά στη δημιουργία μιας ενιαίας παγκόσμιας γεωργικής αγοράς. Οι αγρότες της Ευρώπης είχαν να ανταγωνιστούν τα γεωργικά προϊόντα που κατέφθαναν από τη Ρωσία, την Ινδία, τις Η.Π.Α. σε πολύ χαμηλότερες τιμές. Ένας ανταγωνισμός άνισος με τη μικρή ιδιοκτησία που διέθετε η πλειοψηφία των αγροτών της ευρωπαϊκής ηπείρου.

Από τα τέλη του 18^{ου} αι. η Ευρώπη άρχισε να παρακολουθεί την αύξηση των δημογραφικών της μεγεθών. Οι λόγοι για αυτή τη «δημογραφική επανάσταση» ήταν πολλοί και οφείλονταν στις προόδους που σημειώνονταν στην ιατρική, την υγιεινή αλλά και στη διατροφή. Για ένα όμως μεγάλο μέρος του αγροτικού πληθυσμού αυτή η δημογραφική αύξηση σήμαινε επιπλέον προβλήματα. Η μικρή έγγεια ιδιοκτησία που διέθετε ο κάθε αγρότης τώρα θα έπρεπε να διαιρεθεί σε ακόμη περισσότερες μικρότερες ιδιοκτησίες που δε θα ήταν δυνατό σε καμία περίπτωση να συντηρήσουν μια οικογένεια. Επιπλέον η καταστροφή της αγροτικής χειροτεχνίας λόγω της ανάπτυξης της βιομηχανίας, στέρησε από τις αγροτικές οικογένειες τα απαραίτητα συμπληρωματικά εισοδήματα, τοποθετώντας τους αγροτικούς πληθυσμούς σε μια

³ Hobsbawm, E. J. *Η εποχή των επαναστάσεων, 1789-1848*, Μ.Ι.Ε.Τ, Αθήνα 2000, σ.225.

⁴ Bernstein Serge –Milza Pierre *Ιστορία της Ευρώπης*, τ.2: *Η ευρωπαϊκή συμφωνία και η Ευρώπη των Εθνών 1815-1919*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997, σ. 79.

ιδιαίτερα δύσκολη θέση⁵. Οι πληθυσμοί της υπαίθρου προκειμένου να αντεπεξέλθουν στη νέα πραγματικότητα, εγκατέλειπαν τη γη και κατευθύνονταν προς την πόλη. Στα μέσα του 19^{ου} αι. μόλις το 1/5 του πληθυσμού της ευρωπαϊκής υπαίθρου ήταν αγρότες⁶. Όταν η πόλη και η νεότευκτη βιομηχανία μπορούσαν να απορροφήσουν το πλεονάζον εργατικό δυναμικό η κοινωνική πίεση αποσυμπιεζόταν. Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι οι εκβιομηχανισμένες περιοχές της Ευρώπης ως τα μέσα του 19^{ου} αι. ήταν περιορισμένες – Μεγάλη Βρετανία, εκτός της Ιρλανδίας, βόρεια και ανατολική Γαλλία, Βέλγιο, Κάτω Χώρες, ένα μέρος της Γερμανίας του Ρήνου⁷. Άρα αν και οι συνέπειες της ανάπτυξης της βιομηχανίας γινόταν αισθητές σε ολόκληρη την Ευρώπη, άλλοτε με μεγαλύτερη και άλλοτε με μικρότερη ένταση, οι περιοχές που διέθεταν βιομηχανία και που άρα ήταν ικανές να απορροφήσουν το πλεονάζον εργατικό δυναμικό, ήταν ελάχιστες. Η πλειοψηφία των μεταναστών από τη βορειοδυτική Ευρώπη που έφθαναν στις Η.Π.Α. προερχόταν από αγροτικές περιοχές.

Τη δεκαετία του 1880 που όπως προαναφέρθηκε σημαδεύεται από τους υψηλότερους ρυθμούς ως τότε υπερπόντιας μετανάστευσης, η μεταναστευτική κίνηση από τη βορειοδυτική Ευρώπη, η λεγόμενη παλιά μετανάστευση, άρχισε να σημειώνει μια κάμψη. Ένας από τους λόγους για αυτή τη μείωση του αριθμού των μεταναστών από τις συγκεκριμένες περιοχές της Ευρώπης ήταν η πτώση του ποσοστού γεννήσεων, που σημειώθηκε από τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αι. Επιπλέον περιοχές όπως η Γερμανία και η Σκανδιναβία γνώριζαν την περίοδο αυτή γοργή εκβιομηχάνιση. Μάλιστα στη Γερμανία σημειώθηκε και έλλειψη εργατικών χεριών στις αγροτικές περιοχές, καθώς η βιομηχανία απορροφούσε όλο το εργατικό δυναμικό, που αντιμετωπίστηκε με την ενθάρρυνση της μετανάστευσης προς τη Γερμανία⁸. Ακόμη, χώρες της βορειοδυτικής Ευρώπης, όπως η Γερμανία και η Σουηδία, άρχισαν να θεσπίζουν νομοθεσίες προκειμένου να αποτρέψουν τη μετανάστευση των υπηκόων τους, ως αποτέλεσμα των αυξανόμενων εθνικών συγκρούσεων των τελών του 19^{ου} αι.⁹

Την ίδια περίοδο σημειώθηκε η ουσιαστική έναρξη ενός νέου μαζικού μεταναστευτικού ρεύματος από τη νοτιοανατολική Ευρώπη. Το μεταναστευτικό αυτό

⁵ όπ. π., σ. 83

⁶ Sassen Saskia, *Guests and aliens*, New Press, New York 2000, σ. 39

⁷ Bernstein- Milza, όπ. π., σ. 83

⁸ Jones Allen Maldwyn, *American Immigration*, The University of Chicago Press, Chicago 1992, σ. 168

⁹ όπ π., σ. 168

ρεύμα αποτέλεσε τη νέα μετανάστευση¹⁰. Οι λόγοι που οδηγούν τους ανθρώπους της νοτιοανατολικής Ευρώπης στη μετανάστευση είναι σε μεγάλο βαθμό οι ίδιοι λόγοι που οδήγησαν νωρίτερα τους κατοίκους της βορειοδυτικής Ευρώπης προς τη λύση της μετανάστευσης. Και σε αυτήν την περίπτωση η εισαγωγή της παγκόσμιας αγοράς είχε ολέθρια αποτελέσματα για τους αγροτικούς πληθυσμούς. Η αυξανόμενη παραγωγή, για παράδειγμα των εσπεριδοειδών στις Η.Π.Α. και η διάθεση τους στην ευρωπαϊκή αγορά έπληξε σφοδρά τους αγρότες της Ιταλικής χερσονήσου¹¹. Η μικρή έγγεια ιδιοκτησία και ο συνεχιζόμενος διαμελισμός της επιβάρυναν ακόμη περισσότερο την κατάσταση των αγροτών. Αν και η αργοπορημένη εμφάνιση της περιοχής αυτής στα υπερπόντια μεταναστευτικά ρεύματα οφείλεται σε ένα μεγάλο βαθμό στην καθυστερημένη της ένταξη στην παγκόσμια αγορά και στη διατήρηση για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα μιας παραδοσιακής αγροτικής τάξης πραγμάτων, ακόμη ένας λόγος συνέβαλε στο γεγονός αυτό. Ιδιαίτερα αυστηροί νόμοι στη νότια Ιταλία, στις περιοχές των Βαλκανίων υπό οθωμανική κυριαρχία αλλά και στην αυτοκρατορία των Αψβούργων απαγόρευαν τη μετανάστευση¹². Μόνο από τα μέσα του 19^{ου} αι. όταν οι συγκεκριμένες νομοθεσίες έπαψαν σταδιακά να εφαρμόζονται, χιλιάδες δυσσχετισμένων αγροτών κυρίως, κατόρθωσαν να μεταναστεύσουν.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι λόγοι για μετανάστευση πρέπει να αναζητηθούν σε άλλους τομείς πέραν της οικονομίας. Ομάδες που καταπιέζονταν και διώκονταν, στρέφονταν επίσης προς τη μετανάστευση. Οι Εβραίοι της Ρωσίας των τελών του 19^{ου} αι. έγιναν αντικείμενο σφοδρών διώξεων. Τα πογκρόμ του 1881-2 και του 1905-6 είχαν ως άμεση συνέπεια την αύξηση του αριθμού των αφίξεων στις Η.Π.Α. από τη Ρωσία¹³. Ακόμη πολιτικοί λόγοι φαίνεται πως επηρέασαν στην απόφαση τους για μετανάστευση και πληθυσμούς ελληνικής καταγωγής της οθωμανικής αυτοκρατορίας την ίδια περίοδο¹⁴.

Πέρα από τους λόγους που συνέτρεχαν στον τόπο καταγωγής και που έπαιξαν αποφασιστικό ρόλο στη δημιουργία μεταναστευτικής κίνησης, η υπερπόντια μετανάστευση ευνοήθηκε τη συγκεκριμένη περίοδο και από μια σειρά άλλων

---

¹⁰ Η διάκριση των μεταναστευτικών ρευμάτων από τη Β. Δ. και τη Ν. Α. Ευρώπη σε παλιά και νέα μετανάστευση υπήρξε κεντρική της μεταναστευτικής πολιτικής των Η.Π.Α. Οι λόγοι που «επέβαλλαν» αυτή τη διάκριση θα αναφερθούν παρακάτω.

¹¹ όπ. π., σ. 172

¹² όπ. π., σ. 169

¹³ όπ. π., σ. 173

¹⁴ Κιτροέφ Αλέξανδρος, « Η υπερατλαντική μετανάστευση» στο Χατζηιωσήφ Χρήστος (Επ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ου αι.*, τ.1. *Οι απαρχές 1900-1922*, Βιβλιόραμα, Αθήνα, σ. 136

παραγόντων. Η βελτίωση των μέσων συγκοινωνίας υπήρξε μείζονος σημασίας και για την ιστορία της μετανάστευσης. Η εισαγωγή του ατμόπλοιου στις γραμμές που συνέδεαν την Ευρώπη με την Αμερικάνικη ήπειρο συνέτεινε στην αύξηση της υπερπόντιας μεταναστευτικής κίνησης, όχι μόνο γιατί εξάλειψε πολλούς από τους κινδύνους που ελλόχευαν σε ένα τέτοιο ταξίδι, αλλά και γιατί μείωσε σημαντικά τη διάρκεια του –το ταξίδι διαρκούσε περίπου δέκα ημέρες, ενώ πριν την εισαγωγή του ατμόπλοιου έναν με τρεις μήνες. Επιπλέον με την ίδρυση νέων γραμμών από αρκετές ατμοπλοϊκές εταιρίες, η υπερατλαντική μετανάστευση γινόταν εφικτή για μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού της Ευρώπης – μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αι. τα λιμάνια που είχαν δρομολόγια για την Αμερική ήταν σχετικά περιορισμένα. Ένας ακόμη παράγοντας που δε μπορεί να αγνοηθεί είναι ο μύθος των Η.Π.Α. ως γη της επαγγελίας. Αναφορές στις επαγγελματικές ευκαιρίες που παρουσιάζονταν, στις απέραντες ακαλλιέργητες εκτάσεις και στους επαγγελματικά πετυχημένους μετανάστες συνέθεταν αυτόν το μύθο, που γοήτευε τόσο πολύ τους Ευρωπαίους.

Βέβαια σε καμία περίπτωση η μετανάστευση δε μπορεί να ειπωθεί ως μια απλή αντίδραση σε οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις. Πρόκειται για ένα ιδιαίτερα σύνθετο φαινόμενο που δε μπορεί η μελέτη και η ερμηνεία του να ακολουθεί ένα μοντέλο «έλξης» και «ώθησης». Η μεταναστευτική ροή διαμορφώνεται μέσα σε ευρύτερα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά πλαίσια, χωρίς κάτι τέτοιο να σημαίνει ότι δεν πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και το εμπρόθετο υποκείμενο, όπως πρέσβευαν παλαιότερες θεωρητικές προσεγγίσεις του φαινομένου της μετανάστευσης. Πρόκειται για στοιχεία που αλληλεπιδρούν και σε καμία περίπτωση δε πρέπει κάποιο να μελετηθεί ανεξάρτητα από τα υπόλοιπα. Η έμφαση πρέπει να δίνεται στη σχέση ανάμεσα στα παγκόσμια συστήματα, τις τοπικές συνθήκες κάθε περιοχής αποστολής και στις ατομικές στρατηγικές των μεταναστών¹⁵. Η μεταναστευτική κίνηση της περιόδου ήταν το αποτέλεσμα τόσο του οικονομικού μετασχηματισμού που λάμβανε χώρα το διάστημα αυτό σε παγκόσμιο επίπεδο, όσο και άλλων παραγόντων όπως η βελτίωση των συγκοινωνιών, οι φήμες για τα πλούτη της Αμερικής, οι οικογενειακές και ατομικές στρατηγικές.

---

¹⁵ Hoerder Dirk, From Euro-and Afro- Atlantic to Pacific migration system. A comparative migration approach to North American history, στο Bender Thomas (Ed.), *Rethinking American history in a global age*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles 2002, σ.198

Το Μάιο του 1882 ψηφίστηκε νομοθεσία που ανέστειλε την είσοδο Κινέζων μεταναστών στις Η.Π.Α. για ένα διάστημα δέκα χρόνων και απαγόρευε τη χορήγηση ιθαγένειας στους Κινέζους, ενώ παράλληλα τους επέβαλλε και μια σειρά άλλων περιορισμών. Με μια πρώτη ματιά αυτή η ενέργεια φαίνεται αδικαιολόγητη. Οι Η.Π.Α. υπήρξαν ένα κράτος που από τη σύσταση του δέχτηκε μεγάλους αριθμούς μεταναστών. Ακόμη και πριν τη συγκρότηση τους σε ανεξάρτητο κράτος, οι 13 αποικίες κατοικήθηκαν από ανθρώπους προερχόμενους από διάφορα μέρη. Άρα πως ήταν δυνατό μια χώρα που ουσιαστικά συγκροτήθηκε από μετανάστες να αρνηθεί την είσοδο σε μια συγκεκριμένη ομάδα μεταναστών; Επιπλέον στη δεκαετία του 1880 σημειώθηκε ο υψηλότερος ως τότε αριθμός αφίξεων μεταναστών στις Η.Π.Α. και μάλιστα το 1882 ο αριθμός μεταναστών που φτάνουν στη χώρα είναι ο υψηλότερος σε όλο το 19^ο αι.¹⁶ Μήπως για αυτήν την αλλαγή πλεύσης στην μεταναστευτική πολιτική του κράτους ευθύνεται ο αυξημένος όγκος μεταναστών που έφτανε στη χώρα; Μια τέτοια απάντηση δεν παρουσιάζεται πειστική αν αναλογιστεί κανείς ότι ο συγκεκριμένος νόμος του 1882 δε φαίνεται να επηρέαζε το status άλλων ομάδων μεταναστών και κυρίως εκείνων που προέρχονταν από την Ευρώπη.

Ο νόμος του 1882 φαντάζει ακόμη πιο περίεργος αν λάβει κανείς υπόψη του ότι στις δεκαετίες 1860 και 1870 τουλάχιστον 25 από τις 38 πολιτείες των Η.Π.Α. ανέλαβαν επίσημη δράση για την προώθηση της μετανάστευσης¹⁷. Επιπλέον οι δυτικές πολιτείες μαζί με το Νότο ήταν οι περιοχές που έδειξαν το μεγαλύτερο ζήλο για την προσέλκυση μεταναστών. Σε όλο το πρώτο διάστημα μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου, η μετανάστευση προς τις Η.Π.Α. προωθήθηκε. Ο εμφύλιος πόλεμος είχε εγκαινιάσει μια περίοδο πρωτοφανούς βιομηχανικής, γεωργικής και γεωγραφικής εξάπλωσης¹⁸. Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο, οι μετανάστες ως εργατικό δυναμικό, αλλά και ως καταναλωτές, ήταν ιδιαίτερα ευπρόσδεκτοι. Η οικονομική ύφεση του 1873 σίγουρα επέδρασε αρνητικά σε όλη αυτήν την κίνηση για την προώθηση της μετανάστευσης και οι όποιες προσπάθειες μειώθηκαν σημαντικά. Παρόλα αυτά, οι μετανάστες που ήδη είχαν φτάσει στις Η.Π.Α. δε φαινόταν να

¹⁶ Higham John, *Strangers in the land. Patterns of American nativism 1860-1925*, Rutgers University Press, New Brunswick 1992, σ. 17

¹⁷ όπ π., σ. 18

¹⁸ όπ. π., σ. 14

αντιμετώπιζαν προβλήματα ή εχθρικές συμπεριφορές. Με την εξαίρεση των μεταναστών από την Κίνα. Η ύφεση του 1873 συνέβαλε αποφασιστικά στη γενίκευση ενός αντί-Κινεζικού αισθήματος που ήδη υπήρχε σε αρκετές περιοχές των Η.Π.Α. και στη θέσπιση τελικά του συγκεκριμένου νόμου.

Το κίνημα αυτό υπήρξε πιο έντονο στα δυτικά των Η.Π.Α. και πιο συγκεκριμένα στην πολιτεία της Καλιφόρνια καθώς εκεί βρισκόταν συγκεντρωμένη η πλειοψηφία των μεταναστών από την Κίνα. Οι Κινέζοι μετανάστες στις περιοχές αυτές συχνά αποτέλεσαν στόχο βίαιων επιθέσεων και διακρίσεων¹⁹. Η αντιπάθεια ήταν αποτέλεσμα κυρίως της πεποίθησης ότι οι Κινέζοι αποτελούσαν μια ομάδα μεταναστών που ήταν δουλοπρεπής και υποχείριο των εργοδοτών και που απειλούσε με αυτόν τον τρόπο τους υπόλοιπους εργαζόμενους. Η οικονομική κρίση της περιόδου 1873-1877 και η άνοδος των ποσοστών ανεργίας που την ακολούθησε, ενίσχυσαν ακόμη περισσότερο τη συγκεκριμένη αντίληψη. Το 1877 ιδρύεται στην Καλιφόρνια ένα εργατικό κόμμα που το πρόγραμμα του είναι αντι-Κινεζικό. Ηγέτης αυτού του κόμματος είναι ένας μετανάστης από την Ιρλανδία. Για ποιό λόγο ένας μετανάστης να στραφεί εναντίον άλλων μεταναστών; Πώς είναι δυνατό ένας μετανάστης να ζητάει την απαγόρευση εισόδου στη χώρα μεταναστών; Αν και ανήκουν σε διαφορετικές εθνικές ομάδες, αυτό δε μπορεί να δικαιολογήσει την εχθρότητα που δείχνει ο Ιρλανδός απέναντι στους Κινέζους. Οι κοινές εμπειρίες των δύο ομάδων θα πίστευε κανείς πως θα δημιουργούσαν ένα συναίσθημα αλληλεγγύης ή τουλάχιστον ότι δεν θα οδηγούσαν σε μια τέτοια ανοιχτή εκδήλωση εχθρότητας.

Η στάση του Ιρλανδού ηγέτη του εργατικού αυτού κόμματος και η συμπεριφορά του πληθυσμού της δυτικής ακτής των Η.Π.Α. παύει να φαντάζει ανεξήγητη αν αναλογιστεί κανείς τον τρόπο με τον οποίο συγκροτήθηκε η εθνική ταυτότητα των Η.Π.Α. αλλά και το πώς ορίστηκε το πολιτικό υποκείμενο της χώρας, ποιες ήταν δηλαδή, εκείνες οι προϋποθέσεις που έπρεπε να πληρεί κάποιος προκειμένου να αποκτήσει την υπηκοότητα των Η.Π.Α. Σύμφωνα με το Μπένεντικτ Άντερσον κάθε έθνος αποτελεί μια φαντασιακή κοινότητα, μια κοινότητα που συλλαμβάνεται με τη φαντασία²⁰. Όμως για να υπάρξει μια κοινότητα απαιτείται ένα κοινό στοιχείο. Στις περισσότερες περιπτώσεις ο μύθος της κοινής καταγωγής αποτέλεσε τη βάση πάνω στην οποία συγκροτήθηκαν τα έθνη κράτη. Σε κοινωνίες

¹⁹ Jones, όπ. π., σ. 213

²⁰ Άντερσον Μπένεντικτ, *Φαντασιακές Κοινότητες. Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού*, Νεφέλη, Αθήνα 1997, σ. 26

όμως, όπως αυτή των Η.Π.Α., που αποικίστηκαν από πολλές διαφορετικές εθνικές ομάδες, ο μύθος αυτός δε θα μπορούσε να έχει κάποια βαρύτητα. Σίγουρα μεγάλος αριθμός των αποίκων μοιραζόταν μια κοινή καταγωγή και πιθανότατα θα μπορούσε η εθνική ταυτότητα να συγκροτηθεί πάνω σε αυτήν τη βάση, όμως σε μια τέτοια περίπτωση οι Η.Π.Α. δε θα μπορούσαν να αναδυθούν σε κυρίαρχο έθνος κράτος καθώς τα αντικείμενα τους θα διατηρούσαν μια άλλη εθνική ταυτότητα και όχι αυτήν των Η.Π.Α. Χρειαζόταν συνεπώς ένα άλλο κοινό στοιχείο προκειμένου να συγκροτηθούν οι Η.Π.Α. ως έθνος, ως φαντασιακή κοινότητα. Ποιο θα μπορούσε να είναι αυτό το στοιχείο, από τη στιγμή που όπως αναφέρθηκε ο μύθος της κοινής καταγωγής δεν είχε «εφαρμογή» στην περίπτωση των Η.Π.Α.;

Ο αγώνας της ανεξαρτησίας των 13 αποικιών της Β. Αμερικής έπαιξε καταλυτικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο συγκροτήθηκε η εθνική ταυτότητα των Η.Π.Α.²¹ Τα επιχειρήματα για την ανεξαρτησία των αποικιών στηρίχτηκαν σε μεγάλο βαθμό στα ιδανικά του Διαφωτισμού. Ο Διαφωτισμός παρείχε το επιχειρήμα για το δικαίωμα αντίστασης και επανάστασης των λαών εναντίον των τυραννικών κυβερνήσεων που νομιμοποιούσε τον αγώνα των αποικιών. Από τη στιγμή όμως που οι διεκδικήσεις των επαναστατημένων στηρίζονταν στη σφαίρα των ιδεών, και το νέο έθνος κράτος που θα προέκυπτε, θα συγκροτούνταν πάνω στα ίδια ιδανικά, στις ίδιες ιδέες και τα άτομα που θα αποτελούσαν το νέο αυτό κράτος θα έπρεπε να συμμερίζονται τα ίδια ιδανικά. Η εθνική ταυτότητα που διαμορφώθηκε μετά τον πόλεμο της ανεξαρτησίας δε στηρίχτηκε σε κάποια προϋπάρχουσα κοινή καταγωγή και κουλτούρα αλλά σε μια ιδεολογία που καθιέρωνε μια νέα πολιτική τάξη πραγμάτων.

Το μέγεθος της επίδρασης του Διαφωτισμού γίνεται φανερό και στο κείμενο της Διακήρυξης της Ανεξαρτησίας. Σύμφωνα με τη Διακήρυξη «όλοι οι άνθρωποι είναι ίσου» και «έχουν अपαράγραπτα δικαιώματα, ανάμεσα στα οποία είναι το δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και στην επιδίωξη της ευτυχίας», φράσεις που σαφέστατα παραπέμπουν στο ιδεολογικό κίνημα του Διαφωτισμού. Όμως οι φράσεις αυτές φαίνεται να έρχονται σε αντίφαση με την κοινωνική πραγματικότητα των Η.Π.Α. Μια από τις θεμελιώδεις αρχές που πρέσβευε το νέο κράτος ήταν η φυσική

---

²¹ Stratton Jon- Ang Ien, «Multicultural imagined communities, cultural difference and national identity in the USA and Australia» στο Bennett David (Ed.), *Multicultural States. Rethinking difference and identity*, Routledge, New York 1998, σ. 143

ισότητα όλων των ανθρώπων. Πως ήταν άρα δυνατό να υφίσταται ακόμη και μετά τη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας το σύστημα της δουλείας;

Οι αρχές πάνω στις οποίες συγκροτήθηκε το έθνος των Η.Π.Α. ήταν οικουμενικές. Αυτό όμως αντιφάσκει με τον ορισμό του έθνους που είναι «... μια ανθρώπινη κοινότητα που φαντάζεται τον εαυτό της ως πολιτική κοινότητα, εγγενώς οριοθετημένη και ταυτόχρονα κυρίαρχη»²². Το κάθε έθνος για να μπορέσει να υπάρξει χρειάζεται να αποκτήσει σύνορα, να διακρίνει το «εμείς» του από τους Άλλους. Συνεπώς η έννοια της οικουμενικότητας που πρέσβευε το νέο κράτος έπρεπε να εμπεριέχει τη διαφορά και τον αποκλεισμό αφού το έθνος χρειαζόταν να οριοθετηθεί. Ποιοι όμως θα μπορούσαν να είναι οι Άλλοι από τη στιγμή που η συγκρότηση του νέου έθνους κράτους στηρίχτηκε πάνω σε οικουμενικές αρχές; Οι Άλλοι θα έπρεπε να ήταν όσοι δε συμμεριζόταν τα οικουμενικά αυτά ιδανικά. Σε ποιους ανταποκρινόταν το «εμείς» ήταν ξεκάθαρο. Ο άποικος ήταν εκείνος που επαναστάτησε και διεκδίκησε την ανεξαρτησία των 13 αποικιών. Αυτός αποτέλεσε το υποκείμενο του αγώνα για την Ανεξαρτησία και αυτός σίγουρα συμμεριζόταν τα ιδανικά του νέου έθνους²³. Όμως ποιος ήταν ο άποικος; Ήταν ο λευκός, ελεύθερος, χριστιανός άνδρας. Το υποκείμενο της επανάστασης είχε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας που συνέταξαν οι 13 αποικίες αν και είχε ως βασικό αποδέκτη τη Μεγάλη Βρετανία και τη διεθνή κοινότητα, απευθυνόταν και στους αποίκους, αυτούς που θα αποτελούσαν τώρα πια τον αμερικάνικο λαό. Άρα και το αντικείμενο της Διακήρυξης είχε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, ο «άνθρωπος» της Διακήρυξης είχε σώμα και χρώμα.. Οι μαύροι σκλάβοι και οι αυτόχθονες Ινδιάνοι δεν ανταποκρίνονταν σε αυτά τα χαρακτηριστικά, δεν είχαν το χρώμα και το σώμα που απαιτούνταν για να θεωρηθούν «άνθρωποι», και συνεπώς τα πανανθρώπινα δικαιώματα της Διακήρυξης δεν τους αφορούσαν.

Η κεντρικότητα που είχε η φυλή για τη συγκρότηση του έθνους κράτους των Η.Π.Α., αλλά και η ηγεμονική θέση που κατείχε το λευκό χρώμα, φαίνεται καθαρά στο νόμο για την ιθαγένεια του 1790. Ο νόμος του 1790 θέσπιζε «ότι όλα τα ελεύθερα λευκά άτομα που μετανάστευσαν ή που θα μεταναστεύσουν στις Η.Π.Α. και θα δώσουν ικανοποιητικές αποδείξεις με όρκο σε δικαστήριο ότι σκοπεύουν να

²² Άντερσον, όπ. π., σ. 26

²³ Σύμφωνα με την Hannah Arendt οι άνθρωποι που συμμετείχαν στον αγώνα για την ανεξαρτητοποίηση των 13 αποικιών, είχαν εγκαταλείψει την Ευρώπη όχι μόνο για να αποικίσουν μια νέα ήπειρο αλλά και για να καθιερώσουν μια νέα τάξη πραγμάτων. Στο Laliotou Ioanna, *Transatlantic subjects, Acts of migration and cultures of transnationalism between Greece and America*, The University of Chicago Press, Chicago 2004, σ. 21

εγκατασταθούν στη χώρα και θα ορκιστούν πίστη διαμένοντας στις Η.Π.Α. ένα ολόκληρο χρόνο, έχουν δικαίωμα να αιτηθούν υπηκοότητας». Υπηκοότητα και «λευκότητα» ταυτίζονταν. Η ταύτιση της υπηκοότητας με τη λευκότητα ήταν αποτέλεσμα της εμπειρίας του αποικισμού της νέας ηπείρου. Οι άποικοι όταν εγκαταστάθηκαν στη Β. Αμερική και διεκδίκησαν τα νέα εδάφη, ήρθαν αναγκαστικά αντιμέτωποι με τους αυτόχθονες - οι ερυθρόδερμες φυλές στέκονταν εμπόδιο στην εξάπλωση της εξατομικευμένης γεωργίας καθώς η γη με την εγγύηση συνήθως συνθηκών με τη βρετανική και γαλλική κυβέρνηση, τους άνηκε συλλογικά και φυσικά δεν ήταν σε καμία περίπτωση διατεθειμένοι να την εγκαταλείψουν. Ο Ινδιάνος ήταν η διαρκής απειλή τόσο για τις περιουσίες τους όσο και για την ίδια τους τη ζωή. Ακόμη οι άποικοι έπρεπε να διασφαλίσουν τις περιουσίες τους και από τυχόν εξεγέρσεις των σκλάβων. Και οι εξεγέρσεις των μαύρων αποτελούσαν απειλή και με μια άλλη έννοια. Η οποιαδήποτε αναταραχή εκδηλωνόταν στους κύκλους των σκλάβων συνιστούσε αμέσως απειλή για την περιουσία του άποικου, χωρίς να χρειαστεί αναγκαστικά να στραφεί εναντίον του, καθώς ο σκλάβος αποτελούσε περιουσιακό στοιχείο. Επομένως για να αποκτήσει κανείς υπηκοότητα έπρεπε να μπορεί να συμμετάσχει στους πολέμους κατά των Ινδιάνων και να καταπνίξει μια στάση των σκλάβων²⁴. Η πραγματικότητα του αποικισμού και του συστήματος της δουλείας ήταν που επέβαλλαν μια υπηκοότητα θεσπισμένη με φυλετικούς όρους.

Όμως μέσα σε ένα δημοκρατικό κράτος, ο αποκλεισμός που στηρίζεται σε μια τέτοια επιχειρηματολογία, δεν νομιμοποιείται. Ο αποκλεισμός τους έπρεπε να αιτιολογηθεί με πιο «δημοκρατικά» επιχειρήματα. Ο αποκλεισμός τους θα δικαιολογούταν βάσει της ικανότητας τους ή όχι για αυτοκυβέρνηση, αρχή σε πλήρη συμφωνία αλλά και προϋπόθεση για δημοκρατία. Στη Διακήρυξη ανάμεσα στις «καταχρήσεις και τους σφετερισμούς» του θρόνου της Αγγλίας, αναφέρεται και η προσπάθεια του βασιλιά να συμμαχήσει με τους «άσπλαχνους, βάρβαρους, Ινδιάνους» εναντίον των αποίκων. Παρόμοιοι χαρακτηρισμοί των Ινδιάνων υπάρχουν και στους καταστατικούς χάρτες των διαφόρων αποικιών²⁵. Οι Ινδιάνοι είναι «βάρβαροι», «άγριοι», «απολίτιστοι». Τέτοιου είδους χαρακτηρισμοί αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα μέσα σε ένα έθνος κράτος που συγκροτήθηκε έχοντας ως ύψιστα ιδανικά τη λογική και το νόμο. Μόνο άτομα που διαθέτουν λογική και αυτοκυριαρχία

²⁴ Jacobson Frye Mathew, *Whiteness of a different color. European immigrants and the alchemy of race*, Harvard University Press, Cambridge Mass. 1998, σ.27

²⁵ όπ. π., σ. 23

θα μπορούσαν να αποτελέσουν το αμερικάνικο έθνος. Οι ιδιότητες αυτές όπως φαίνεται παραπάνω, δεν υπήρχαν στους Ινδιάνους. Όμως ούτε και οι μαύροι σκλάβοι φαίνεται να τις διέθεταν. Σύμφωνα με μια ταξινόμηση των ανθρώπινων τύπων του Σουηδού Carl Linnaeus στα 1735, οι Αφρικανοί ήταν «πανούργοι, νωθοί...και κυβερνιόνταν από το καπρίτσιο», σε αντίθεση με τους Ευρωπαίους που ήταν «οξυδερκείς, εφευρετικοί...και κυβερνιόνταν από το νόμο»²⁶. Αντίστοιχες απόψεις φαίνεται να είχαν και μεγάλες προσωπικότητες του Διαφωτισμού, όπως ο Βολτέρος, που αν και ήταν πολέμιος της δουλείας, αναφερόταν στους μαύρους τουλάχιστον υποτιμητικά²⁷. Συνεπώς ούτε και οι μαύροι μπορούσαν να ανήκουν στο αμερικάνικο έθνος. Οι Ινδιάνοι και οι μαύροι σκλάβοι στιγματίστηκαν δηλαδή βάσει της ανικανότητάς τους να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις της νεοτερικότητας. Αλλά και πάλι υπέβασκε η φυλή, στην πραγματικότητα εκείνο που τους απέκλειε ήταν τα αποδιδόμενα στη φυλή τους χαρακτηριστικά.

Η απαγόρευση εισόδου στους μετανάστες από την Κίνα και ο αποκλεισμός τους από μια σειρά δραστηριοτήτων στη χώρα υποδοχής ήταν συνέπεια της κεντρικότητας της λευκότητας στη συγκρότηση των Η.Π.Α. Η λευκότητα στα τέλη του 18^{ου} αι. και στις αρχές του 19^{ου} αι. ήταν προνόμιο μόνο των ευρωπαίων. Όπως υποστηρίζουν οι κοινωνιολόγοι Michael Omi και Howard Winant το χρώμα στις Η.Π.Α. διαχώριζε την Ευρώπη από τον υπόλοιπο κόσμο²⁸. Λευκότητα και ευρωπαϊκότητα ήταν συνώνυμα. Επομένως όταν ο Ιρλανδός ηγέτης του εργατικού κόμματος στην Καλιφόρνια επιτιθόταν κατά των Κινέζων μεταναστών το έκανε από τη θέση ισχύος που του παρείχε η ευρωπαϊκή καταγωγή του. Οι «ευρωπαϊκές ιδιότητες» του Ιρλανδού σαφέστατα τον καθιστούσαν ανώτερο των Κινέζων. Η ενέργεια του Ιρλανδού αποσκοπούσε στο να διαφυλάξει τις Η.Π.Α. από την εισοδο «εκφυλισμένων» στοιχείων. Στη δεκαετία του 1840 όμως, η μαζική μετανάστευση Ιρλανδών στις Η.Π.Α., ξεσήκωσε παρόμοιες φοβίες. Οι Ιρλανδοί αν και Ευρωπαίοι θεωρήθηκαν απειλή. Τι συνέβη; Η λευκότητα είχε πάψει να έχει ευρωπαϊκή καταγωγή; Και αν ναι, πότε έγινε ξανά ευρωπαϊκό προνόμιο, ώστε ο Ιρλανδός της δεκαετίας του 1880 να προσπαθεί να τη διαφυλάξει από την εισβολή μη ευρωπαϊκών στοιχείων; Ο Ευρωπαίος εκτός από τη λευκότητα του, χαρακτηριζόταν και από μια σειρά άλλων ιδιοτήτων: λειτουργούσε βάσει λογικής, ήταν νομοταγής, αγαπούσε την

²⁶ Fredrickson M. George, *Racism, a short history*, Princeton University Press, 2002, σ. 56

²⁷ όπ. π., σ. 62

²⁸ Jacobson, όπ. π., σ. 7

ελευθερία και κυρίως διέθετε αυτοκυριαρχία. Οι Ιρλανδοί μετανάστες που έφτασαν στις Η.Π.Α. στα μέσα περίπου του 19^{ου} αι. για μια σειρά λόγων θεωρήθηκε ότι δε διέθεταν αυτές τις ιδιότητες και άρα δεν ήταν σε θέση να διεκδικήσουν τη λευκότητα. Η ύπαρξη όμως μη Ευρωπαίων μεταναστών, που δε μπορούσαν σε καμία περίπτωση να διεκδικήσουν τη λευκότητα, επέτρεψε σε ομάδες όπως οι Ιρλανδοί, των οποίων η λευκότητα ήταν αμφιλεγόμενη, να γίνουν λευκοί. Επομένως ο ζήλος που έδειξε ο συγκεκριμένος Ιρλανδός ήταν μια προσπάθεια διεκδίκησης του προνομίου της λευκότητας. Η λευκότητα των διαφόρων αυτών αμφιλεγόμενα λευκών ομάδων μπορούσε να διεκδικηθεί μόνο σε αντιπαράθεση με τον μη λευκό Άλλο.

Η φυλή και ο πολιτισμός παρουσιάζονται στο παράδειγμα των Η.Π.Α. ως δύο έννοιες άμεσα συνδεδεμένες. Το επίπεδο του κάθε πολιτισμού ήταν αποτέλεσμα των χαρακτηριστικών της φυλής που τον δημιούργησε. Αν και οι Η.Π.Α. προέβαλλαν ως βάση της διάκρισης και του αποκλεισμού τον πολιτισμό, η φυλή σε καμία στιγμή δεν έπαψε να αποτελεί μια σημαντική συνιστώσα. Απλά δεν τους απασχολούσε τόσο η φυλή αυτή καθαυτή όσο τα αποτελέσματα της, οι εκδηλώσεις της. Από τις αρχές του 17^{ου} αι. και ως τα τέλη περίπου του 19^{ου} αι., η στάση απέναντι στη φυλή θα διατηρήσει αυτό το χαρακτήρα. Είτε πρόκειται για εξάρσεις ξενοφοβίας, είτε για αναφορές στα οφέλη της μετανάστευσης, οι διάφοροι λόγοι²⁹ θα δίνουν έμφαση πάντα στον πολιτισμό, χωρίς όμως στιγμή να αποσυνδέονται από την έννοια της φυλής.

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΑΥΤΟΧΘΟΝΙΣΜΟΥ ΣΤΙΣ Η.Π.Α.

Ο Oscar Handlin είχε δηλώσει κάποτε ότι είχε σκεφτεί να γράψει την ιστορία των μεταναστών στις Η.Π.Α., όμως στη συνέχεια ανακάλυψε ότι οι μετανάστες ήταν η ιστορία των Η.Π.Α.³⁰ Η δήλωση αυτή παρουσιάζει με απόλυτη ακρίβεια τη σημασία της μετανάστευσης για τις Η.Π.Α. Οι Η.Π.Α. και συγκροτήθηκαν από μετανάστες αλλά και μετά την ανάδυση τους σε έθνος κράτος, εξακολούθησαν να δέχονται μεγάλους αριθμούς μεταναστών. Τα διάφορα μεταναστευτικά ρεύματα που κατέληγαν στις Η.Π.Α., αποτελούνταν από πολλές ανομοιογενείς εθνικές ομάδες. Συνέπεια του γεγονότος αυτού ήταν η δημιουργία μιας αμερικάνικης κουλτούρας που

²⁹ Ο όρος παραπέμπει στη φουκωϊκή έννοια του λόγου, στο discourse.

³⁰ Jacobson, όπ. π, σ. 11

ενσωμάτωνε στοιχεία από πολλές διαφορετικές εθνικές κουλτούρες³¹. Η επιτυχής αυτή σύνθεση έπαιξε καταλυτικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο η αμερικάνικη κοινωνία θα αντιμετώπιζε τη μετανάστευση, τουλάχιστον μέχρι τα τέλη περίπου του 19^{ου} αι. Ο αμερικανικός λαός έβλεπε στην κουλτούρα του τη δυνατότητα συνύπαρξης πολλών διαφορετικών στοιχείων. Στον κοινό νου αυτό ήταν η περίτρανη απόδειξη της αφομοιωτικής ικανότητας του έθνους. Η πεποίθηση που κυριαρχούσε ήταν ότι η μείξη διαφορετικών στοιχείων είχε οδηγήσει στη δημιουργία ενός ανώτερου ανθρώπου και ενός ανώτερου πολιτισμού. Η αφομοίωση ως διαδικασία συνιστούσε την υιοθέτηση από την κάθε εθνική ομάδα των ιδανικών του έθνους. Ο Αμερικάνος ήταν ένας «νέος άνθρωπος», προϊόν της συγχώνευσης των διαδοχικών μεταναστευτικών κυμάτων. Στις Η.Π.Α. λάμβανε χώρα κάτι το μοναδικό. Είχε δημιουργηθεί ένας πολιτισμός καθαρά αμερικάνικος, χωρίς όμως στιγμή να αρνείται τον κοσμοπολιτισμό του. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο καλλιεργήθηκε και η ιδέα ότι οι Η.Π.Α. έπρεπε να αποτελέσουν το καταφύγιο όλων των καταπιεσμένων. Οι Η.Π.Α. είχαν πραγματοποιήσει κάτι που η Ευρώπη ακόμη επεδίωκε. Είχαν κατορθώσει να εφαρμόσουν στην πράξη τη δημοκρατία. Όλοι οι άνθρωποι ήταν ίσοι και είχαν την ίδια αξία – σίγουρα στις Η.Π.Α. υπήρχαν ομάδες που δεν αντιμετώπιζονταν ακριβώς δημοκρατικά, όμως επρόκειτο για ομάδες που δε μπορούσαν να εκτιμήσουν τη δημοκρατία και τον πολιτισμό. Η κοινωνία των Η.Π.Α., για τους Αμερικάνους, ήταν αταξική και απελευθερωμένη από όλες τις «κοινωνικές ασθένειες» του Παλαιού Κόσμου. Συνεπώς όλοι οι άνθρωποι που αγαπούσαν την ελευθερία, θα έπρεπε να έχουν τη δυνατότητα να ζήσουν στις δημοκρατικές Η.Π.Α. Επιπλέον για τους Αμερικάνους αυτή η μετανάστευση των πιο δημοκρατικών στοιχείων της Ευρώπης σήμαινε πως θα ενισχύονταν ακόμη περισσότερο τα ιδεώδη του αμερικάνικου έθνους.

Ωστόσο κάτι τέτοιο δεν πρέπει να παρεξηγηθεί και να οδηγήσει στη λανθασμένη άποψη ότι η μετανάστευση στις Η.Π.Α. δεν υποβαλλόταν σε κανέναν έλεγχο και ήταν πάντα ευπρόσδεκτη. Ο νόμος του Μαΐου του 1882 που απαγόρευε την είσοδο στους Κινέζους, ήταν ο πρώτος ομοσπονδιακός νόμος που αφορούσε τη μεταναστευτική διαδικασία. Πριν το 1882 η ομοσπονδιακή κυβέρνηση είχε σε δύο μόνο περιπτώσεις ασχοληθεί με τη μετανάστευση και συγκεκριμένα μόνο με τη μετανάστευση από την Ευρώπη : για να απαριθμήσει τις αφίξεις των μεταναστών για

³¹ Βέβαια πρέπει να τονιστεί στο σημείο αυτό ότι επρόκειτο για ευρωπαϊκές εθνικές κουλτούρες και κυρίως για εθνικές κουλτούρες των περιοχών της Β. Δ. Ευρώπης. Η στάση της αμερικανικής κοινωνίας θα αλλάξει ριζικά όταν η αμερικάνικη κουλτούρα αναγκαστεί να έρθει σε επαφή με εθνικές κουλτούρες άλλων περιοχών της Ευρώπης και του πλανήτη.

στατιστικούς λόγους και για να θεσπίσει ένα κατώτατο όριο διαβίωσης στη διάρκεια του ταξιδιού στις Η.Π.Α.³². Το κενό όμως που άφηγε η απουσία ομοσπονδιακής νομοθεσίας, το αναπλήρωναν οι νόμοι που είχαν θεσπίσει οι τοπικές αρχές διαφόρων παράλιων πολιτειών, που δέχονταν και το μεγαλύτερο αριθμό μεταναστών. Οι συγκεκριμένοι νόμοι επεδίωκαν στην αποθάρρυνση της μετανάστευση ατόμων ανίκανων να συντηρήσουν τον εαυτό τους αλλά και στην παροχή βοήθειας σε όσους την είχαν ανάγκη. Η μετανάστευση δεν υπήρξε δηλαδή σχεδόν ποτέ ανεξέλεγκτη. Οι συγκεκριμένοι νόμοι το 1876 κρίθηκαν από το Ανώτατο δικαστήριο ως αντισυνταγματικοί με το αιτιολογικό ότι η μετανάστευση αφορούσε το διεθνές εμπόριο που ήταν αρμοδιότητα του Κογκρέσου και όχι των πολιτειών³³. Παρόλα αυτά η προσπάθεια ελέγχου της μεταναστευτικής κίνησης έστω και σε επίπεδο πολιτείας είναι σημαντική. Είναι ενδεικτική μιας τάσης που επικρατούσε στην αμερικάνικη κοινωνία. Παρά τον κοσμοπολίτικο χαρακτήρα των Η.Π.Α. και τη μεγάλη ικανότητα αφομοίωσης που διέθετε το έθνος, και την οποία φαίνεται να αμφισβητούσαν ελάχιστοι, ελλόχευε πάντα ο κίνδυνος της αποτυχίας της αφομοιωτικής διαδικασίας. Αυτό το ρίσκο οι Αμερικάνοι δεν ήταν διατεθειμένοι να το πάρουν. Η εισαγωγή στη χώρα στοιχείων που μπορεί να αποδεικνύονταν επιβλαβή για τους δημοκρατικούς θεσμούς, τους αφύπνιζαν. Σε περιόδους όπου η κοινωνική σταθερότητα απειλούταν, στρέφονταν εναντίον των ξένων πληθυσμών, των μεταναστών, καθώς θεωρούσαν πως μόνο αυτοί θα μπορούσαν να είναι υπεύθυνοι για την εισαγωγή στοιχείων μη αμερικάνικων και άρα και μη δημοκρατικών.

Οι τρεις παραδόσεις του αυτοχθονισμού που αναπτύχθηκαν στις Η.Π.Α. ακολούθησαν αυτήν τη λογική. Κύριος σκοπός τους, να προφυλάξουν τη δημοκρατία και τα ιδανικά των Η.Π.Α. από οποιαδήποτε ξένη αρνητική επιρροή. Ο αυτοχθονισμός αντανάκλα πάντα την κοινωνία που τον γεννά. Η παράδοση του αυτοχθονισμού στις Η.Π.Α. υπήρξε το αποτέλεσμα τόσο της συσσώρευσης εσωτερικών κοινωνικών προβλημάτων όσο και της κεντρικότητας της έννοια της φυλής, έστω και αν το νόημα της μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αι. δεν θα έχει αποσαφηνιστεί. Ο αντικαθολικισμός, ο αντιριζοσπαστισμός και η αγγλοσαξονική παράδοση επεδίωκαν να διατηρήσουν την Αμερική δημοκρατική. Οι δύο πρώτες παραδόσεις επιχείρησαν να το επιτύχουν αυτό, ορίζοντας τι συνιστά το μη αμερικανικό, ενώ η αγγλοσαξονική παράδοση θα λέγαμε πως λειτούργησε

³² Higham, όπ. π, σ. 43

³³ όπ. π, σ. 43-44

αντίστροφα, δίνοντας έμφαση στο ποίες είναι οι αρετές των Η.Π.Α., τι συνιστά την «ουσία» της Αμερικής. Ο αντικαθολικισμός και ο αντιριζοσπαστισμός άνθησαν μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αι., σε διαφορετικές ιστορικές στιγμές, γνωρίζοντας όμως και κάποιες εξάρσεις στις αρχές του 20^{ου}, ενώ η τρίτη παράδοση αυτοχθονισμού απέκτησε δημοτικότητα από τα τέλη του αιώνα και μετά.

Αντικαθολικισμός.

Ο αντικαθολικισμός υπήρξε ένα από τα στοιχεία που κληροδότησε κατά μια έννοια, η αγγλική κουλτούρα στις Η.Π.Α.. Ένας μεγάλος αριθμός των αποίκων της Β. Αμερικής προερχόταν από την Αγγλία. Όταν οι Η.Π.Α. συγκροτήθηκαν σε έθνος κράτος, οι διάφορες εθνικές ομάδες απέκτησαν μια νέα εθνική ταυτότητα, χωρίς όμως αυτό να συνοδευτεί από την απόρριψη της προϋπάρχουσας εθνικής τους κουλτούρας. Στην Αγγλία του 16^{ου} και 17^{ου} αι. υπήρχε ένα ισχυρό αντικαθολικό ρεύμα εξαιτίας των συχνών αντιπαραθέσεων της χώρας με τις καθολικές δυνάμεις της ηπειρωτικής Ευρώπης. Ως εχθρός στα μάτια των Άγγλων της περιόδου παγιώθηκε ο Καθολικός. Αυτή η αντικαθολική κληρονομιά διατηρήθηκε και απέκτησε κυρίαρχη θέση και στις αποικίες. Η θέση των αγγλικών αποικιών της Β. Αμερικής ανάμεσα σε εδάφη καθολικών αυτοκρατοριών, ευνόησε την καλλιέργεια αυτού του μίσους. Το νέο κράτος των Η.Π.Α. θέσπιζε μια κοσμική δημοκρατία και θα πίστευε κανείς πως τέτοιου είδους θρησκευτικά μίσση θα εξαλείφονταν ή τουλάχιστον θα περνούσαν στο παρασκήνιο. Κάτι τέτοιο όμως δε συνέβη για δύο λόγους. Οι Αμερικάνοι έβλεπαν την Καθολική εκκλησία ως έναν αυταρχικό και τυραννικό θεσμό που ερχόταν σε κατάφωρη αντίθεση με τα ιδανικά του νέου έθνους. Επιπλέον οι ολοένα αυξανόμενοι αριθμοί καθολικών μεταναστών που έφταναν στη χώρα έδωσαν νέα ορμή στην παράδοση του αντικαθολικισμού. Όταν ένας οπαδός του αυτοχθονισμού τη δεκαετία του 1880 δήλωνε ότι οι Καθολικοί έχουν τάση «...προς την προκατάληψη, τον υπερπαπισμό³⁴ (ultramontanism), την τυραννία» που οδηγούν αναγκαστικά προς «...το δεσποτισμό!», παρουσίαζε συνοπτικά όλες τις φοβίες των Αμερικάνων αντικαθολικών³⁵. Για τους προτεστάντες οπαδούς του αυτοχθονισμού οι μετανάστες αυτοί δεν ήταν τίποτα άλλο από όργανα του Πάπα που επεδίωκαν να καταρρίψουν

³⁴ Ο αγγλικός όρος ultramontanism αναφέρεται στη διεύρυνση των εξουσιών του Πάπα. Ο όρος υπερπαπισμός αν και δε γνωρίζω κατά πόσο είναι δόκιμος, θεώρησα ότι είναι η πιο ακριβής απόδοση του αγγλικού όρου στα ελληνικά.

³⁵ Higham, όπ. π., σ. 58

τους δημοκρατικούς θεσμούς των Η.Π.Α. Πάντως η συγκεκριμένη παράδοση θα αποκτούσε ένταση μόνο κατά τις περιόδους εκείνες που η παρουσία των καθολικών πληθυσμών θα συνδυαζόταν με διάφορα κοινωνικά προβλήματα.

Στη δεκαετία του 1850 λίγο πριν την έναρξη του εμφυλίου πολέμου και ενώ η χώρα διένυε μια περίοδο γενικευμένης κρίσης, ο αντικαθολικισμός για πρώτη φορά θα αφορούσε ολόκληρη τη χώρα. Η νέα ώθηση που αποκτούσε τώρα η αντικαθολική παράδοση οφειλόταν κατά ένα μεγάλο ποσοστό και στη μαζική είσοδο μεταναστών από την Ιρλανδία τη προηγούμενη δεκαετία. Οι Ιρλανδοί μετανάστες με την πίστη που έδειχναν σε έναν τυραννικό θεσμό όπως η Καθολική εκκλησία και την άθλια οικονομική κατάσταση στην οποία βρισκόταν ήταν εύκολο να κατηγορηθούν στη συγκεκριμένη συγκυρία ότι επεδίωκαν να ανατρέψουν τις σταθερές της αμερικάνικης κοινωνίας. Η έναρξη του εμφυλίου πολέμου και η αλλαγή των δεδομένων που τον συνόδευε, θα εξασθενίσουν την αντικαθολική παράδοση.

Αν και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1880 οι Προτεστάντες δε θα επιτίθονταν ξανά στους Καθολικούς, η κρίση της περιόδου 1883 –1886 που έπληξε τη βιομηχανία αλλά και τις γεωργικές περιοχές της Δύσης και του Νότου συνέβαλλαν στην αναγέννηση της παράδοσης. Οι κοινωνικές συγκρούσεις της δεκαετίας και η έκρηξη βόμβας το 1886 στο Σικάγο από ομάδα μεταναστών, οδηγούν στην κορύφωση του ξενόφοβου συναισθήματος. Η ανάγκη για ενότητα ήταν μεγάλη και η εχθρότητα έναντι του ξένου εξυπηρετούσε αυτόν ακριβώς το σκοπό, ένωσε το «όμοιο». Η κοινωνική αναταραχή της περιόδου και τα αιτήματα της δε συνηγορούσαν σίγουρα υπέρ της άποψης ότι οι μετανάστες ήταν δουλοπρεπείς και επεδίωκαν την εγκαθίδρυση τυραννικού καθεστώτος, το αντίθετο μάλιστα. Οι τεταμένες σχέσεις ανάμεσα στην Καθολική και Προτεσταντική Εκκλησία ήταν εκείνες που όρισαν το δουλοπρεπή Καθολικό ως εχθρό του έθνους. Την περίοδο αυτή παρατηρείται μεγάλη αύξηση του αριθμού των θρησκευτικών σχολείων. Οι Καθολικοί προτιμούσαν τα ενοριακά και επισκοπικά σχολεία γιατί θεωρούσαν ότι η δημόσια εκπαίδευση απειλούσε την ηθική των παιδιών τους με τη διδασκαλία επικίνδυνων και λανθασμένων δοξασιών³⁶. Το σχολείο αναδυόταν σταδιακά ως πατριωτικό σύμβολο. Ο φόβος μήπως η Καθολική εκκλησία αποκτήσει τον έλεγχο της εκπαίδευσης που καλλιεργούσε στους νέους Αμερικάνους τα ιδανικά του έθνους κυριέυσε τους Αμερικάνους και έδωσε νέα ενέργεια στην αντικαθολική παράδοση.

³⁶ Bodnar John, *The Transplanted. A history of immigrants in urban America*, Indiana University Press, Bloomington 1987, σ. 194

Την περίοδο αυτή οι αντικαθολικοί παύουν να κατευθύνουν τις βολές τους μόνο κατά του καθολικού κλήρου. Ενώ μέχρι πρότινος ο καθολικός κλήρος κατηγορούταν αποκλειστικά για την υπόθαλψη αντιδημοκρατικών αρχών, τώρα και οι μετανάστες φαίνονταν να φέρουν μερίδιο της ευθύνης³⁷.

Οι Η.Π.Α. δεν κατόρθωσαν να ξεπεράσουν την κρίση των μέσων της δεκαετίας του 1880 και όλη τη δεκαετία σηματοδεύτηκε από καταστροφές. Η κατάσταση δε φαινόταν να βελτιώνεται ούτε την επόμενη δεκαετία. Νέα οικονομική κρίση ξέσπασε το 1893, που γίνεται γνωστή ως ο «Πανικός του 1893». Αν και οι σχέσεις ανάμεσα στις δύο Εκκλησίες βελτιώθηκαν, τόσο μέσα από την αλλαγή στάσης των Καθολικών ιερέων που πλέον δεν τοποθετούνταν εχθρικά απέναντι στη δημόσια εκπαίδευση και προσπαθούσαν να δείξουν την πίστη τους στους αμερικάνικους δημοκρατικούς θεσμούς, όσο και μέσα από τη χαλάρωση της πίεσης από μη καθολικούς κύκλους για τον έλεγχο της θρησκευτικής εκπαίδευσης, ο αντικαθολικισμός δε θα υποχωρούσε. Η αύξηση της πολιτικής δύναμης των καθολικών μεταναστών και κυρίως των Ιρλανδών, ήταν εκείνη που ενίσχυσε τους φόβους των αντικαθολικών. Η νίκη των Δημοκρατικών, που συμπεριλάμβαναν στις τάξεις τους και ένα σημαντικό αριθμό Ιρλανδών πολιτικών, στις εκλογές του 1890 και του 1892, έγειρε φόβους για την κυριάρχηση των Καθολικών στο πολιτικό προσκήνιο. Για τους Αμερικάνους αποτελούσε μια ξεκάθαρη προσπάθεια του Πάπα για την ανατροπή της δημοκρατίας των Η.Π.Α.

Ο 20^{ος} αι. εγκαινίασε μια νέο περίοδο ευημερίας για τις Η.Π.Α. Και οι τρεις παραδόσεις του αυτοχθονισμού θα χάσουν τη δύναμη τους καθώς πλέον το έθνος είχε ξεπεράσει τα προβλήματα που το ταλαιπωρούσαν. Η πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αι. σήμανε και την έναρξη ενός κινήματος στις Η.Π.Α., που αντλώντας τη δύναμη του από την αισιόδοξη ατμόσφαιρα της περιόδου, επεδίωξε να «διορθώσει» πολιτικές και οικονομικές ανισότητες της αμερικάνικης κοινωνίας. Το προοδευτικό κίνημα, παρόλο που ενδιαφέρθηκε ελάχιστα για το θέμα της μετανάστευσης, στις περιπτώσεις που ασχολήθηκε με αυτό, αναγνώριζε ότι μετανάστης ήταν ένα από τα πολλά αθώα θύματα της οικονομικής εκμετάλλευσης. Το 1907 ξέσπασε οικονομική κρίση κατά την οποία η ανεργία άγγιξε το 8,5%³⁸, και αποτέλεσε μια πρώτη σημαντική ένδειξη ότι οι υποσχέσεις των προοδευτικών δεν θα ήταν εύκολο να πραγματοποιηθούν. Το

³⁷ Higham, όπ.π, σ. 60-61

³⁸ Fetzer S. Joel, *Public attitudes toward immigration in the United States, France and Germany*, Cambridge University Press, Cambridge 2000, σ. 31

συναίσθημα της απογοήτευσης είχε αρχίζει να κυριεύει όλο και μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων. Παράλληλα η αντίθεση των διαφόρων συντηρητικών κύκλων στα προοδευτικά σχέδια σταδιακά εντεινόταν. Αναζητώντας ευθύνες για την αποτυχία της προσπάθειας για κοινωνική βελτίωση, ο Πάπας και οι καθολικοί μετανάστες αποτέλεσαν τους τέλειους υπαίτιους. Η δύναμη του αντικαθολικισμού την περίοδο αυτή δε θα προέρθει από τις αστικές περιοχές όπως συνέβαινε παλαιότερα, αλλά από την αγροτική Αμερική. Στις αστικές περιοχές των Η.Π.Α. το θρησκευτικό συναίσθημα υποχωρούσε και η κοινωνία αποκτούσε ολοένα και πιο ορθολογικό χαρακτήρα. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον σίγουρα δε θα μπορούσε να ευδοκιμήσει μια παράδοση σαν τον αντικαθολικισμό. Αντίθετα η θρησκεία εξακολουθούσε να παίζει σημαντικό ρόλο στη ζωή των αγροτών. Αν και η αντικαθολική παράδοση δεν απέκτησε μεγάλη δημοτικότητα την περίοδο αυτή - κυρίως λόγω αναποτελεσματικής ηγεσίας-, κατόρθωσε να διατηρήσει την όποια ισχύ της στις αγροτικές περιοχές του Νότου και της Δύσης και στη δεκαετία του 1920.

Αντιριζοσπαστισμός

«Αν οι πολίτες των Η.Π.Α. δεν είναι πραγματικά ελεύθεροι και ευτυχισμένοι, το λάθος είναι δικό τους»³⁹. Αυτά τα λόγια που ανήκουν σε κάποιον από τους πρωταγωνιστές της Αμερικάνικης Επανάστασης, υποδηλώνουν με τον καλύτερο τρόπο την πίστη των Αμερικάνων στη δημοκρατία τους. Οι Αμερικάνοι θεωρούσαν τη δημοκρατία τους απεγάδιαστη, δε μπορούσαν να διανοηθούν ότι θα μπορούσε να υπάρχει κάποιος αδικημένος. Η ευθύνη αν συνέβαινε κάτι τέτοιο σίγουρα βάραινε το άτομο αυτό. Σύμφωνα με τη Hannah Arendt η βεβαιότητα ότι η δημοκρατία που εγκαθίδρυσαν εγκαινίαζε μια εντελώς καινούργια περίοδο της ανθρώπινης ιστορίας, έστρεψε τους πρωταγωνιστές της αμερικάνικης επανάστασης προς το συντηρητισμό⁴⁰. Στο εξής στην προσπάθεια τους να διατηρήσουν τη δημοκρατία τους ως έχει, θα προσπαθήσουν να τη προφυλάξουν από οποιαδήποτε αλλαγή και καινοτομία.

Από τα πρώτα χρόνια σχεδόν ζωής της αμερικάνικης δημοκρατίας είχε καλλιεργηθεί η άποψη ότι η αντίθεση και η αντίδραση στους δημοκρατικούς

³⁹ Arendt Hannah, *On revolution*, Penguin Books, London 1963, σ. 56

⁴⁰ όπ. π., σ. 41

αμερικάνικους θεσμούς ήταν ευρωπαϊκό γνώρισμα. Η πεποίθηση αυτή θα επιβεβαιωθεί όταν από τη δεκαετία του 1870 θα αρχίσουν να φτάνουν στις Η.Π.Α. μετανάστες με σοσιαλιστικές καταβολές. Τη δεκαετία αυτή θα ιδρυθεί και το πρώτο σοσιαλιστικό κόμμα, που αν και δε θα προσελκύσει τη μεγάλη μάζα των μεταναστών, θα έχει ένα σημαντικό αριθμό Γερμανών και Εβραίων στις τάξεις του⁴¹. Τελικά εκείνο όμως που θα παγιώσει την άποψη οι μετανάστες είναι φορείς ριζοσπαστικών ιδεών και απειλούν καθ' αυτό τον τρόπο την αμερικάνικη δημοκρατία και την ενότητα του έθνους, θα είναι τα βίαια επεισόδια στα ανθρακωρυχεία της Πενσυλβάνια και οι απεργίες των σιδηροδρόμων που ξέσπασαν το διάστημα αυτό. Ωστόσο η αντιριζοσπαστική παράδοση δε έγινε ιδιαίτερα δημοφιλής παρά μόνο την επόμενη δεκαετία, όταν το κλίμα ευημερίας που είχε εγκαινιαστεί με τον εμφύλιο πόλεμο θα υποχωρούσε.

Η αύξηση των αφίξεων μεταναστών στη χώρα στα 1880 σε συνδυασμό με την οικονομική ύφεση που σημειώνεται το 1883, ήταν σχεδόν βέβαιο ότι θα καλλιεργούσαν ένα ξενόφοβο κλίμα. Πολλές πολιτείες θέσπισαν νόμους που απαγόρευαν σε μετανάστες την άσκηση κάποιων επαγγελμάτων ενώ ο νόμος του 1885 στόχευε να δώσει τέλος στις προσλήψεις μεταναστών με προπληρωμένα συμβόλαια. Οι μαζικές απεργίες που ξέσπασαν το 1885 και το 1886 έδωσαν στη ξеноφοβία των Αμερικάνων έναν αντιριζοσπαστικό χαρακτήρα. Όταν το 1886 μια ομάδα αναρχικών μεταναστών θεωρήθηκε υπεύθυνη για την έκρηξη βόμβας στην πλατεία Haymarket του Σικάγο, επικράτησε πανικός στις νοτιοανατολικές και δυτικές Η.Π.Α.⁴² Η εικόνα που κυριαρχούσε ήταν αυτή του άνομου και βίαιου μετανάστη.

Η τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αι. δε διέφερε καθόλου από τη δεκαετία του 1880. Η οικονομία δοκιμάστηκε και πάλι από μια ύφεση κατά την τετραετία 1893-1897, ενώ η ανεργία το 1894 άγγιξε το 18,4%⁴³. Οι κοινωνικές εντάσεις θα διατηρηθούν σε όλη τη δεκαετία. Μόνο με την είσοδο του νέου αιώνα η αμερικάνικη κοινωνία θα ανακουφιστεί, έστω και προσωρινά, από τα προβλήματα της. Η νικηφόρα έκβαση των πολεμικών περιπετειών των Η.Π.Α. στα τέλη του 19^{ου} αι. και η οικονομική ευημερία που εγκαινίασε ο νέος αιώνας θα λειτουργήσουν αναζωογονητικά για την Αμερική. Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα, η πίστη στην αφομοιωτική ικανότητα του έθνους αποκαταστάθηκε και ο ξένος δεν αποτελούσε

⁴¹ Bodnar, *όπ. π.*, σ. 105

⁴² Higham, *όπ. π.*, σ. 54

⁴³ Fetzer, *όπ. π.*, σ. 31

πλέον απειλή. Όμως τα «τραύματα» του προηγούμενου αιώνα είχαν κάνει την Αμερική ευάλωτη. Εκείνο που είχαν κατανοήσει πολύ καλά οι Αμερικάνοι όλο το προηγούμενο αιώνα ήταν ότι η χώρα τους δεν ήταν απρόσβλητη από τα κοινωνικά προβλήματα του Παλαιού Κόσμου. Η ανανεωμένη πίστη στη δύναμη και στην αφομοιωτική ικανότητα του έθνους θα ήταν επιφανειακή. Η δολοφονία του προέδρου McKinley το 1901 από έναν αναρχικό ξένης καταγωγής αναζωπύρωσε το φόβο για το ριζοσπαστισμό των μεταναστών. Αν και οι αντιδράσεις υπήρξαν πολύ πιο ήπιες σε σχέση με τον πανικό που είχε κυριαρχήσει μετά τα γεγονότα του 1886, η δολοφονία του προέδρου οδήγησε στη θέσπιση νόμου το 1903 για τον εκτοπισμό των αναρχικών μεταναστών. Ο νόμος επέκτεινε το διάστημα μέσα στο οποίο μπορούσε να εκτοπιστεί ένας μετανάστης αν γινόταν «δημόσιο βάρος», από ένα χρόνο που ίσχυε ως τότε σε τρία. Ο νόμος ουσιαστικά απαγόρευε την είσοδο και εκτόπιζε ανθρώπους για τις πολιτικές τους πεποιθήσεις. Στις δημοκρατικές Η.Π.Α. φαίνεται να μη μπορούσε κανείς να πιστεύει πολιτικά ό,τι επιθυμούσε.

Η αποτυχία εκπλήρωσης των υποσχέσεων του προοδευτικού κινήματος που οδήγησε στην αναβίωση της αντικαθολικής παράδοσης μετά το 1910, συνέβαλε και στην αναγέννηση του αντιριζοσπαστισμού. Ο ριζοσπαστισμός των μεταναστών για τους οπαδούς του αυτοχθονισμού πλέον ήταν και οργανωμένος. Η εργατική ένωση Βιομηχανικοί Εργάτες του Κόσμου (Industrial Workers of the World – I.W.W.) ξεσήκωνε τους ίδιους φόβους που είχαν εγείρει οι αναρχικοί την προηγούμενη δεκαετία. Το γεγονός ότι δεν αποτελούσαν αποκλειστικά από μετανάστες, δεν φαίνεται να ενόχλησε τους αντιριζοσπάστες. Ούτως η άλλως επρόκειτο για μια μη αμερικάνικη ένωση από τη στιγμή που αναφερόταν στην πάλη των τάξεων. Σύμφωνα με έναν εκδότη η I.W.W. ήταν μια «ξένη συνομωσία που είχε σκοπό να καταστρέψει τη χώρα»⁴⁴. Η I.W.W. οργάνωσε απεργίες σε όλες τις Η.Π.Α., ξεσηκώνοντας παντού τους ίδιους φόβους. Το ξέσπασμα όμως του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου στην Ευρώπη θα έγειρε νέες φοβίες και θα αποδυνάμωνε πρόσκαιρα την αντιριζοσπαστική παράδοση.

Οι Γερμανοί αποτελούσαν την πιο πολυάριθμη ομάδα μεταναστών στις Η.Π.Α. Με την εκδήλωση του πολέμου, οι μετανάστες από τη Γερμανία τάχθηκαν υπέρ της χώρας καταγωγής τους. Η αποστολή πολεμοφοδίων προς τις συμμαχικές δυνάμεις εξόργισε το Γερμανικό πληθυσμό, καθώς θεώρησε ότι μια τέτοια ενέργεια

---

⁴⁴ Higham, όπ. π, σ. 178

δε συμφωνούσε με την ουδέτερη στάση που είχαν αποφασίσει να διατηρήσουν οι Η.Π.Α. Η αντίδραση όμως των Γερμανών, για την πλειοψηφία του αμερικάνικου λαού ερμηνεύθηκε ως προσπάθεια υπονόμησης της ουδετερότητας των Η.Π.Α. Ο Γερμανός μεταμορφώθηκε σε προδότη του έθνους. Παρόλη την αντιγερμανική υστερία που κατέλαβε τις Η.Π.Α., ο νόμος που ψηφίστηκε το 1917 υποδήλωνε ότι η αντιριζοσπαστική παράδοση, αν και αποδυναμωμένη, είχε κατορθώσει να διατηρήσει κάποιες δυνάμεις. Το άρθρο του νόμου του 1903 που αφορούσε τους αναρχικούς, με το νόμο του 1917 επεκτεινόταν. Απαγόρευε την είσοδο στη χώρα σε άτομα που άνηκαν σε «επαναστατικές οργανώσεις» και απειλούσε με απέλαση όποιον αλλοδαπό, ανεξάρτητα από το χρόνο παραμονής του στη χώρα, κήρυττε «τέτοιου είδους δόγματα».

Η είσοδος των Η.Π.Α. δύο μήνες μετά τη θέσπιση του συγκεκριμένου νόμου, στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο σήμανε και την έναρξη του κινήματος του 100% Αμερικανισμού (100 % Americanism). Το κίνημα επεδίωκε την πλήρη συμμόρφωση μέσα από την απόλυτη ταύτιση με το έθνος. Στόχος του κινήματος ήταν η διατήρηση και η ενίσχυση της εθνικής ενότητας. Από τις τρεις παραδόσεις του αυτοχθονισμού, μόνο η παράδοση του αντιριζοσπαστισμού μπορούσε να εξυπηρετήσει αυτόν τον σκοπό. Οι μόνοι που αντιδρούσαν στην είσοδο της χώρας στον πόλεμο άλλωστε ήταν οι ριζοσπάστες. Η επίθεση κατά των ριζοσπαστών το διάστημα 1917-18 θα ήταν σφοδρή. Η I.W.W., οι αναρχικοί και το Σοσιαλιστικό κόμμα είχαν εξαπολύσει αντιπολεμική προπαγάνδα. Παράλληλα η I.W.W συνέχισε τις απεργιακές κινητοποιήσεις. Για τους οπαδούς του κινήματος του 100% Αμερικανισμού η απειλή που αντιπροσώπευαν αυτές οι ομάδες για την ενότητα του έθνους ήταν ολοφάνερη. Προκειμένου να αντιμετωπίσουν την απειλή, οι δυτικές πολιτείες ψήφισαν μια σειρά νόμων (criminal syndicalism laws) που καθιστούσαν παράνομη τη συμμετοχή σε οποιαδήποτε οργάνωση που συνηγορούσε υπέρ της βίας⁴⁵, ενώ το Κογκρέσο τον Οκτώβριο του 1918 θέσπισε νόμο που επέτρεπε την απέλαση οποιουδήποτε αλλοδαπού που συμμετείχε σε επαναστατική οργάνωση.

Αν και θα πίστευε κανείς ότι η λήξη του πολέμου θα σήμαινε και το τέλος αυτού του αντιριζοσπαστικού φόβου, κάτι τέτοιο δε συνέβη. Οι Η.Π.Α. ήταν με τις νικήτριες δυνάμεις ενώ στη διάρκεια του πολέμου η επίτευξη του κοινού στόχου είχε ενώσει Αμερικάνους και αλλοδαπούς. Η χώρα έβγαινε από τον πόλεμο με μια

---

⁴⁵ όπ. π, σ. 220

ανανεωμένη πίστη στον εαυτό της. Όμως το νέο δόγμα της απόλυτης αφοσίωσης που είχε εισαγάγει το κίνημα του 100% Αμερικανισμού, θα είχε μεγαλύτερη διάρκεια από όσο θα πίστευε κανείς. Το αίτημα για απόλυτη αφοσίωση θα επέκτεινε κατά μια έννοια, τα μίση του πολέμου και θα οδηγούσε την αμερικάνικη κοινωνία στη διαρκή αναζήτηση απειλών. Η συνθήκη του Brest- Litovsk που υπέγραψαν οι μπολσεβίκοι με τη Γερμανία το 1918, αποτέλεσε για τους Αμερικάνους απόδειξη ότι το σοβιετικό καθεστώς ελεγχόταν από τη Γερμανία. Ο φόβος των Γερμανών προδοτών μετατρεπόταν σταδιακά σε φόβο για τους μπολσεβίκους. Επιπλέον οι ριζοσπάστες μετά τη λήξη του πολέμου παρουσιάστηκαν ιδιαίτερα δραστήριοι. Τα δύο κομμουνιστικά κόμματα που προέκυψαν ύστερα από τη διάσπαση του σοσιαλιστικού κόμματος αποτέλεσαν πυρήνες κινητοποιήσεων. Κάποιες μικρές ομάδες αναρχικών ξανάγιναν ενεργές. Σειρά απεργιών άρχισαν να πλήττουν τη χώρα, στις οποίες πρωταγωνιστικό ρόλο είχαν οι μετανάστες. Ακόμη η πλειοψηφία των μεταναστών φαινόταν να τάσσεται ευνοϊκά απέναντι στο καθεστώς των μπολσεβίκων. Όλα αυτά δε θα μπορούσαν παρά να οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι οι μετανάστες ήταν φορείς επαναστατικών ιδεών που απειλούσαν τους αμερικάνικους θεσμούς. Πολλά εργοστάσια απέλυσαν όλους τους Ρώσους εργάτες τους και κάποια άλλα απέφευγαν να τους προσλάβουν⁴⁶. Το 1919 δεκατέσσερις ακόμη πολιτείες θέσπισαν νόμους που τιμωρούσαν όσους συμμετείχαν σε επαναστατικές οργανώσεις (criminal syndicalism laws)⁴⁷. Την ίδια χρονιά με πρωτοβουλία του υπουργού δικαιοσύνης ιδρύθηκε ένα νέο παράρτημα του γραφείου έρευνας (bureau of investigation) για τον πόλεμο κατά του ριζοσπαστισμού. Το Δεκέμβριο του 1920 το υπουργείο Δικαιοσύνης με τη βοήθεια των τοπικών αρχών προέβη στη σύλληψη αλλοδαπών μελών των κομμουνιστικών κομμάτων σε 33 πόλεις⁴⁸. Όμως ο «Μεγάλος Κόκκινος Πανικός» είχε αρχίσει να φθίνει. Οι εργατικές κινητοποιήσεις και η κοινωνική αναταραχή από όπου είχε αντλήσει τη δύναμη της η αντιριζοσπαστική παράδοση, είχαν καταλαγιάσει. Ο μετανάστης τώρα πια θα αποτελούσε απειλή όχι εξαιτίας των ριζοσπαστικών ιδεών του αλλά λόγω της κληρονομικής κατωτερότητας του.

Ωστόσο μια ομάδα μεταναστών, παρά την υποχώρηση του αντικομμουνιστικού συναισθήματος, εξακολούθησε να «τροφοδοτεί» την κατά τα άλλα φθίνουσα αντιριζοσπαστική παράδοση. Πριν τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι Εβραίοι αν και

---

⁴⁶ όπ. π., σ. 226

⁴⁷ όπ. π., σ. 227

⁴⁸ όπ. π., σ. 230

συνιστούσαν μια διακριτή ομάδα στο αμερικάνικο φαντασιακό, δεν αντιμετώπισαν, τουλάχιστον όχι περισσότερο από τις υπόλοιπες ομάδες μεταναστών, ακραίες συμπεριφορές. Παρόλο που ο πόλεμος φάνηκε να ενώνει όλα τα ετερογενή στοιχεία της χώρας για την επίτευξη της τελικής νίκης, αυτήν την περίοδο τέθηκαν τα θεμέλια του ρεύματος κατά των Εβραίων. Οι πιο επιφανείς Εβραίοι των Η.Π.Α. ήταν γερμανικής καταγωγής και συνεπώς η επίθεση του κινήματος του 100% Αμερικανισμού σε καθετί γερμανικό δεν ήταν καθόλου δύσκολο να συμπεριλάβει και τους συγκεκριμένους Εβραίους. Ο αντιριζοσπαστισμός της εμπόλεμης περιόδου έπληξε με έναν ακόμη τρόπο τους εβραϊκούς πληθυσμούς της χώρας. Ο χαιρετισμός της Οκτωβριανής Επανάστασης από την πλειοψηφία των Ρώσων Εβραίων των Η.Π.Α., ενίσχυσε ακόμη περισσότερο την εικόνα του ανατρεπτικού Εβραίου. Επιπλέον οι φήμες ότι η Επανάσταση ήταν έργο Εβραίων πλήθαιναν διαρκώς⁴⁹. Η υποχώρηση της αντιριζοσπαστικής παράδοσης του αυτοχθονισμού δε σήμανε και το τέλος του αντισημιτισμού. Η δημοσίευση έργων όπως τα «Πρωτόκολλα των γηραιών της Ζιόν» που περιείχαν τα υποτιθέμενα σχέδια των Εβραίων για οικονομική κυριαρχία, επανάσταση και παγκόσμια ηγεμόνευση παγίωσαν την απειλή του άπληστου και ανήθικου διεθνούς Εβραίου και επέτρεψαν τη διατήρηση αλλά και την ενίσχυση του αντισημιτισμού. Μέσα στο κλίμα απογοήτευσης και απομονωτισμού του τέλους του πολέμου ο διεθνής Εβραίος αντιπροσώπευε όλα εκείνα που η αμερικάνικη κοινωνία φοβόταν περισσότερο.

Αγγλοσαξονική παράδοση

Σύμφωνα με τη θεωρία της τευτονικής καταγωγής (Teutonic origins theory) η δημοκρατική διακυβέρνηση ήταν κληρονομικό χάρισμα των Τευτόνων και πιο συγκεκριμένα των Αγγλοσαξόνων. Από τα μέσα του 18^{ου} αι. είχαν αρχίσει να δημοσιεύονται στην Αγγλία διάφορα ιστορικά έργα που θεωρούσαν ότι η ελευθερία, οι αντιπροσωπευτικοί θεσμοί ήταν ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των Αγγλοσαξόνων. Στις Η.Π.Α. τέτοιου είδους βιβλία θα εμφανιστούν στο πρώτο μισό του 19^{ου} αι. Η ιστορία των Η.Π.Α. του Bancroft θα παρουσίαζε την ιδιαίτερη αγάπη των Τευτονικών φυλών για την ελευθερία ενώ κάποιοι άλλοι όπως ο Lieber θα επαινούσαν την έμφυτη

---

⁴⁹ όπ. π, σ. 279

γενναιότητα των Αγγλοσαξόνων⁵⁰. Παρότι όλοι αυτοί οι ιστορικοί δόξαζαν τη γενναιότητα και την τάση για ελευθερία που επιδείκνυαν οι Τευτονικές φυλές, αναγνώριζαν και τα ελαττώματά τους, τη νωθρότητα και την έλλειψη πνεύματος. Η μελέτη δυο καθηγητών ιστορίας της Οξφόρδης επεδίωξε να αλλάξει αυτήν την πεποίθηση. Οι Stubbs και Freeman θεώρησαν φυλετικά τους Αγγλοσάξονες και τους Νορμανδούς ίδιους και καθώς οι Νορμανδοί είχαν να επιδείξουν ένα λαμπρό πολιτισμό, η «κατηγορία» κατά των Αγγλοσαξόνων για έλλειψη καλλιτεχνικής και πνευματικής φύσης δε μπορούσε να ισχύσει⁵¹.

Η πεποίθηση ότι ο Θεός είχε κρύψει τη Β. Αμερική από τις «πολιτισμένες φυλές» της Ευρώπης μέχρι τη στιγμή που θα ήταν έτοιμες για το τολμηρό εγχείρημα της δημοκρατικής διακυβέρνησης υπήρξε ιδιαίτερα διαδεδομένη από τα πρώτα χρόνια της συγκρότησης των Η.Π.Α. Σίγουρα εκείνοι που από τη φύση ήταν προικισμένοι να αναλάβουν αυτό το εγχείρημα ήταν οι Αγγλοσάξονες. Η δημοκρατία των Η.Π.Α. ήταν το αποτέλεσμα του αγγλοσαξονικού χαρακτήρα της. Ο κοσμοπολιτισμός μάλιστα της χώρας πήγασε από αυτήν την αγγλοσαξονική καταγωγή της. Η ιδιοφυΐα των Αγγλοσαξόνων οφειλόταν στη μεικτή προέλευση τους. Όταν οι Τευτονικές φυλές, οι οποίες χαρακτηρίζονταν από την αγάπη για την ελευθερία, έφτασαν στη Βρετανία ενώθηκαν με τους Νορμανδούς, τους Ρωμαίους και τους Δανούς που ήδη κατοικούσαν εκεί και από αυτήν την ένωση προέκυψε η δημοκρατική φύση των θεσμών της Αγγλίας και στη συνέχεια των Η.Π.Α.⁵² Με τον ίδιο τρόπο που είχε λειτουργήσει η αφομοιωτική διαδικασία στη Βρετανία, λειτουργούσε τώρα και στις Η.Π.Α. Οι καλύτερες ιδιότητες της κάθε φυλής αφομοιώνονταν, όπως έχει αναφερθεί και νωρίτερα, δημιουργώντας έναν ανώτερο πολιτισμό⁵³.

Αυτή η κεντρικότητα της αγγλοσαξονικής καταγωγής της δημοκρατίας των Η.Π.Α. εξηγεί και για ποιο λόγο οι Αγγλοι και Καναδοί αγγλικής καταγωγής μετανάστες δεν αντιμετώπισαν ποτέ το παραμικρό πρόβλημα. Παρά τη διαρκή

⁵⁰ Gossett F. Thomas, *Race. The study of an idea in America*, Southern Methodist University Press, Dallas 1963, σ. 88-90

⁵¹ όπ. π., σ. 98-99

⁵² Jacobson, όπ. π., σ. 71

⁵³ Η άποψη ότι μια φυλή είναι πιο ανώτερη όσο πιο μεικτός είναι ο χαρακτήρας, ίσως φαντάζει πρωτοποριακή για την εποχή, αν αναλογιστεί κανείς τι συνέβη αργότερα τόσο στις Η. Π. Α. όσο και στη Γερμανία για την καθαρότητα της φυλής. Ωστόσο δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η έννοια της φυλής ακόμη αυτήν την περίοδο είναι ασαφής και αυτή ακριβώς η αοριστία της ήταν που επέτρεπε τη διατύπωση και την επικράτηση τέτοιων απόψεων.

εχθρότητα των Η.Π.Α. απέναντι στη Βρετανική κυβέρνηση και παρά την αφοσίωση αυτών των μεταναστών στο θρόνο, οι Άγγλοι δεν αντιμετώπιστηκαν ποτέ ως ξένοι. Οι αγγλοσαξονικές Η.Π.Α. δεν θα ένιωθαν να απειλούνται από τους συγκεκριμένους μετανάστες ακόμη και σε περιόδους έντονων αντιπαραθέσεων ανάμεσα στις δύο χώρες. Η κληρονομιά ενός εν μέρει κοινού συστήματος αξιών και προτύπων συμπεριφοράς απάλλαξε τις συγκεκριμένες ομάδες από οποιαδήποτε υποψία.

Οι περιπέτειες των Η.Π.Α. στα τέλη του 19^{ου} αι. στις Φιλιππίνες και στην Καραϊβική επέδρασαν τονωτικά για την Αγγλοσαξονική παράδοση. Οι κατακτήσεις αυτές τοποθετούσαν τις Η.Π.Α. ανάμεσα στις μεγάλες δυνάμεις του κόσμου. Η ισχύς της αγγλοσαξονικής Αμερικής αποδεικνυόταν στην πράξη. Το πεπρωμένο της χώρας για παγκόσμια κυριαρχία εκπληρωνόταν. Θα περίμενε κανείς ότι η εμπειρία του ιμπεριαλισμού θα έγειρε νέες φοβίες στους Αμερικάνους. Άλλωστε όπως υποστήριζε και ο Rudyard Kipling στο ποίημα «Το φορτίο του λευκού ανθρώπου», που κυκλοφόρησε εκείνη την περίοδο, επρόκειτο για «βλοσυρούς ανθρώπους, μισούς διαβόλους, μισούς παιδιά». Όμως, στο ίδιο ποίημα σε άλλο σημείο ο ποιητής έγραφε ότι η αποστολή του λευκού ανθρώπου είναι «να γεμίσει το στόμα του λιμού και να προσφέρει ένα τέλος στην αρρώστια»⁵⁴. Η πίστη των Αμερικάνων στην ανωτερότητα του πολιτισμού τους αλλά και στην κατώτεροτητα των κατακτημένων έδινε ένα παιδευτικό περιεχόμενο στο πεπρωμένο τους για παγκόσμια επικράτηση. Αποστολή των Αμερικάνων ήταν να ανυψώσουν την ανθρωπότητα. Μέσα στο γενικότερο κλίμα ευημερίας της περιόδου αλλά και εξαιτίας της πίστης στην έμφυτη ορμή των Αγγλοσαξόνων να κατακτήσουν και να απελευθερώσουν τον κόσμο, η εμπιστοσύνη των Αμερικάνων στην αφομοιωτική διαδικασία μεγάλωσε. Η ιμπεριαλιστική περιπέτεια των Η.Π.Α. όχι μόνο δεν προκάλεσε την ανησυχία αλλά αντίθετα συνέβαλλε στην άμβλυνση πολλών φόβων των Αμερικάνων. Από τη στιγμή που ο Αμερικάνος μπορούσε να αναγεννήσει τις «κατώτερες φυλές που είναι πέραν του νόμου», σίγουρα θα μπορούσε να εκπαιδεύσει και να πειθαρχήσει το μετανάστη.

Η αγγλοσαξονική παράδοση ακόμη αυτήν την περίοδο δεν έχει αποκτήσει τα βιολογικά ταμπού μιας ρατσιστικής ιδεολογίας. Η αναζήτηση των προγόνων, η έμφαση στην κουλτούρα τόνιζαν την αρχαιότητα και την μοναδικότητα των Αγγλοσαξόνων. Αν και η προσπάθεια προσδιορισμού των Αγγλοσαξόνων χάραζε

---

⁵⁴ Shapiro Herbert, «Racism and empire. A perspective on a new era of American history», στο Finzsch Norbert, Schirmer Dietmar (Ed.), *Identity and intolerance. Nationalism, racism and xenophobia in Germany and the U.S.*, German Historical Institute, Cambridge University Press, Washington D. C. 1998, σ. 158

σύνορα, διέκρινε τον Άλλο, η συγκεκριμένη παράδοση δε στρεφόταν, τουλάχιστον ακόμη, εναντίον κάποιας ομάδας. Περισσότερο στόχευε να αναδείξει την εσωτερική ζωτικότητα της παρά τα ελαττώματα κάποιας άλλης φυλής, χωρίς βέβαια κάτι τέτοιο να σημαίνει ότι απαρνιόταν την ανώτερη φύση της. Αυτή η έμφαση στο μοναδικό χαρακτήρα των Αγγλοσαξόνων, υπονοούσε την κατωτερότητα όλων των άλλων φυλών. Ωστόσο ήταν αυτή η ενασχόληση της αγγλοσαξονικής παράδοσης με τον εαυτό της, αν μπορούμε να το πούμε έτσι, που επέτρεψε στην ιδέα ότι οι Η.Π.Α. οφείλουν το μεγαλείο τους στην αγγλοσαξονική καταγωγή τους να συνυπάρξει μαζί με την άποψη που ήθελε τη δημιουργία ενός καινούργιου ανώτερου ανθρώπου στις Η.Π.Α. από τη μίξη πολλών διαφορετικών φυλών, αλλά και την ταυτόχρονη υιοθέτηση από πολλούς και των δύο απόψεων, εμποδίζοντας την εκδήλωση επιθετικών συμπεριφορών απέναντι στους μεταναστευτικούς πληθυσμούς της χώρας. Η αγγλοσαξονική παράδοση θα υιοθετούσε ένα ρατσιστικό λόγο μόνο όταν θα ερχόταν σε επαφή με την επιστημονική σκέψη των τελών του 19^{ου} αι. και των αρχών του 20^{ου} αι.

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ: Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΕΝΟΣ ΜΥΘΟΥ

Το χριστιανικό δόγμα πρέσβευε την ενότητα της ανθρωπότητας. Όμως ήδη από το Μεσαίωνα μια σειρά λαϊκών μύθων για τους καταραμένους Εβραίους και τους αμαρτωλούς μαύρους, θα στιγματίζουν αυτούς τους πληθυσμούς και θα επιχειρούσαν να τους αρνηθούν την ανθρώπινη φύση τους. Το 16^ο αι. και 17^ο αι., όταν το θρησκευτικό συναίσθημα είχε αρχίσει να υποχωρεί, έστω και για μια μειοψηφία μορφωμένων ανθρώπων, άρχισαν να ακούγονται φωνές που υποστήριζαν την πολλαπλή καταγωγή του ανθρώπινου είδους. Αιρετικοί όπως ο Giordano Bruno και ο Christopher Marlowe, θεώρησαν ότι ο άνθρωπος είχε τρεις προγόνους και ότι ο Αδάμ υπήρξε γεννήτορας μόνο των Εβραίων⁵⁵. Η επίσημη Εκκλησία αν και υποστήριζε ότι μαύροι και Εβραίοι είχαν ψυχές που έπρεπε να σωθούν, στερώντας καθ' αυτόν τον τρόπο το κύρος μιας αυθεντίας στις νέες πεποιθήσεις, με την αναπαραγωγή των απόψεων για την κατάρα των Εβραίων και των μαύρων, παρείχε στην ουσία τα πρώτα ερεθίσματα για την ανάπτυξη αυτών των ιδεών. Με το πέρασμα του χρόνου

---

⁵⁵ Fredrickson, όπ. π, σ. 52

και τον ορθολογισμό της κοινωνίας, τέτοιες απόψεις ακούγονταν όλο και πιο συχνά και πολύ σύντομα ξέσπασε μια διαμάχη ανάμεσα στους υποστηρικτές της ενότητας του ανθρώπινου είδους και σε εκείνους που αναφερόταν στα πολλαπλά είδη του ανθρώπου.

Η διαμάχη αυτή ανάμεσα σε πολυγενιστές (polygenists) και μονογενιστές (monogenists), όπως ονομάστηκαν, θα κορυφωθεί το 19^ο αι. Η διδακτορική θέση του Prichard το 1808 «De Humani Genere Varietate» θα υποστήριζε ότι η ανθρώπινη φυλή ήταν αρχικά μαύρη και ότι το λευκό χρώμα ήταν μια κατοπινή εξέλιξη, αποδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο ότι όλοι οι άνθρωποι άνηκαν σε ένα είδος. Ο Sir William Lawrence θα μιλούσε, από το αντίπαλο στρατόπεδο, για την ανωτερότητα και την κατωτερότητα των διαφόρων φυλών της Ευρώπης. Στις Η.Π.Α. όπου η διάκριση των ανθρώπων στηριζόταν στο χρώμα, η ανάλυση θα επιδίωκε να αποδείξει ότι ο μαύρος άνηκε σε ένα διαφορετικό είδος από το λευκό. Ο Dr. Samuel George Morton ισχυριζόταν ότι η απόδειξη ότι η ανθρωπότητα αποτελούταν από πολλά διαφορετικά είδη βρισκόταν στους μιγαδικούς πληθυσμούς⁵⁶. Η έρευνα που είχε πραγματοποιήσει ο ίδιος, υποδείκνυε ότι οι γυναίκες μιγάδες ήταν γόνιμες, αλλά γεννούσαν παιδιά με ιδιαίτερη δυσκολία. Αν οι γυναίκες αυτές έσμιγαν με μιγάδες, η γονιμότητα των απογόνων τους μειωνόταν ακόμη περισσότερο. Στη φύση τα υβρίδια που προέκυπταν από την ένωση δύο διαφορετικών ειδών ήταν στείρα και όχι περίπου στείρα και άρα ο συλλογισμός του Morton δε μπορούσε παρά να είναι λανθασμένος, αφού παρέβλεπε αυτή τη βασική αρχή, υποστήριξε ο μονογενιστής John Bachman⁵⁷.

Οι μονογενιστές παρόλο που αναφέρονταν σε ένα ανθρώπινο είδος, δεν πρέσβευαν και την ισότητα όλων των ανθρώπων. Απλά αναγνώριζαν στις κατώτερες φυλές το δικαίωμα στην παρηγοριά της θρησκείας. Κατά μια έννοια, συνέχιζαν την παράδοση της Εκκλησίας. Επιπλέον τόσο οι μονογενιστές όσο και οι πολυγενιστές, θεωρούσαν ότι ορισμένες φυλές ήταν εκ γενετής κατώτερες και δεν πίστευαν ότι η εκπαίδευση ή το περιβάλλον ήταν δυνατό να βελτιώσει τη φύση τους. Η διαμάχη ανάμεσα στις δύο αυτές σχολές σκέψης δε φαινόταν να είναι ουσιαστική. Αν η διαφορετικότητα κάποιων ομάδων είτε λόγω χρώματος είτε λόγω θρησκείας θεωρούταν και από τις δύο αυτές παραδόσεις απόδειξη κατωτερότητας, δεν είχε κάποιο ιδιαίτερο νόημα αν άνηκαν στο ίδιο ή σε διαφορετικό είδος. Πάντως η

---

⁵⁶ Gossett, όπ. π., σ. 59

⁵⁷ όπ. π., σ. 61

διαμάχη αυτή έληξε υπέρ των μονογενιστών στα μέσα του 19^{ου} αι. περίπου, όταν ο Δαρβίνος διατύπωσε τη θεωρία του για την εξέλιξη των ειδών.

Ο Δαρβίνος δεν άφηγε κανένα περιθώριο αμφισβήτησης της ενότητας του ανθρώπινου είδους. Έγραφε ότι «παρόλο που οι ήδη υπάρχουσες φυλές του ανθρώπου διαφέρουν από πολλές απόψεις, όπως στο χρώμα, στα μαλλιά, στο σχήμα του κρανίου, στις αναλογίες του σώματος, κ.λ.π., αν λάβει κανείς υπόψη του όλη την κατασκευή του ανθρώπου, βρίσκει ότι μοιάζουν μεταξύ τους σε μια πληθώρα σημείων. Πολλές από αυτές [τις διαφορές] είναι τόσο ασήμαντες ή ατομικής φύσεως, που είναι πολύ απίθανο να αποκτήθηκαν από κάποιο αρχέγονο διακριτό είδος ή φυλή»⁵⁸. Αν και ο Δαρβίνος παρείχε στους μονογενιστές ακλόνητα επιχειρήματα ότι όλοι οι άνθρωποι άνηκαν σε ένα είδος, η πλειοψηφία τους δε θα συντασσόταν μαζί του, καθώς η θεωρία του ερχόταν σε αντίθεση με τα διδάγματα της Βίβλου.

Η «Καταγωγή των Ειδών» του Δαρβίνου κυκλοφόρησε το Νοέμβριο του 1859. Το συμπέρασμα στο οποίο κατέληγε ο Δαρβίνος ήταν ότι όλα τα είδη είχαν εξελιχθεί με το πέρασμα του χρόνου με το μηχανισμό της φυσικής επιλογής, όπως ονόμασε τις διάφορες τροποποιήσεις που λάμβαναν χώρα στη διάρκεια της εξέλιξης των ειδών. Στη διάρκεια των ταξιδιών του μελέτησε τους ίδιους οργανισμούς, σε έστω και ελάχιστα τροποποιημένα περιβάλλοντα και παρατήρησε πως παρουσίαζαν κάποιες διαφορές. Εκείνο που συνειδητοποίησε ήταν ότι ακόμη και η πιο μικρή διαφοροποίηση καθιστούσε ορισμένους οργανισμούς πιο κατάλληλους για ένα συγκεκριμένο περιβάλλον. Ο Δαρβίνος συμπέρανε πως εκείνοι που πέθαναν ήταν οι λιγότερο ικανοί, οι λιγότεροι προσαρμοσμένοι στο φυσικό τους περιβάλλον. Υπήρχε συνεπώς μια διαδικασία προσαρμογής μέσω της διαφοροποιημένης επιβίωσης και αναπαραγωγής. Οι διάφοροι μεταβατικοί οργανισμοί, που σηματοδοτούσαν την εξέλιξη από τη μια μορφή στην άλλη, θα είχαν εξαφανιστεί καθώς θα ήταν εξ ορισμού οι λιγότερο προσαρμοσμένοι. Από τη στιγμή που είχαν εξαφανιστεί οι μεταβατικοί αυτοί οργανισμοί, εκείνο που απέμενε ήταν ένα σύνολο από ξεχωριστά είδη, με όμως, αρκετές ομοιότητες ώστε να ανήκουν στο ίδιο γένος.

Ο Δαρβίνος παρόλο που ποτέ δεν ιεράρχησε τις ανθρώπινες φυλές, πίστευε πως διέφεραν μεταξύ τους και εξωτερικά και εσωτερικά. Η ενότητα του ανθρώπινου είδους δε φαινόταν να σήμαινε και την ισότητα όλης της ανθρωπότητας. Σημαντικό

---

⁵⁸ όπ. π, σ. 67

ήταν όμως πως πίστευε πως αυτές οι διαφορές μπορούσαν να μετρηθούν⁵⁹. Αν η κάθε φυλή αντιπροσώπευε ένα διαφορετικό στάδιο της εξέλιξης του ανθρώπου, τότε ήταν αναγκαίο οι διαφορές που υπήρχαν να ερευνηθούν. Η διερεύνηση των φυλετικών διαφορών έγινε σύντομα το πρωταρχικό ενδιαφέρον των ανθρωπολόγων του 19^{ου} αι. Η πιο φανερή διαφορά ανάμεσα στις διάφορες φυλές ήταν η χρωματική. Το χρώμα όμως δεν προσέφερε ένα ικανοποιητικό κριτήριο διάκρισης των φυλών, καθώς υπήρχαν πολλές «αποχρώσεις» που δεν μπορούσαν να ταξινομηθούν στις ήδη υπάρχουσες φυλετικές κατηγορίες αλλά και που δε μπορούσαν να αποτελέσουν από μόνες τους μια ξεχωριστή. Η μελέτη των κρανίων φαινόταν ικανή να παρέχει πιο ακριβή στοιχεία διαχωρισμού. Παράλληλα με την κρανομετρία αναπτύχθηκε και η επιστήμη της φυσιογνωμίας που επιχειρούσε να κατανοήσει το χαρακτήρα των ανθρώπων βασιζόμενη στα φυσικά χαρακτηριστικά. Ως κλάδος της φυσιογνωμίας αρχικά και στη συνέχεια ως αυτόνομο πεδίο, αναδύθηκε η φρενολογία. Σύμφωνα με τη φρενολογία υπήρχε σχέση ανάμεσα στη φυσιογνωμία και συγκεκριμένα στο σχήμα του κεφαλιού και στο χαρακτήρα του κάθε ανθρώπου. Μέχρι τη δεκαετία του 1880 είχε διαφανεί ότι ούτε η κρανομετρία ούτε οι επιστήμες της φυσιογνωμίας και της φρενολογίας μπορούσαν να αποτελέσουν αποτελεσματικές μεθόδους διάκρισης των ανθρώπινων φυλών⁶⁰.

Η εξέταση του ανθρώπινου εγκεφάλου ήταν μια νέα μέθοδος που υποσχόταν να διακρίνει τις φυλές. Κάποιοι πρέσβευαν ότι υπήρχαν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στους εγκεφάλους ανθρώπων διαφορετικών φυλών και κάποιοι πως όχι. Καμία θέση όμως δεν στηριζόταν σε πειστικά επιχειρήματα. Η μελέτη των εγκεφαλικών ελίκων προς στιγμήν θεωρήθηκε ότι μπορούσε να δώσει λύση στο πρόβλημα της διάκρισης των φυλών. Ωστόσο και σε αυτήν την περίπτωση οι απόψεις διέφεραν. Οι ανθρωπολόγοι μετά και την νέα αυτή αποτυχία, επιχείρησαν να αποδείξουν τις διαφορές που υπήρχαν ανάμεσα στις φυλές στηριζόμενοι στα μαλλιά, στα κοινωνικά έθιμα, ακόμη και στις ψείρες του σώματος.

Το έργο του Δαρβίνου είχε αναμφίβολα επηρεάσει την αντίληψη περί των ανθρωπίνων φυλών. Οι παραδοσιακές μυστικιστικές και θεολογικές απόψεις για την καταγωγή και τη φύση του ανθρώπου είχαν δεχτεί ένα ανεπανόρθωτο πλήγμα, αφήνοντας ωστόσο ανέπαφη τη διάκριση ανώτερων και κατώτερων φυλών. Πάντως η επιρροή που είχε ασκήσει ο Δαρβίνος δεν είχε να κάνει τόσο με όσα ο ίδιος είχε

---

⁵⁹ Gossett, *όπ. π.*, σ. 68

⁶⁰ *όπ. π.*, σ. 76-77

υποστηρίζει όσο με τις αναλογίες που για τους οπαδούς του υπήρχαν ανάμεσα στο ζωικό βασίλειο και την ανθρώπινη κοινωνία. Πολύ πριν όμως τη δημοσίευση της «Καταγωγής των ειδών», ο Herbert Spencer είχε αναπτύξει τις θέσεις του για την κοινωνία και τη διακυβέρνηση που βρίσκονταν σε συμφωνία με την εξελικτική θεωρία που θα διατύπωνε αργότερα ο Δαρβίνος.

Στο πρώτο έργο του, την «Κοινωνική στατιστική» που κυκλοφόρησε το 1850, αναφερόταν στην επιβίωση των πιο ικανών και υποστήριξε όπως όσοι δεν είναι ικανοί «...να ζήσουν, πεθαίνουν, και είναι το καλύτερο να πεθάνουν»⁶¹. Η ανάγκη για επιβίωση, σύμφωνα με τον Spencer, είχε ανέκαθεν αποτελέσει κινητήρια δύναμη της ανθρώπινης προόδου. Αξιολογώντας ο άνθρωπος υψηλότερα την ικανότητα, την ευφυΐα, την αυτοκυριαρχία και την ικανότητα προσαρμογής στις τεχνολογικές καινοτομίες, προωθούσε την πρόοδο και την επιβίωση των καλύτερων κάθε γενιάς⁶². Οι ιδέες του Spencer σίγουρα θυμίζουν την επιβίωση των καλύτερα προσαρμοσμένων στις τοπικές συνθήκες ατόμων του Δαρβίνου.

Αν και φαίνεται πως οι ιδέες του Spencer επηρέασαν τη σκέψη του Δαρβίνου, το σημαντικότερο έργο του Spencer «Η Συνθετική Φιλοσοφία», ενσωμάτωνε τις επηρεασμένες από τον ίδιο θέσεις του Δαρβίνου. Εδώ αν και αναγνώριζε ότι οι σκοποί ενός κοινωνικού οργανισμού διαφέρουν από τους αντίστοιχους ενός ζωικού οργανισμού, υποστήριξε ότι δε διαφοροποιούνταν όσον αφορά τους νόμους της οργάνωσής τους. Η πάλη για επιβίωση χαρακτήριζε τόσο τους οργανισμούς όσο και τις κοινωνίες. Η ανθρώπινη κοινωνία στη βιομηχανική φάση που βρισκόταν, χαρακτηριζόταν από μια οικονομικής φύσεως πάλη για επιβίωση. Μια ισχυρή κεντρική εξουσία ήταν απαραίτητη στην πρώιμη εμπόλεμη φάση της ανθρώπινης κοινωνίας, αλλά άχρηστη στις βιομηχανικές κοινωνίες. Η οποιαδήποτε παρέμβαση από το κράτος στη βιομηχανική φάση θα απέβαινε επιζήμια, καθώς θα ευνοούσε τους λιγότερο ικανούς εις βάρος των ικανότερων. Η κοινωνία βελτιωνόταν αργά μέσω της διαδικασίας της εξέλιξης και με κανένα άλλο μέσο δε θα μπορούσε να επιτευχθεί η αναβάθμιση της. Ο Spencer εναντιωνόταν στη δημόσια εκπαίδευση, στους νόμους κοινωνικής πρόνοιας, στους υγειονομικούς ελέγχους, ακόμη και στην ταχυδρομική υπηρεσία.

Η κοινωνική θεωρία του Spencer εμπειριείχε και συμπεράσματα για τις ανθρώπινες φυλές. Οι διάφοροι πρωτόγονοι πληθυσμοί αποτελούσαν για τους

⁶¹ Hofstadter Richard, *Social Darwinism in American thought*, Beacon Press, Boston 1992, σ. 41

⁶² όπ. π., σ. 39

κοινωνιολόγους ένα μοναδικό αντικείμενο μελέτης, καθώς αποκάλυπταν την πορεία εξέλιξης της ανθρώπινης κοινωνίας⁶³. Στο κεφάλαιο «Αρχές της κοινωνιολογίας» της Συνθετικής Φιλοσοφίας, υποστήριξε για παράδειγμα ότι η στάση απέναντι στη μονογαμία, μπορούσε να δείξει σε ποιο στάδιο της εξέλιξης βρισκόταν μια φυλή⁶⁴. Η μονογαμία αποτελούσε χαρακτηριστικό των πιο εξελιγμένων φυλών και άρα από τη στάση που διατηρούσε απέναντι στο γάμο η κάθε φυλή, υποδηλωνόταν και το επίπεδο εξέλιξης της. Η θέση που καταλάμβανε στην εξελικτική κλίμακα η κάθε φυλή μπορούσε να βρεθεί και με έναν ακόμη τρόπο. Για τον ίδιο το παιδικό μυαλό συνόψιζε την εξέλιξη του ανθρώπου από τη βαρβαρότητα προς τον πολιτισμό. Το μυαλό ενός παιδιού εμπειρείχε «μνήμες» από προηγούμενα στάδια της εξέλιξης του ανθρώπου. Η νοημοσύνη των πρωτόγονων φυλών παρουσίαζε πολλές ομοιότητες με την νοημοσύνη ενός παιδιού, με τη μόνη διαφορά πως η «παιδικότητα» των πρωτόγονων ήταν μια μόνιμη κατάσταση. Συγκρίνοντας τις ομοιότητες ανάμεσα στη νοημοσύνη ενός ενήλικου μιας πρωτόγονης φυλής και ενός παιδιού των εξελιγμένων φυλών μπορούσε να βρεθεί το στάδιο εξέλιξης της πρωτόγονης φυλής.

Η ισχύς και η παρακμή των εθνών οφειλόταν πάντα, σύμφωνα με τον Spencer, στο μέγεθος της επιμειξίας ανάμεσα στις φυλές. Η επιμειξία των διαφόρων φυλών που κατοικούσαν στη Γαλλία, είχε οδηγήσει τη χώρα στην παρακμή και στην ήττα του 1871. Αντιθέτως η επιμειξία των διαφόρων λευκών φυλών των Η.Π.Α. είχε συμβάλει στο μεγαλείο της χώρας. Η διασταύρωση θα έπρεπε να γίνεται μόνο ανάμεσα σε «όμοιες» φυλές. Οι εκτροφείς ζώων γνώριζαν εδώ και αιώνες πως η τυχαία διασταύρωση ζώων μπορούσε να οδηγήσει στον εκφυλισμό. Το ίδιο ίσχυε και για τον άνθρωπο. Περίτρανη απόδειξη αυτού οι εκφυλισμένοι απόγονοι των ενώσεων λευκών και μαύρων στις Η.Π.Α.

Οι ταχύτατοι ρυθμοί εξάπλωσης, ο σκληρός ανταγωνισμός, η απόρριψη της αποτυχίας χαρακτήριζαν την αμερικάνικη κοινωνία των τελευταίων δεκαετιών του 19^{ου} αι. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον η δαρβίνεια πάλη για επιβίωση φαινόταν σα να απεικόνιζε τις συνθήκες ύπαρξης των Αμερικάνων. Οι αμερικάνικοι επιχειρηματικοί κύκλοι ήταν οι πρώτοι που αποδέχτηκαν τη δαρβίνεια ορολογία. Ο κοινωνικός δαρβινισμός τους παρείχε επιστημονικά επιχειρήματα για τις εκμεταλλευτικές τους μεθόδους. Η πρόοδος ήταν μοιραία και ήταν λυπηρό αλλά επόμενο, ότι θα σημειωνόταν εις βάρος κάποιων και προς όφελος κάποιων άλλων. Ανάμεσα στους

⁶³ Gossett, όπ. π, σ. 148

⁶⁴ όπ. π, σ. 148

οπαδούς του κοινωνικού δαρβινισμού ήταν μεγιστάνες όπως ο John D. Rockefeller και ο Andrew Carnegie⁶⁵. Οι ιδέες του Spencer έγιναν ιδιαίτερα δημοφιλείς στις Η.Π.Α. τη δεκαετία του 1880, ύστερα από την επίσκεψη του το 1882. Το 1888 πραγματοποίησε μια σειρά διαλέξεων για την εξέλιξη που συγκέντρωσε το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας των Η.Π.Α.⁶⁶. Σταδιακά ο Spencer μετατράπηκε σε ένα είδος αυθεντίας και σχεδόν όλη η πνευματική παραγωγή της χώρας επικαλούταν το έργο του⁶⁷.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Η θεωρία της φυσικής επιλογής είχε στρέψει το ενδιαφέρον προς την κληρονομικότητα. Πληθώρα μελετών για θέματα κληρονομικότητας δημοσιεύονταν και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού. Στις Η.Π.Α. η πιο γνωστή μελέτη υπήρξε η έρευνα του Richard Dugdale για μια οικογένεια παρανόμων, τους Juke, που δημοσιεύτηκε το 1877. Ο Dugdale είχε μελετήσει τα γενεαλογικά δένδρα ενός μεγάλου αριθμού εγκληματιών, ιερόδουλων και κοινωνικά περιθωριοποιημένων ατόμων και είδε πως προέρχονταν από ένα συγκεκριμένο ζευγάρι προγόνων. Για τον Dugdale ο εκφυλισμός της συγκεκριμένης οικογένειας οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στο εξαθλιωμένο περιβάλλον στο οποίο είχαν μεγαλώσει. Ωστόσο η εργασία του θεωρήθηκε πως αποτελούσε απόδειξη της κληρονομικής φύσης της κοινωνικής παθογένειας. Η παρερμηνεία της εργασίας του Dugdale αντικατόπτριζε την τάση της εποχής να αναγάγει τα πάντα στην κληρονομικότητα.

Η νέα πραγματικότητα της εποχής που δημιουργούσε ακόμη πιο έντονες διαιρέσεις ανάμεσα στις οικονομικές και κοινωνικές τάξεις και το πνευματικό κλίμα του κοινωνικού δαρβινισμού προετοίμασαν κατά μια έννοια το έδαφος για τον ευγονισμό, έναν όρο που επινόησε ο ξάδερφος του Δαρβίνου, Francis Galton το 1883. Η ρίζα της λέξης ήταν αρχαιοελληνική και αναφερόταν στον καλογεννημένο, τον ευγενή στην καταγωγή. Η λέξη αυτή συνόψιζε όλες τις αντιλήψεις του Galton για τη δημιουργία μιας επιστήμης που θα βελτίωνε το ανθρώπινο είδος. Βασικός του στόχος

⁶⁵ Hofstadter, όπ. π, σ. 45

⁶⁶ Shipman, όπ. π, σ. 174

⁶⁷ Hofstadter, όπ. π, σ. 33

ήταν η εύρεση των μεθόδων εκείνων που θα βελτίωναν τον άνθρωπο και που θα του παρείχαν τη δυνατότητα να ελέγξει την ίδια του την εξέλιξη.

Στο πρώτο έργο του, την Κληρονομική Ιδιοφυΐα (Hereditary Genius) που δημοσιεύτηκε το 1869 επεδίωξε να αποδείξει με πίνακες που συμπλήρωσε από τις διάφορες βιογραφικές εγκυκλοπαίδειες της εποχής, πως οι άνθρωποι της υψηλής διανοήσης της Μεγάλης Βρετανίας κατάγονταν από ένα περιορισμένο αριθμό οικογενειών και συνήθως συγγένευαν μεταξύ τους. Για τον Galton, εκτός από τα εξωτερικά χαρακτηριστικά, και η ικανότητα και ο χαρακτήρας ήταν κληρονομήσιμα. Ελαχιστοποιούσε τις επιπτώσεις που μπορεί να είχαν οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες και θεωρούσε πως η φήμη ήταν πραγματικά συνέπεια της ικανότητας. Κατά τη γνώμη του οι άνθρωποι που διέθεταν ικανότητες αναπόφευκτα θα ξεχώριζαν ανεξάρτητα από την κοινωνική τους θέση.

Επηρεασμένος από τα συμπεράσματα του Δαρβίνου, θεωρούσε πως ο άνθρωπος διαρκώς εξελισσόταν από ένα κατώτερο στάδιο. Ο ευγονισμός του θα επιτάχυνε αυτή τη διαδικασία. Σύμφωνα με τον Galton αυτό που «...η φύση έκανε τυφλά, αργά και αμείλικτα, ο άνθρωπος μπορούσε να το πραγματοποιήσει προνοητικά, γρήγορα και ευγενικά»⁶⁸. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη βελτίωση του ανθρώπινου είδους ήταν η γνώση του τρόπου λειτουργίας των μηχανισμών της κληρονομικότητας. Αποφασισμένος να ανακαλύψει αυτούς τους μηχανισμούς και να δημιουργήσει μια πραγματική επιστήμη του ευγονισμού, επιδόθηκε στη μελέτη των κληρονομικών νόμων.

Αν και στο πρώτο του έργο είχε στηριχθεί στους νόμους της στατιστικής προκειμένου να υπολογίσει τον αριθμό των ιδιοφυϊών ανθρώπων της Αγγλίας το 1860, η έλλειψη στοιχείων σχετικά με τη διανομή των κληρονομήσιμων χαρακτηριστικών του αγγλικού πληθυσμού, τον εμπόδιζε να συνεχίσει την έρευνα του. Προκειμένου να ξεπεράσει αυτήν τη δυσκολία, το 1884 ίδρυσε ένα Ανθρωπομετρικό Εργαστήριο στη Διεθνή Έκθεση Υγείας του μουσείου της Επιστήμης του Νότιου Κένσιγκτον⁶⁹. Σε διάστημα μερικών μηνών το ύψος, το βάρος, το άνοιγμα των βραχιόνων κλπ, περίπου εννέα χιλιάδων ανθρώπων, μεταξύ των οποίων και πολλών ομάδων γονέων-παιδιών, είχε μετρηθεί. Παράλληλα δημοσίευσε

⁶⁸ Kevles J. Daniel, *In the name of eugenics. Genetics and the uses of human heredity*, Alfred A. Knopf, New York 1999, σ. 12

⁶⁹ όπ. π., σ. 14

και ένα ερωτηματολόγιο σχετικά με την κληρονομικότητα, το «αρχείο των οικογενειακών ιδιοτήτων»(record of family faculties).

Το 1889 δημοσίευσε τα συμπεράσματα του από τη μελέτη των στοιχείων που είχε συγκεντρώσει από το Ανθρωπομετρικό Εργαστήριο και το ερωτηματολόγιο, στο έργο του Φυσική Κληρονομιά (Natural Inheritance). Αν και ο ίδιος πίστευε πως η μελέτη των στοιχείων αυτών θα παρείχε χρήσιμες πληροφορίες για την κληρονομικότητα, δεν κατόρθωσε να διαφωτίσει τον τρόπο της κληρονομικής μετάδοσης του ταλέντου και της νοημοσύνης. Όμως κατόρθωσε να δώσει έναν ακριβή ορισμό της κληρονομικότητας : ήταν η ποσοτική και άρα μετρήσιμη σχέση μεταξύ γενεών για ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό⁷⁰.

Ο ευγονισμός του Galton είχε και φυλετικές «επιπλοκές». Για τον ίδιο δεν υπήρχαν διαβαθμίσεις μόνο μεταξύ των ανθρώπων μιας φυλής, αλλά και ανάμεσα στις φυλές. Πίστευε πως το «μέσο διανοητικό επίπεδο της νέγρικης φυλής είναι περίπου δύο βαθμούς πιο κάτω από το δικό μας»⁷¹. Παραδεχόταν πως υπήρχαν και κάποιοι μαύροι που κατόρθωναν να φτάσουν τους χαμηλού επιπέδου Αγγλοσάξονες, όμως επρόκειτο για εξαιρέσεις. Οι ικανότητες του μέσου Νέγρου ήταν περιορισμένες και ο Galton ήταν πεπεισμένος ότι η οποιαδήποτε προσπάθεια βελτίωσης του επιπέδου τους ήταν μάταιη. Ως απόδειξη του χαμηλού νοητικού επιπέδου της νέγρικης φυλής χρησιμοποιούσε τόσο τα διάφορα βιβλία που κυκλοφορούσαν στις Η.Π.Α. με θέμα τους μαύρους οικιακούς βοηθούς, όσο και την εκτενέστατη ταξιδιωτική λογοτεχνία της περιόδου για την Αφρική. Βέβαια για τον Galton δεν ήταν μόνο η μαύρη φυλή κατώτερη των Αγγλοσαξόνων. Θεωρούσε πως η παρακμή του ευρωπαϊκού πολιτισμού οφειλόταν στο ελαττωματικό ανθρώπινο «απόθεμα» της ηπείρου. Η ποιότητα των λευκών φυλών της Ευρώπης είχε υπονομευτεί από τις τακτικές της δεσποτικής Εκκλησίας και των καταπιεστικών κυβερνήσεων. Για παράδειγμα ο όρκος της αποχής που ήταν υποχρεωμένοι να πάρουν όσοι επιθυμούσαν να χειροτονηθούν, εμπόδιζε ένα μεγάλο αριθμό ανθρώπων να αναπαραχθεί. Επιπλέον οι διωγμοί της Καθολικής Εκκλησίας κατά των αιρετικών είχαν αποδεκατίσει χιλιάδες «άφοβων» και «ικανών». Για το Galton ήταν εκπληκτικό που παρόλα αυτά, η Ευρώπη είχε κατορθώσει να διατηρήσει έστω και ένα μέτριο επίπεδο ικανότητας⁷².

⁷⁰ όπ., π., σ. 18

⁷¹ Gossett, όπ. π.,σ. 156

⁷² όπ., π, σ. 157

Στον Αγγλοσαξονικό κόσμο οι ευγονικές ιδέες, παρόλη την αποδοχή τους από ένα τμήμα της επιστημονικής κοινότητας, δέχτηκαν και έντονη κριτική. Πολλοί αμφισβήτησαν τον ισχυρισμό του Galton για την κληρονομικότητα της ευφυΐας ενώ κάποιοι άλλοι προειδοποιούσαν πως ο ευγονισμός απειλούσε την ιερότητα του θεσμού του γάμου. Οι πιο αυστηροί επικριτές πάντως της νέας επιστήμης υπήρξαν οι κληρικοί. Η βιολογική θεωρία του Galton φαινόταν να αμφισβητεί τα διδάγματα της Βίβλου, καθώς υπονοούσε πως η διανοητική ικανότητα που επιδείκνυε ο κάθε άνθρωπος δεν ήταν ένα θείο δώρο. Ανεξάρτητα όμως από την όποια υποδοχή της νέας επιστήμης, το σίγουρο ήταν πως ο ευγονισμός είχε τραβήξει την προσοχή της κοινής γνώμης. Αν και ο Galton ήταν εκείνος που αρχικά είχε προκαλέσει το ενδιαφέρον για τον ευγονισμό, η νέα επιστήμη θα προωθούταν από έναν άλλο Άγγλο, τον Karl Pearson.

Οι μελέτες των επιστημών της ζωής των τελών του 19^{ου} αι. ήταν ως επί το πλείστον, θεωρητικές. Όλες αυτές οι μελέτες προσπαθούσαν να εξηγήσουν οργανικά φαινόμενα, χωρίς να τα «ελέγχουν» πειραματικά. Η επαφή όμως του Pearson με το έργο του Αυστριακού φιλόσοφου και φυσικού Ernst Mach που αρνούταν την ύπαρξη μιας αντικειμενικής πραγματικότητας, έστρεψαν το ενδιαφέρον του στην αναζήτηση ενός διαφορετικού τρόπου έρευνας και ερμηνείας των διαφόρων φαινομένων. Το πρόγραμμά του συναδέλφου του στο University College, καθηγητή ζωολογίας Walter F. R. Weldon, που ενδιαφερόταν αποκλειστικά για μετρήσιμα μεγέθη και όχι για τη διατύπωση ασαφών θεωριών, κίνησε το ενδιαφέρον του. Συγκεκριμένα ο Weldon είχε χρειαστεί τις μαθηματικές γνώσεις του Pearson προκειμένου να ολοκληρώσει μια στατιστική μελέτη του σηματοδοτώντας με αυτόν τον τρόπο την έναρξη μιας συνεργασίας που θα κρατούσε ως το θάνατο του Weldon το 1906.

Ο Weldon πραγματοποιούσε τη βιολογική έρευνα ενώ ο Pearson παρείχε το θεωρητικό υπόβαθρο και την ανάπτυξη των στατιστικών της κληρονομικότητας. Ο Pearson στη διάρκεια της δεκατετράχρονης συνεργασίας τους δημοσίευσε πάνω από εκατό εργασίες⁷³. Καταπιάστηκε κυρίως με την επανεξέταση των θεωριών του Galton για τους νόμους της κληρονομικότητας. Στη σημαντικότερη από αυτές τις δημοσιεύσεις ασχολήθηκε με το νόμο της προγονικής κληρονομικότητας (law of ancestral heredity) του Galton. Ο Galton θεωρούσε πως η εξέλιξη δε μπορούσε να προχωρήσει μέσω της επιλογής, εξαιτίας της τάσης παλινδρόμησης προς τον

---

⁷³ Shipman, όπ., π., σ. 189

προγονικό τύπο. Ο Pearson απέδειξε πως η θεωρία του Galton διαψευδόταν από την εμπειρία. Το ανθρώπινο πρόσωπο, για παράδειγμα, δεν παλινδρομούσε σε εκείνο του ανθρωποειδούς πιθήκου. Ο Pearson ισχυρίστηκε πως η παλινδρόμηση δε γινόταν πίσω σε κάποια προγονική γενιά αόριστα, αλλά αφορούσε την αμέσως προηγούμενη γενιά από τους γονείς. Η επιλεκτική αναπαραγωγή μπορούσε να μεταβάλλει το κέντρο της παλινδρόμησης από τη μια γενιά στην επόμενη. Η μέση τιμή ενός συγκεκριμένου χαρακτηριστικού του πληθυσμού μπορούσε εσκεμμένα να μετατοπιστεί για ευγονικούς λόγους. Για παράδειγμα για να αυξηθεί το μέσο ύψος των Άγγλων, θα έπρεπε να αυξηθεί ο αριθμός των απογόνων εκείνων που είχαν το επιθυμητό ύψος, σε βάρος εκείνων που ήταν κοντότεροι. Υποστήριξε τη θεωρία του με περίπλοκες στατιστικές αναλύσεις και παρουσίασε μια τροποποιημένη εκδοχή του νόμου του Galton, σύμφωνα με την οποία μέσα σε μερικές γενιές επιλεκτικής αναπαραγωγής, ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό μπορούσε να επικρατήσει.

Στη συνέχεια ο Pearson στράφηκε σε ένα άλλο από τα αγαπημένα προβλήματα του Galton, το ακανθώδες ζήτημα της κληρονομικότητας της ευφυΐας. Λόγω απουσίας ενός αντικειμενικού μέτρου για την ευφυΐα - το υποτιθέμενα αντικειμενικό τεστ I .Q δεν είχε ακόμη εμφανιστεί- ο Pearson αναγκάστηκε να χρησιμοποιήσει τις αξιολογήσεις των δασκάλων για τις πνευματικές ικανότητες των μαθητών. Λογικά ο Pearson θα έπρεπε να συσχετίσει την ικανότητα των παιδιών με την αντίστοιχη των γονιών τους, όμως τέτοιου είδους στοιχεία δεν υπήρχαν. Για αυτόν το λόγο επέλεξε να υπολογίσει τους συσχετισμούς ανάμεσα σε αδέρφια. Σύγκρινε την ευφυΐα με διάφορα φυσικά χαρακτηριστικά -όπως το χρώμα των ματιών- που δεν επηρεάζονταν από το περιβάλλον και βρήκε πως οι συντελεστές συσχέτισης για τα φυσικά χαρακτηριστικά αντιστοιχούσαν σε 0,5, όπως ακριβώς και οι συντελεστές της ευφυΐας. Κατέληξε στο «...γενικό συμπέρασμα πως τα φυσικά και τα ψυχικά χαρακτηριστικά στον άνθρωπο είναι κληρονομήσιμα...με τον ίδιο τρόπο και με την ίδια ένταση»⁷⁴.

Αυτές οι ανακαλύψεις, που φαινομενικά επιβεβαίωναν τις υποψίες τόσο του Galton όσο και του Pearson για την κληρονομικότητα, σήμαιναν πως οι διάφοροι πληθυσμοί θα μπορούσαν να βελτιωθούν με βιολογικούς «ελιγμούς». Το έθνος μπορούσε να ισχυροποιηθεί αν «...εξασφάλιζε ότι οι αριθμοί του προέρχονταν από τα

---

⁷⁴ Kevles, όπ. π, σ. 32

καλύτερα αποθέματα»⁷⁵. Γενικεύοντας τα αποτελέσματα στατιστικών μελετών από τη Δανία, υποστήριξε ότι ο μισός πληθυσμός της κάθε γενιάς προερχόταν από το ¼ των παντρεμένων και ότι αυτό το «γόνιμο» τέταρτο αποτελούταν κυρίως από «ακατάλληλους»⁷⁶. Στο λεξικό του Pearson ο όρος «ακατάλληλος» υπονοούσε τους εγκληματίες, τις ιερόδουλες, τους φυματικούς, τους αλκοολικούς και τους ψυχικά ασθενείς. Κατά τη γνώμη του, η θέσπιση κατώτατου ημερομισθίου, η παροχή ιατρικών συμβουλών, η μείωση της παιδικής θνησιμότητας ενθάρρυναν την αναπαραγωγή των «ανεπιθύμητων». Η φυσική επιλογή είχε αντικατασταθεί από την «αναπαραγωγική επιλογή» και επιβίωναν «οι πιο γόνιμοι, όχι οι πιο ικανοί»⁷⁷.

Η επινόηση από τον ίδιο και το Weldon μιας νέας αρχής, της βιομετρικής, της στατιστικής δηλαδή μελέτης της εξέλιξης και της κληρονομικότητας ενέτεινε το ζήλο τους για τη μελέτη των διαφόρων θεωριών και κυρίως εκείνων που αφορούσαν τη διαμάχη φύσης- ανατροφής. Αν και στο σύνολο της η Αγγλοαμερικανική επιστημονική κοινότητα αντιμετώπισε τη μαθηματικοποίηση της κληρονομικότητας με αδιαφορία και σε μερικές περιπτώσεις ακόμη και με εχθρότητα, η πίστη των δύο ανδρών στη νέα αρχή δεν κλονίστηκε και το 1895 ίδρυσαν στο University College ένα εργαστήριο βιομετρικής, ενώ μερικά χρόνια αργότερα, το 1902 άρχισαν μαζί με τον Galton να εκδίδουν το περιοδικό *Biometrika*. Ο Galton ενθουσιασμένος από τις εξελίξεις προσέφερε τεράστια χρηματικά ποσά στο University College για τη θέσπιση υποτροφίας για έρευνες ευγονικής, που οδήγησε στην ίδρυση το 1906 του Γραφείου αρχείων του ευγονισμού (Eugenics Record Office) που σύντομα μετονομάστηκε σε Εργαστήριο Εθνικής Ευγονικής Galton (Galton Laboratory for National Eugenics), καθώς και για τη δημιουργία καθηγητικής έδρας για τον ευγονισμό. Την έδρα, όπως ήταν επόμενο, την κατέλαβε ο Pearson. Σχεδόν ταυτόχρονα ιδρύθηκε και ένα νέο τμήμα εφαρμοσμένης στατιστικής, που περιελάμβανε το εργαστήριο Galton και το εργαστήριο βιομετρικής. Με τη βοήθεια εθελοντών το τμήμα, του οποίου τη διεύθυνση είχε αναλάβει ο Pearson, κατόρθωσε να συγκεντρώσει στοιχεία για την κατανομή και τη συχνότητα μιας εκπληκτικής ποικιλίας χαρακτηριστικών.

Ο ευγονισμός φαινόταν σταδιακά να κατακτά την επιστημονική κοινότητα. Η θέσπιση πανεπιστημιακής έδρας για το ευγονισμό αναμφίβολα αποδείκνυε το κύρος που είχε αρχίσει να αποκτά η νέα επιστήμη. Όμως εκείνο που πραγματικά θα

⁷⁵ όπ. π., σ. 32

⁷⁶ όπ. π., σ. 33

⁷⁷ όπ. π., σ. 34

επικύρωνε το επιστημονικό πρόγραμμα του ευγονισμού θα ήταν οι ανακαλύψεις της βιολογίας του τέλους του 19^{ου} αι. Η θεωρία του Lamarck για την κληρονομικότητα των επίκτητων χαρακτηριστικών δέχτηκε ανεπανόρθωτο πλήγμα όταν ο Γερμανός βιολόγος August Weismann στα 1880 διατύπωσε τη σκέψη ότι υπήρχε ένα σπερματικό πλάσμα που μετέφερε από γενιά σε γενιά το γενετικό υλικό⁷⁸. Στη βάση των ισχυρισμών του Weismann ήταν η διάκριση που έκανε ανάμεσα στα σπερματικά κύτταρα που ήλεγχαν την αναπαραγωγή, και στα σωματικά κύτταρα. Τα σπερματικά κύτταρα λειτουργούσαν ανεξάρτητα από τα σωματικά και άρα δεν επηρεάζονταν από οποιονδήποτε τραυματισμό ή ασθένεια. Από τη στιγμή που είχε αποδειχθεί ο μη κληρονομικός χαρακτήρας των επίκτητων χαρακτηριστικών και η περιορισμένη επίδραση των περιβαλλοντολογικών παραγόντων, οι υποψίες των ευγονιστών πως μόνο η επιλεκτική αναπαραγωγή μπορούσε πραγματικά να βελτιώσει την ποιότητα του ανθρώπου επιβεβαιώνονταν.

Καταλυτικό ρόλο για την περαιτέρω ανάπτυξη του ευγονισμού, κυρίως στις Η.Π.Α., έπαιξε η θεωρία που είχε διατυπώσει στα 1860 ο Gregor Mendel. Όταν δημοσίευσε για πρώτη φορά τα αποτελέσματα των ερευνών του, η σημασία του έργου του δεν αναγνωρίστηκε, κυρίως λόγω του τεράστιου αντίκτυπου της δαρβίνειας εξελικτικής θεωρίας αλλά και εξαιτίας του πειραματικού και αναλυτικού χαρακτήρα της εργασίας του. Στα τέλη όμως του 19^{ου} αι., όπου μια νέα γενιά επιστημόνων ενδιαφερόταν για την πειραματική μελέτη, η εργασία του Mendel ανακαλύφθηκε ξανά. Ο Mendel μελέτησε την κατανομή χαρακτηριστικών σε ποικιλίες μοσχομπίζελων και κατέληξε στο συμπέρασμα πως τα διάφορα χαρακτηριστικά ορίζονταν από κληρονομικά μεταδιδόμενα «στοιχεία». Η συχνότητα της εμφάνισης του κάθε κληρονομήσιμου χαρακτηριστικού με τη χρήση των νόμων της συνδυαστικής πιθανότητας μπορούσε να προβλεφθεί. Η εργασία του Mendel καθιστούσε την επιλεκτική αναπαραγωγή τον πλέον ασφαλή τρόπο για τη βελτίωση του ανθρώπινου είδους.

Στην Αγγλία η θεωρία του Mendel συνάντησε το σκεπτικισμό του βιομετρικού κύκλου που θεωρούσε πως τα «στοιχεία» του Mendel παρέβαιναν τον επιστημονικό κανόνα της ενασχόλησης μόνο με μετρήσιμα και αντιληπτά με τις αισθήσεις φαινόμενα. Αντίθετα στις Η.Π.Α. με το πέρασμα του χρόνου πλήθαιναν οι μελέτες που ασχολούνταν με την επικύρωση της νέας θεωρίας. Ο Αμερικάνος

---

⁷⁸ Weeks Jeffrey, *Sex, politics and society. The regulation of sexuality since 1800*, Longman, London 1981, σ. 130

βιολόγος Charles B. Davenport επιχείρησε να εφαρμόσει τη θεωρία του Mendel στη μελέτη της κληρονομικότητας του χρώματος των μαλλιών και των ματιών. Πολύ σύντομα ο Davenport αναδείχθηκε σε ηγετική φιγούρα του ευγονισμού των Η.Π.Α.

Προκειμένου να προωθηθεί η μελέτη των μηχανισμών της κληρονομικότητας και της εξέλιξης, ο Davenport προσέγγισε το Ινστιτούτο Carnegie της Ουάσινγκτον για τη δημιουργία ενός πειραματικού σταθμού που θα μελετούσε την ανθρώπινη κληρονομικότητα. Ο σταθμός άρχισε να λειτουργεί το 1904 υπό τη διεύθυνση του. Αντικείμενο μελέτης του σταθμού ήταν οι μηχανισμοί της κληρονομικότητας μιας ποικιλίας ανθρώπινων χαρακτηριστικών. Όμως και ο Davenport ήρθε αντιμέτωπος με το ίδιο πρόβλημα που είχαν αντιμετωπίσει νωρίτερα ο Galton και ο Pearson, την έλλειψη στοιχείων. Ο Davenport ενδιαφερόταν για τη μελέτη της γενετικής σύνθεσης του κάθε οργανισμού, για το λεγόμενο γονότυπο, που απαιτούσε τη συγκέντρωση όσο το δυνατόν περισσότερων κληρονομικών δεδομένων από τις διάφορες γενιές της κάθε οικογένειας⁷⁹. Συνέταξε ένα ερωτηματολόγιο περί οικογενειακών ιστορικών, το Family Records Form, και το διένειμε σε διάφορα ιατρικά, εκπαιδευτικά ιδρύματα, επιστήμονες και ενώσεις. Εκατοντάδες ερωτηματολόγια του επιστράφηκαν απαντημένα για τουλάχιστον τρεις γενιές, δημιουργώντας μια απίστευτη βάση δεδομένων.

Όταν κάποια οικογένεια εμφάνιζε συχνά κάποιο χαρακτηριστικό, ο Davenport θεωρούσε αυτόματα το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό κληρονομήσιμο. Κατέληξε στο συμπέρασμα πως η τρέλα, η επιληψία, η εγκληματικότητα, η «ανοησία» (feeble-mindedness)⁸⁰ μεταδίδονταν κληρονομικά μέσω των στοιχείων του Mendel. Αν και θεωρούσε πως διάφοροι φυσιολογικοί και ανατομικοί μηχανισμοί έκαναν κάποιους ανθρώπους αλκοολικούς, μανιοκαταθλιπτικούς, αναγνώριζε πως ο κάθε άνθρωπος ήταν προϊόν τόσο της φύσης όσο και του περιβάλλοντος. Όμως κατά τη γνώμη του, η προσοχή στους περιβαλλοντολογικούς παράγοντες, δε θα έπρεπε να συσκοτίσει το κρίσιμο ρόλο που έπαιζε το πρωτόπλασμα στη μοίρα του ανθρώπου.

Για την αντιμετώπιση της απειλής των διανοητικά καθυστερημένων, πρότεινε ένα πρόγραμμα αρνητικής ευγονικής που θα εμπόδιζε την αναπαραγωγή αυτών των ατόμων. Από τη στιγμή που το κράτος είχε το δικαίωμα να αφαιρεί ανθρώπινες ζωές – η θανατική ποινή μέχρι και σήμερα ισχύει σε πολλές πολιτείες των Η.Π.Α. -,

⁷⁹ Kevles, όπ. π., σ. 45

⁸⁰ Η μετάφραση του όρου feeble-mindedness ως ανοησία δεν είναι ακριβής, όμως θεωρήθηκε πως η «ανοησία» μπορεί να αποδώσει την ασάφεια του αγγλικού όρου, που χρησιμοποιούταν για την περιγραφή ενός μεγάλου αριθμού διανοητικών ανωμαλιών.

σίγουρα θα μπορούσε να αρνηθεί σε κάποιες ομάδες του πληθυσμού τα αναπαραγωγικά τους δικαιώματα. Ταυτόχρονα όμως το εθνικό πρωτόπλασμα έπρεπε να προφυλαχθεί από τους εξωτερικούς κινδύνους. Εξισώνοντας την εθνική καταγωγή με τη φυλή και θεωρώντας δεδομένο πως η συμπεριφορά καθοριζόταν από τη φυλή, το κατώτερο πρωτόπλασμα των χιλιάδων μεταναστών που βρίσκονταν στη χώρα μετέτρεπε τους Αμερικάνους σε έναν εγκληματικό και ανήθικο πληθυσμό⁸¹. Ο φόβος της εξωτερικής αυτής απειλής θα οδηγούσε στην έντονη συμμετοχή του Davenport στη συζήτηση περί μεταναστευτικής πολιτικής.

Το 1910 το όραμα του για τη δημιουργία ενός κεντρικού γραφείου με πληροφορίες για το πρωτόπλασμα ολόκληρου του έθνους έγινε πραγματικότητα με τη χρηματοδότηση της οικογένειας Hariman. Το Γραφείο Αρχείων του Ευγονισμού (Eugenics Record Office) με τη βοήθεια επιστημονικού προσωπικού, κατόρθωσε να συγκεντρώσει πληροφορίες για τα κληρονομικά δεδομένα ενός μεγάλου μέρους του πληθυσμού. Πραγματοποιούνταν επισκέψεις κατ' οίκον για τη συμπλήρωση ερωτηματολογίων, ενώ ταυτόχρονα μελετούνταν προσεκτικά τα αρχεία φυλακών, νοσοκομείων, πτωχοκομείων και ιδρυμάτων για τους διανοητικά καθυστερημένους, με τους μετανάστες πάντα να αποτελούν κατηγορία με ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Το γραφείο κατόρθωσε να συμπληρώσει 750.000 καρτέλες με λεπτομερή οικογενειακά ιστορικά⁸². Τα αρχεία αυτά χρησιμοποιήθηκαν ως πηγή για την έκδοση βιβλίων και περιοδικών σχετικών με ζητήματα στειρώσης και κληρονομικότητας. Πάνω από όλα όμως αποτέλεσαν τη βάση του κινήματος του ευγονισμού στις Η.Π.Α. Όλες οι υποθέσεις και οι θέσεις που θα διατύπωνε το αμερικάνικο ευγονικό κίνημα θα είχαν ως πρωτογενή υλικό τα δεδομένα του Γραφείου Αρχείων του Ευγονισμού του Davenport.

Ο επιστημονικός λόγος του ευγονισμού νομιμοποιούσε τις διακρίσεις βάσει της διαφοράς που χαρακτήριζαν την αμερικάνικη κοινωνία. Η κατασκευή της διαφοράς ως ένδειξη κατωτερότητας υπήρξε ένα από τα συστατικά στοιχεία του νέου έθνους-κράτους. Ο ευγονισμός συνεπώς δε σηματοδότησε μια αποχώρηση από τις αντιλήψεις και «κατακτήσεις» του παρελθόντος. Η εμφάνιση και ανάπτυξη νέων επιστημών, όπως η εθνολογία, η κρανομετρία αλλά και ο ευγονισμός, που επιχειρούσαν να θεωρητικοποιήσουν τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, ήταν το αποτέλεσμα τόσο του ζητήματος της δουλείας, όσο και των ιμπεριαλιστικών τάσεων

⁸¹ όπ. π, σ. 46 -47

⁸² Shipman, όπ. π, σ. 204

της Ευρώπης και των Η.Π.Α. Σύμφωνα με το γνωστό ανθρωπολόγο Franz Boas, η προσπάθεια ταξινόμησης της ανθρωπότητας οφειλόταν «...στα πάθη που δημιουργήθηκαν από τις διάφορες πρακτικές και ιδεολογικές όψεις του ζητήματος της δουλείας»⁸³. Το εθνογραφικό ενδιαφέρον του 19^{ου} αι. που υπήρξε άμεση συνέπεια της ευρωαμερικάνικης επέκτασης και του δουλεμπορίου, δημιούργησε νέες επιστημολογίες της ανθρώπινης διαφοράς, που φαινόταν να παρέχουν τα «δικαιολογητικά» της στηριζόμενης στη διαφορά πολιτικής πραγματικότητας των Η.Π.Α. Επρόκειτο δηλαδή στην ουσία για κατασκευές που παράχθηκαν από εκείνες τις πρακτικές που φαινομενικά νομιμοποιούσαν.

Ωστόσο η ανάδυση του επιστημονικού λόγου, αν και δεν επηρέασε τις πολιτικές και κοινωνικές σχέσεις που είχαν οργανωθεί ως τότε, πάντα στη βάση της διαφοράς, σηματοδότησε μια μετατόπιση. Πλέον η επιστημονική σκέψη αναφερόταν σε βιολογικά μοντέλα που κατανοούσαν, εξηγούσαν και ταξινομούσαν τους ανθρώπινους τύπους. Η ιστορικός Audrey Smedley υποστήριξε πως η ανάδυση του επιστημονικού φυλετισμού του 19^{ου} αι., παρόλο που εντασσόταν σε μια προϋπάρχουσα παράδοση φυλετικής σκέψης, διαφοροποιούταν σε πέντε σημεία από τον προηγούμενο τρόπο αντίληψης της διαφοράς⁸⁴. Η κάθε ανθρώπινη ομάδα, που συνιστούσε μια διακριτή οντότητα, αξιολογούνταν με βάση τα εξωτερικά της γνωρίσματα και τους κανόνες συμπεριφοράς της. Πρέσβευε την ανισότητα ανάμεσα σε ανθρώπους και ανάμεσα σε φυλές και θεωρούσε πως σκοπός των επιστημόνων ήταν να αποκαλύψουν τις ιεραρχήσεις της ανθρωπότητας. Τα διάφορα φυσιολογικά χαρακτηριστικά της κάθε ομάδας υποδήλωναν την ηθική και διανοητική ποιότητα της και η ποιότητα που επιδείκνυε η κάθε ομάδα ήταν κληρονομήσιμη και αμετάβλητη. Παλαιότερα, πριν την επικράτηση αυτού του επιστημονικού φυλετισμού, η διαφορά δε γινόταν αντιληπτή ως μια σταθερή κατάσταση, αλλά πάντα υπήρχε ένα ενδεχόμενο, μια πιθανότητα ανύψωσης της φύσης των κατώτερων ομάδων, όπως για παράδειγμα με τον ασπασμό του χριστιανισμού. Τώρα η πίστη πως «οι αποδιδόμενες διαφορές ανάμεσα στις ανθρώπινες ομάδες, που ήταν παγιωμένες και αμετάβλητες, δε θα μπορούσαν ποτέ να γεφυρωθούν ή να ξεπεραστούν»⁸⁵ θα χαρακτήριζε από εδώ και στο εξής τον τρόπο αντιμετώπισης της διαφοράς.

---

⁸³ Jacobson, *όπ. π.*, σ. 32-33

⁸⁴ *όπ. π.*, σ. 32

⁸⁵ *όπ. π.*, σ. 32

ΝΕΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ : ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΑΛΛΟ

Η έννοια της διαφοράς στις Η.Π.Α. από την εποχή της συγκρότησης τους σε έθνος κράτος αλλά και νωρίτερα, αναφερόταν κυρίως στη διαφορά λευκού και μη λευκού. Όπως έχει αναφερθεί και νωρίτερα η κεντρικότητα της λευκότητας για την κοινωνία των Η.Π.Α. είναι ολοφάνερη στο νόμο περί ιθαγένειας του 1790, όπου μόνο λευκοί μπορούσαν να διεκδικήσουν υπηκοότητα. Η επιστημονική έρευνα νομιμοποιούσε με τις ανακαλύψεις της τη διάκριση λευκών –μη λευκών. Όμως από τα μέσα περίπου του 19^{ου} αι., η αύξηση των αφίξεων μιας μεγάλης ποικιλίας «ελεύθερων λευκών ατόμων», θα καθιστούσε την αμερικάνικη εξίσωση της λευκότητας με την ικανότητα για αυτοκυβέρνηση προβληματική. Μέχρι τα 1840, οπότε και έφτασε στη χώρα το πρώτο μεγάλο κύμα μεταναστών από την Ιρλανδία, το κυριότερο γνώρισμα της λευκότητας ήταν η πολιτική και πολιτισμική αντίθεση της με το μη λευκό. Η είσοδος όμως στις Η.Π.Α. «λευκών» μεταναστών που φαινόταν να μη διαθέτουν τα «δημοκρατικά» γνώρισμα των λευκών, επέβαλλε το θρυμματισμό και την ιεράρχηση σε ξεχωριστές λευκές φυλές. Σίγουρα οι ομάδες αυτές δε διέφεραν τελείως από την κατεξοχήν λευκή ομάδα των Η.Π.Α., δηλαδή τους Αγγλοσάξονες, όμως παρόλα αυτά διέφεραν σε κάποιο βαθμό. Αλλά ακόμη και αν επρόκειτο για απλά διαφορετικές «αποχρώσεις» του λευκού, η διαφορετικότητα τους συνιστούσε απειλή για την αμερικάνικη δημοκρατία. Ήταν ακριβώς αυτή η «ενδιάμεση κατάσταση», η γκρίζα ζώνη στην οποία βρίσκονταν τώρα οι Ιρλανδοί και που στη συνέχεια θα βρίσκονταν οι νέοι μετανάστες που συνιστούσε μια διπλή απειλή. Ήταν λευκοί αλλά το χαμηλό πολιτισμικό και κοινωνικό τους επίπεδο και οι αλλιώτικες παραδόσεις και αξίες τους, τους καθιστούσαν τελείως διαφορετικούς από τους Αμερικάνους και τους τοποθετούσαν πλησιέστερα σε μη λευκούς πληθυσμούς, απειλώντας με αυτόν τον τρόπο όχι μόνο τη φυλετική καθαρότητα της λευκής φυλής αλλά και την ενότητα της.

Οι Ιρλανδοί μετανάστες σχεδόν ταυτόχρονα με την είσοδο τους στις Η.Π.Α. θεωρήθηκε πως απειλούσαν τους δημοκρατικούς θεσμούς της χώρας. Στις αναταραχές του 1863 στη Νέα Υόρκη, τα βίαια επεισόδια οφείλονταν για πολλούς στη βάρβαρη φύση των Ιρλανδών. Οι Times έγραψαν πως οι βιαιότητες φαίνονταν

«... να αντέγραφαν τις φρικιαστικές πράξεις των Ινδιάνων»⁸⁶. Η ταύτιση των Ιρλανδών με τους Ινδιάνους καθιστούσε τη λευκότητα των πρώτων αμφισβητήσιμη. Από τη στιγμή που παρουσίαζαν ομοιότητες με τους μη λευκούς Ινδιάνους, που σε καμία περίπτωση δε διέθεταν τον ευγενή χαρακτήρα των λευκών, σίγουρα δε μπορούσαν να θεωρηθούν λευκοί. Όμως πολύ σύντομα η λευκότητα των Ιρλανδών έπαυσε να είναι αμφιλεγόμενη, με την εμφάνιση μεταναστών που η λευκότητα τους ήταν ακόμη πιο αμφισβητούμενη. Η διαφορετικότητα για την αμερικάνικη κοινωνία αφορούσε, τουλάχιστον μέχρι την επικράτηση του επιστημονικού ρατσισμού, τις καθημερινές συνήθειες των νεοαφιχθέντων, «τις συνήθειες της ζωής» όπως τις αποκαλούσαν. Προερχόμενοι από κοινωνίες όπου η εκβιομηχάνιση έκανε τα πρώτα δειλά βήματα της, με παραδόσεις μιας άλλης εποχής, αναμφίβολα παρουσίαζαν «συνήθειες» εντελώς καινούργιες και άγνωστες για τις Η.Π.Α. του τέλους του 19^{ου} αι. Καθώς οι Αμερικάνοι αξιολογούσαν χαμηλότερα τις ομάδες εκείνες με τις οποίες απείχαν φυλετικά και πολιτισμικά περισσότερο, η άφιξη μεταναστών από την Ν. Α. Ευρώπη, που δεν άνηκαν στο ίδιο γεωπολιτισμικό περιβάλλον με τους Αγγλοσάξονες, συνέστησε αναμφίβολα μεγαλύτερη απειλή από ότι οι Ιρλανδοί, που φυλετικά θα μπορούσαν να θεωρηθούν τουλάχιστον μακρινά ξαδέφια των Αγγλοσαξόνων.

Η στάση των Αμερικανών απέναντι στους μετανάστες, όπως έχει φανεί και παραπάνω, ήταν ανέκαθεν επιφυλακτική. Ακόμη και ομάδες μεταναστών που οι «συνήθειες της ζωής» τους δεν διέφεραν σε μεγάλο βαθμό με αυτές των λευκών Αμερικανών, αντιμετώπισαν συχνά τη ξеноφοβία. Στην προσπάθεια τους να διαφυλάξουν την τέλεια δημοκρατία τους, στρέφονταν εναντίον οποιασδήποτε ομάδας φαινόταν να μη συμμορφώνεται με τα ιδανικά του έθνους. Οι τρεις παραδόσεις του αυτοχθονισμού που αναπτύχθηκαν στη χώρα, μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αι., στρέφονταν κατά του μετανάστη γενικότερα. Οι καθολικοί Ιρλανδοί, οι Γερμανοί αναρχικοί και οι δουλοπρεπείς Σλάβοι εργάτες σίγουρα αποτέλεσαν το κύριο στόχο των παραδόσεων, όμως οι συγκεκριμένοι αυτοί εχθροί συμβόλιζαν τη γενικότερη απειλή που αντιπροσώπευε καθετί ξένο. Η εχθρική υποδοχή που επεφύλαξαν δηλαδή οι Αμερικάνοι στους μετανάστες από τη Ν. Α. Ευρώπη ήταν αναμενόμενη. Άλλωστε η πολιτισμική απόσταση που υπήρχε ανάμεσα στις νέες αυτές ομάδες μεταναστών και στους Αγγλοσάξονες Αμερικάνους ήταν τεράστια. Ωστόσο μέχρι την είσοδο του

---

⁸⁶ όπ. π., σ. 54

20^{ου} αι. οι νέοι αυτοί μετανάστες δεν συνέστησαν μια ξεχωριστή απειλή για την εθνική ενότητα ή επιβίωση καθώς η αφομοίωση της διαφορετικότητας τους μέχρι την επικράτηση του επιστημονικού ρατσισμού, θεωρούταν εφικτή.

Αν και η εγκατάσταση τους στις πιο εξαθλιωμένες περιοχές των βιομηχανικών και αστικών κέντρων, όπου κυρίως συγκεντρώθηκαν, τους καθιστούσε μια διακριτή ομάδα και μάλιστα τη λιγότερο αφομοιώσιμη και περισσότερο στερημένη από το σύνολο των διαφόρων ομάδων αλλοδαπών που βρίσκονταν στη χώρα, δεν κατέλαβαν στον αμερικάνικο κοινό νοου, τουλάχιστον αρχικά, κάποια ξεχωριστή θέση ἦταν απλά μερικές ακόμη ομάδες μεταναστών. Από τα 1890 όμως η νέα μετανάστευση θα αρχίσει σταδιακά να μετατρέπεται σε ένα από τα πιο φλέγοντα ζητήματα της τότε αμερικάνικης κοινωνίας. Οι ομάδες της Ν. Α. Ευρώπης, μέσα στο γενικότερο ξενόφοβο κλίμα της δεκαετίας – η δεκαετία του 1890 είναι γνωστή και ως εθνικιστική δεκαετία των 90-, θα αντιμετωπίζονταν ως οι πλέον αντιπροσωπευτικοί τύποι της εξωτερικής απειλής. Ταυτόχρονα η ιδέα πως η διαφορετικότητα των νέων μεταναστών από τους υπόλοιπους ξένους πληθυσμούς της χώρας συνιστά την υπέρτατη απειλή κατά του έθνους, θα ξεκινούσε την περίοδο αυτή να έχει ιδιαίτερη απήχηση σε κάποιους κύκλους της πνευματικής ελίτ τους πρώτους που ήρθαν σε επαφή με τις επιστημονικές ανακαλύψεις του ευγονισμού. Θεωρώντας δεδομένο πως οι παλιοί μετανάστες μοιράζονταν τις ίδιες «ποιότητες» με τους Αγγλοσάξονες, μπορούσε εύκολα κανείς να συμπεράνει για ποιο λόγο η κοινωνική πραγματικότητα της περιόδου είχε επιδεινωθεί και η μετανάστευση μόλις τότε άρχισε να συνιστά πρόβλημα. Ωστόσο το γεγονός πως το μεγαλύτερο μέρος της χώρας δε γνώριζε τη νέα μετανάστευση αλλά και το ότι οι αριθμοί της κυμαίνονταν ακόμη σε χαμηλά επίπεδα – μόλις το 1896 το νέο μεταναστευτικό ρεύμα θα αρχίσει να ξεπερνάει τον αριθμό αφίξεων της παλαιάς μετανάστευσης⁸⁷-, περιόρισε σημαντικά τον αντίκτυπο των υποτιθέμενων προβλημάτων που γεννούσε το νέο αυτό μεταναστευτικό ρεύμα.

Η κατάκτηση των Φιλιππίνων, της Χαβάης και του Πουέρτο Ρίκο από τις Η.Π.Α. στο τέλος του αιώνα, ανανέωσε την πίστη των Αμερικάνων στη χώρα τους και έστρεψε το ενδιαφέρον της αμερικάνικης κοινωνίας σε άλλα ζητήματα πέραν της μετανάστευσης. Μια τόσο ισχυρή χώρα όπως οι Η.Π.Α., σίγουρα δε θα μπορούσε να απειληθεί από τους μετανάστες. Για ένα μικρό κύκλο διανοούμενων όμως η απειλή εξακολουθούσε να υφίσταται. Η ανακάλυψη της μετατόπισης των χωρών αποστολής

---

⁸⁷ Jones, *όπ. π.*, σ. 154

προς τα νότια της Ευρώπης ήταν εκείνη που έγειρε φοβίες. Αλλά ακόμη και αν οι ισχυρισμοί της μικρής αυτής ομάδας αλήθευαν, πως θα μπορούσε να απειληθεί το ανώτερο ανθρώπινο απόθεμα της χώρας, που μόλις πρόσφατα είχε αποδείξει την ισχύ του; Σύμφωνα με τον πρόεδρο του M. I. T., Francis A. Walker, από τη δεκαετία του 1870, το ποσοστό αύξησης του πληθυσμού είχε αρχίσει να μειώνεται. Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα ερμήνευε τη πτώση των γεννήσεων ως αποτέλεσμα της αστικοποίησης και εκβιομηχάνισης της χώρας. Ανακαλύπτοντας όμως και αυτός την αλλαγή στη σύνθεση των μεταναστευτικών ρευμάτων, υποστήριξε το 1891 πως αυτή η μείωση οφειλόταν στη μετανάστευση⁸⁸. Οι Αμερικάνοι προκειμένου να ανταγωνιστούν τη φτηνή εργασία των μεταναστών αλλά και να διατηρήσουν το βιοτικό τους επίπεδο, μείωσαν το μέγεθος των οικογενειών τους. Στην προσπάθεια τους όμως αυτή για διατήρηση της οικονομικής και κοινωνικής ανωτερότητας τους, υπέβαλλαν το έθνος σε μια «βιολογική ήττα».

Η ιδέα αυτή της βιολογικής ήττας ή όπως έγινε ευρύτερα γνωστή, της φυλετικής αυτοκτονίας (race suicide), επρόκειτο να γίνει ιδιαίτερα δημοφιλής στη χώρα. Ο Theodore Roosevelt στην καμπάνια του κατά της αντισύλληψης χρησιμοποίησε αυτόν τον όρο. Ο φόβος της φυλετικής αυτοκτονίας μετατράπηκε σε εθνικό ζήτημα και σύντομα άρχισαν να δημοσιεύονται βιβλία που προειδοποιούσαν πως η μείωση των γεννήσεων «...θα σήμαινε το τέλος των Αγγλο-Γερμανών» και παρέδιδε το έθνος «...στους Λατίνους και τους Ούγγρους»⁸⁹. Βέβαια στο τέλος η συζήτηση συνέβαλλε περισσότερο στην προώθηση των ευγονικών διαστάσεων του μεταναστευτικού ζητήματος και λιγότερο στην αύξηση του ποσοστού των γεννήσεων. Για πρώτη φορά ο φυλετικός πεσιμισμός θα απασχολούσε ευρύτερα τμήματα του πληθυσμού.

Όσον αφορά αυτήν τη σχετικά εύκολη διάδοση του φυλετικού πεσιμισμού, είναι αναγκαίο να ληφθούν υπόψη κάποια γεγονότα που προετοίμασαν το έδαφος για την επικράτηση του. Οι πολεμικές περιπέτειες των Η.Π.Α., παρότι, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, θεωρήθηκαν πως λειτούργησαν ευνοϊκά για τους μετανάστες, στρέφοντας το ενδιαφέρον της αμερικάνικης κοινής γνώμης σε άλλες κατευθύνσεις, μακροπρόθεσμα είχαν μάλλον αρνητικές συνέπειες για αυτούς. Η νικηφόρα έκβαση αυτών των περιπετειών για τις Η.Π.Α., παρείχε για την πλειοψηφία του πληθυσμού την απόδειξη της ανωτερότητας του πολιτισμού και της φυλής τους. Οι επιτυχίες των

⁸⁸ Higham, *όπ. π.*, σ. 143

⁸⁹ *όπ. π.*, σ. 147-148

Η.Π.Α. οφείλονταν στον αγγλοσαξονικό χαρακτήρα τους. Καθώς ο αντίκτυπος των επιτυχιών αυτών υπήρξε τεράστιος, όλη η χώρα κυριεύτηκε από έναν ενθουσιώδη αγγλοσαξονισμό. Η εσωτερικευση, μετά τον πρώτο ενθουσιασμό για τις νίκες των Αμερικάνων, αυτής της πίστης στην αμερικάνικη-αγγλοσαξονική ανωτερότητα, θα μπορούσε να λειτουργήσει μόνο αρνητικά για τους μη Αγγλοσάξονες μετανάστες. Ταυτόχρονα με την ενίσχυση της πίστης στην αγγλοσαξονική ανωτερότητα, ενισχύθηκε και η αντίληψη της έμφυτης ανικανότητας των μη αγγλοσαξονικών πληθυσμών. Οι μετανάστες της Ν. Α. Ευρώπης έφταναν σε μια χώρα όπου η κατωτερότητα τους, για ένα ολόένα αυξανόμενο μέρος του πληθυσμού, θεωρούνταν δεδομένη.

Παρόλα αυτά είναι απαραίτητη μια επισήμανση στο σημείο αυτό. Η αγγλοσαξονική παράδοση είχε αρχίσει να αφορά μεγάλα τμήματα της χώρας και ο Άλλος αντιμετωπιζόταν όλο και πιο έντονα με βιολογικούς όρους. Όμως αν και η διάδοση αυτών των ιδεών στα τέλη του 19^{ου} αι. υπήρξε πραγματικά μεγάλη, κανείς δεν πρέπει να υπερβάλλει ως προς τις άμεσες συνέπειες τους. Μέχρι και το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου η κοινή γνώμη, αν και θα έδειχνε ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για τα διάφορα φυλετικά ζητήματα, δε θα αποκτούσε μια καθαρά ρατσιστική κοσμοαντίληψη. Ο θρίαμβος των πολεμικών επιτυχιών των Η.Π.Α., ακολουθήθηκε από την αισιόδοξη περίοδο που εγκαινίασε στην αυγή του 20^{ου} αι. το προοδευτικό κίνημα, εμποδίζοντας τη μετατροπή των όποιων φυλετικών ανησυχιών σε μια συγκροτημένη ρατσιστική ιδεολογία.

Μια σειρά γεγονότων ωστόσο σε σύντομο χρονικό διάστημα άνοιξε το δρόμο για την επικράτηση ενός ρατσιστικού τρόπου σκέψης. Τα πειράματα γενετιστών όπως ο Hugo De Vries καθιστούσαν σαφές πως οι υβριδικοί οργανισμοί εμφάνιζαν συχνά λανθάνοντα χαρακτηριστικά μακρινών προγόνων, επιστρέφοντας σε αρχαιότερους τύπους. Το ερώτημα που γεννιόταν τώρα ήταν κατά πόσο η μείξη διαφορετικών φυλών που πραγματοποιούταν στις Η.Π.Α. μπορούσε να οδηγήσει σε ένα αρχαιότερο και κατά συνέπεια και κατώτερο τύπο ανθρώπου. Η απειλή που αντιπροσώπευαν οι νέοι μετανάστες ήταν ξεκάθαρη. Η φυλετική αυτοκτονία του έθνους μπορούσε να προληφθεί μέσω της εκπαίδευσης και της νομοθεσίας, όμως η επανεμφάνιση κληρονομικών χαρακτηριστικών δε μπορούσε να ελεγχθεί. Ως μόνη σωτηρία του έθνους παρουσιαζόταν η απαγόρευση εισόδου στη χώρα κατώτερου γενετικού υλικού.

Η εξασθένιση της ενεργητικότητας του προοδευτικού κινήματος δεν άργησε. Το τέλος της προοδευτικής περιόδου σήμαινε πως τα διάφορα κοινωνικά προβλήματα που φαίνονταν, μέσα στο γενικότερο κλίμα ευφορίας που είχε εγκαινιαστεί με τις κατακτήσεις των Αμερικάνων στα τέλη του 19^{ου} αι., να έχουν εξαλειφτεί, έβγαιναν ξανά στην επιφάνεια. Επιπλέον οι ανεκπλήρωτες υποσχέσεις του προοδευτικού κινήματος, έκαναν την κοινωνική πραγματικότητα τώρα να φαντάζει ακόμη πιο δύσκολη. Στην πολιτική σκηνή το ενδιαφέρον μονοπώλησαν τα κοινωνικά προβλήματα. Η νέα πολιτική γλώσσα κυριαρχούταν από την έννοια του κοινωνικού που περιελάμβανε μια μεγάλη γκάμα θεμάτων όπως η εργασία, η κοινωνική πρόνοια, η εκπαίδευση, η πολεοδομία⁹⁰. Την «εποχή των κοινωνικών πολιτικών», όπως έχει επικρατήσει να ονομάζεται η συγκεκριμένη περίοδος, είχε ανοίξει το προοδευτικό κίνημα, με την ενασχόληση του με τα διάφορα κοινωνικά ζητήματα. Προς το τέλος όμως της πρώτης δεκαετίας του 20^{ου} αι. η αντιμετώπιση των κοινωνικών ζητημάτων θα άλλαζε τελείως χαρακτήρα, αφήνοντας πίσω τον αισιόδοξο χαρακτήρα της προοδευτικής προσπάθειας για αναδιαμόρφωση της κοινωνίας. Πλέον τα κοινωνικά ζητήματα, μέσα στα πλαίσια της γενικευμένης κρίσης που βίωνε ο Δυτικός κόσμος, αντιμετωπιζόνταν ως πιεστικά προβλήματα.

Για την επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων, θα αναπτύσσονταν νέες μέθοδοι κοινωνικής μηχανικής, που στόχευαν στην αναδιοργάνωση των κοινωνικών δομών και θεσμών. Απαραίτητη προϋπόθεση όμως για να στεφθεί με επιτυχία η νέα αυτή προσπάθεια ήταν η γνώση του τρόπου λειτουργίας των κοινωνικών μηχανισμών. Η αναγκαία αυτή γνώση θα προέλθει από την ανάπτυξη την περίοδο αυτή, των κοινωνικών και φυσικών επιστημών. Οι επιστήμες αυτές παρήγαγαν «αληθείς» λόγους, που μέσα από την παροχή αιτίων και αρχών, νομιμοποιούσαν δραστηριότητες. Τα άτομα μέσα από τη συσσώρευση γνώσης, υποβάλλονταν σε ένα μηχανισμό αντικειμενοποίησης και επομένως και στην άσκηση εξουσίας. Όμως και η άσκηση εξουσίας έθετε σε κυκλοφορία μηχανισμούς γνώσης, διάνοιγε περιοχές γνώσης. Ο Michel Foucault αναφέρει πως η γνώση συνδέεται αναπόσπαστα με δίκτυα εξουσίας, ότι «η εξουσία παράγει γνώση (και όχι μονάχα ευνοώντας την επειδή την εξυπηρετεί ή εφαρμόζοντας την επειδή της είναι χρήσιμη), ότι εξουσία και γνώση άμεσα αλληλεξαρτώνται, ότι δεν υπάρχει σχέση εξουσίας χωρίς συσχετισμένη

---

⁹⁰ Laliotou, όπ. π, σ. 22-23

σύσταση ενός πεδίου γνώσης, ούτε και γνώση που να μην προϋποθέτει και να μην αποτελεί ταυτόχρονα σχέσεις εξουσίας»⁹¹.

Για την επίλυση του προβλήματος της νέας μετανάστευσης, που στις αρχές του 20^{ου} αι. θεωρήθηκε ότι συνόψιζε όλα τα σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα, έπρεπε να παραχθεί γνώση, να ληφθούν πληροφορίες για τους νέους μετανάστες, προκειμένου να αντικειμενοποιηθούν και να είναι δυνατή η εφαρμογή των διαφόρων προγραμμάτων κοινωνικής δράσης και παρέμβασης, να μπορεί να τους ασκηθεί εξουσία. Καθώς όμως οι γνώσεις για τους συγκεκριμένους μετανάστες ήταν περιορισμένες, το 1907 ο πρόεδρος Roosevelt σύστησε την Επιτροπή Μετανάστευσης (Immigration Commission), γνωστή επίσης και ως Επιτροπή Dillingham, από το όνομα του προέδρου της, για τη συγκέντρωση πληροφοριών. Το 1911 η Επιτροπή εξέδωσε τα αποτελέσματα των ερευνών της σε ένα έργο 42 τόμων.

Το έργο συγκέντρωνε πληροφορίες σχετικά με την εγκατάσταση των μεταναστών στη χώρα, την επαγγελματική τους απασχόληση, την εκπαίδευση των παιδιών τους, τα ποσοστά εγκληματικότητας, τρέλας και πορνείας ανάμεσα στους πληθυσμούς τους και τη γονιμότητα των μεταναστριών⁹². Η παρουσίαση όλων των στοιχείων είχε τη μορφή σύγκρισης ανάμεσα σε παλιά και νέα μετανάστευση ενώ οι συγγραφείς επισήμαιναν συχνά τη σημασία της μετατόπισης των χωρών αποστολής. Οι μετανάστες όμως από τη Ν. Α. Ευρώπη παρόλο που προέρχονταν από την ευρωπαϊκή ήπειρο παρουσίαζαν ελάχιστα κοινά γνωρίσματα με τους Αγγλοσάξονες Αμερικάνους. Στον ένατο τόμο του έργου, στο Λεξικό των Φυλών ή των Ανθρώπων (Dictionary of Races or Peoples), επιχειρούταν η ιεράρχηση της ανθρώπινης εξέλιξης και αξίας, βάσει των φυσιολογικών, ηθικών και διανοητικών ικανοτήτων που παρουσίαζε η κάθε φυλή. Οι νέοι μετανάστες στην πλειοψηφία τους βρίσκονταν σε άσχημη φυσική κατάσταση, διέθεταν χαμηλή νοημοσύνη και παρουσίαζαν εγκληματικές συμπεριφορές, δεν διέθεταν δηλαδή καμία από τις ιδιότητες εκείνες από τις οποίες θεωρούταν πως εξαρτιόταν ο πολιτισμός. Ωστόσο παρά το γεγονός πως ο πολιτισμός προβαλλόταν ως βασικό στοιχείο διάκρισης και αποκλεισμού, όλα τα γνωρίσματα των συγκεκριμένων μεταναστών αντιμετωπίζονταν κάτω από τον ολοένα αυξανόμενο αντίκτυπο του ευγονισμού ως αποδείξεις όχι πολιτισμικής αλλά βιολογικής κατωτερότητας. Αν και είναι αδιαμφισβήτητο πως οι ευγονικές θέσεις επηρέασαν τα αποτελέσματα των ερευνών της Επιτροπής, η υιοθέτηση των

⁹¹ Φουκώ Μισέλ, *Επιτήρηση και τιμωρία. Η γέννηση της φυλακής*, Ράππας, Αθήνα 1989, σ. 40-41

⁹² Laliotou, *όπ. π.*, σ. 26

συγκεκριμένων απόψεων από μια κυβερνητική επιτροπή συνέβαλλε στην περαιτέρω διάδοση της ευγονικής σκέψης και των βιολογικών «επιπλοκών» της μετανάστευσης.

Αμέσως μετά τη δημοσίευση των συμπερασμάτων της Επιτροπής Dillingham, που υποστήριζαν τη μείωση των αφίξεων στη χώρα ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού, στο Κογκρέσο ξέσπασε νέα διαμάχη για το αν θα έπρεπε να απαγορευτεί ή όχι η είσοδος στη χώρα μεταναστών. Οι προσπάθειες των οπαδών του περιορισμού της μετανάστευσης όμως δε βρήκαν πρόσφορο έδαφος, καθώς πλησίαζαν προεδρικές εκλογές και καμία παράταξη δεν ήταν διατεθειμένη να ρισκάρει τη ψήφο του μετανάστη. Σχεδόν αμέσως μετά τις εκλογές, η Γερουσία πέρασε ένα προσχέδιο νόμου που επέτρεπε την είσοδο στη χώρα μόνο σε άτομα που είχαν ικανότητα ανάγνωσης και γραφής. Ο πρόεδρος Woodrow Wilson άσκησε βέτο με το αιτιολογικό πως μια τέτοια ενέργεια ερχόταν σε αντιπαράθεση με την κοσμοπολίτικη παράδοση των Η.Π.Α. που είχε διατηρήσει τη χώρα «...ανοιχτή για όλους εκείνους που δε μπορούσαν πουθενά αλλού να βρουν το δικαίωμα και την ευκαιρία της συνταγματικής εκπροσώπησης για αυτά που εκλάμβαναν ως φυσικά και αναπαλλοτρίωτα δικαιώματα των ανθρώπων...»⁹³. Η Βουλή των Αντιπροσώπων δεν κατόρθωσε να άρει το βέτο του προέδρου και να περάσει το συγκεκριμένο νομοσχέδιο, αποδεικνύοντας πως η κοσμοπολίτικη παράδοση των Η.Π.Α. ήταν ακόμη ισχυρή.

Ο κοσμοπολιτισμός όμως, των Αμερικάνων ήταν αποκλειστικά ευρωπαϊκός, δηλαδή «λευκός». Αναγνώριζαν το γεγονός, όπως έχει ήδη φανεί, πως ο πολιτισμός τους ήταν ένα αμάλγαμα πολλών διαφορετικών κουλτουρών, όμως επρόκειτο πάντα για ευρωπαϊκές κουλτούρες. Εξάλλου ήταν μια χώρα «ελεύθερων λευκών ατόμων». Το ότι το νομοσχέδιο για τον περιορισμό της μετανάστευσης από την Ευρώπη, παρότι αποσκοπούσε στον περιορισμό της μετανάστευσης μη Αγγλοσαξόνων Ευρωπαίων, δε κατόρθωσε να γίνει νόμος, αποδείκνυε πως για τον προσδιορισμό της αμερικάνικης κοινωνίας, η ευρωπαϊκή καταγωγή εξακολουθούσε να αποτελεί δομικό στοιχείο. Αν και αυτή η κοινή καταγωγή με τις ομάδες κατώτερων λευκών, προκαλούσε προβλήματα, -αρκεί να αναλογιστεί κανείς πως την ανωτερότητα του πολιτισμού τους τη στήριζαν σε αυτήν ακριβώς την ευρωπαϊκή καταγωγή-, η βασική διάκριση εξακολουθούσε ακόμη να είναι μεταξύ λευκών και μη λευκών.

---

⁹³ Higham, όπ. π., σ. 192-193

Ένα ακόμη παράδειγμα που επιβεβαιώνει πως και στη διάρκεια της δεύτερης δεκαετίας του 20^{ου} αι. οι Η.Π.Α. εξακολουθούσαν να αυτοπροσδιορίζονται βάσει της λευκότητας τους, παρά το γεγονός πως ήδη είχαν ταξινομηθεί και ιεραρχηθεί οι διάφορες λευκές φυλές, αποτελεί η ταινία *The Birth of a Nation* (Η Γέννηση ενός Έθνους) του D.W Griffith, που προβλήθηκε το 1915. Η ταινία που θεωρήθηκε και θεωρείται μια από τις σημαντικότερες ταινίες στην ιστορία του κινηματογράφου λόγω των νέων μεθόδων και τεχνικών κινηματογράφησης που εισήγαγε, ήταν βασισμένη στο μυθιστόρημα *The Clansman*, ενός ιδιαίτερα γνωστού για τις ρατσιστικές του πεποιθήσεις συγγραφέα, του Thomas Dixon. Επρόκειτο για ένα ιστορικό μελόδραμα που πραγματευόταν την ιστορία δύο οικογενειών, των βόρειων Stoneman και των νότιων Cameron, στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου και κατά την περίοδο της Ανοικοδόμησης του αμερικάνικου Νότου. Η ταινία από την πρώτη στιγμή που προβλήθηκε ξεσήκωσε θύελλα αντιδράσεων κυρίως από τους έγχρωμους πληθυσμούς της χώρας. Οι μαύροι σε όλη τη διάρκεια του φιλμ απεικονίζονται ως βάρβαρα και ανήθικα πλάσματα και θεωρούνται οι κύριοι υπαίτιοι για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα που αντιμετώπιζε ο Νότος, σε αντίθεση με τα μέλη της Ku Klux Klan που παρουσιάζονται ως οι ήρωες που θα λύτρωναν το Νότο. Στο σενάριο της ταινίας ο Gus, ένας μαύρος, που επιχειρεί να βιάσει μια λευκή κοπέλα, περιγράφεται ως «απειλητικός» και «βγάζοντας αφρούς από το στόμα», καθώς περιμένει το θύμα του, θυμίζοντας περισσότερο ζώο παρά άνθρωπο. Ενδιαφέρον παρουσίαζε και ο τρόπος απεικόνισης των μιγάδων. Αντλώντας υλικό από τις επιστημονικές μελέτες της περιόδου που πρέσβευαν πως η μείξη διαφορετικών φυλών, παρήγαγε «εκφυλισμένους» απογόνους, ο μιγάς ήταν, στη Γέννηση ενός Έθνους, ένα ύπουλο όν που χρησιμοποιούσε δόλια μέσα για την επίτευξη των σκοπών του. Το καθαρά όμως ρατσιστικό περιεχόμενο του δε φαίνεται να εμπόδισε το φιλμ να σημειώσει τεράστια εισπρακτική επιτυχία.

Η ταινία του Griffith αναπαριστούσε αντιλήψεις που θεωρητικά είχαν εκλείψει από την αμερικάνικη κοινωνία. Όμως πως ήταν δυνατόν οι «δημοκρατικές» Η.Π.Α. να μην ένιωθαν κάποια ενόχληση, βλέποντας σχεδόν πενήντα χρόνια μετά την κατάργηση της δουλείας, τέτοιες εικόνες; Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Gossett «...ο Νότος παρουσιαζόταν πιο επιτυχημένος από το Βορά στο να καταφέρει τη χώρα να υιοθετήσει τις ιδέες του», παρά την ήττα του⁹⁴. Ο αμερικάνικος Νότος

---

⁹⁴ Gossett, *όπ. π.*, σ. 254

λόγω του μεγάλου αριθμού σκλάβων που βρισκόταν συγκεντρωμένοι στην περιοχή, ανέπτυξε ρατσιστικές αντιλήψεις, προκειμένου να διατηρηθεί ο λευκός του χαρακτήρας. Ενώ στις υπόλοιπες Η.Π.Α., με μόνη ίσως άλλη εξαίρεση τη Δυτική ακτή, η διάκριση δε γινόταν, τουλάχιστον ακόμη, με τους όρους μιας ρατσιστικής ιδεολογίας, στο Νότο από πολύ νωρίς μπορούσε να γίνει διακριτός ένας βιολογικός ντετερμινισμός. Η νικηφόρα για τους Βορείους έκβαση του εμφυλίου πολέμου, θεωρητικά σήμαινε πως όλοι οι πληθυσμοί της χώρας θα απολάμβαναν τα ίδια δικαιώματα. Ωστόσο κάτι τέτοιο δε συνέβη ποτέ. Αμέσως μετά την αποκατάσταση της ειρήνης, ο Νότος αντιστάθηκε στην πολιτική «απελευθέρωση» των μαύρων και ο νόμος περί Ανοικοδόμησης του 1867 που επεδίωκε να συμμορφώσει τις νότιες πολιτείες με το άρθρο 14 του συντάγματος που θεσμοθετούσε την ισότητα όλων των ανθρώπων, έφερε τα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα. Οι νότιες πολιτείες όχι μόνο δεν απαρνήθηκαν τη ρατσιστική κοσμοαντίληψη τους, αλλά αυτή η κατάφωρη αδικία εναντίον τους, όπως βίωσαν την περίοδο της Ανοικοδόμησης, σκλήρυνε ακόμη περισσότερο τη στάση τους απέναντι στους μαύρους σκλάβους. Η «αποκατάσταση» των σχέσεων Βορά και Νότου, στις αρχές του αιώνα- μέχρι τότε ο Νότος αντιμετώπιζε το Βόρειο Γιάνκη ως το ξένο, τον Άλλο- και τη διάδοση διαφόρων επιστημονικών θεωριών που νομιμοποιούσαν τις νότιες θέσεις, ο ρατσιστικός τρόπος σκέψης του Νότου άρχισε να διαδίδεται και στις υπόλοιπες Η.Π.Α. Η τεράστια επιτυχία της ταινίας του Griffith οφειλόταν σε αυτό ακριβώς. Ο ρατσισμός είχε αρχίσει να εμπεδώνεται σταδιακά από την αμερικάνικη κοινωνία. Αν και τώρα επικεντρωνόταν εναντίον των μη λευκών πληθυσμών, η αμφισβήτηση της λευκότητας των νέων μεταναστών, καθιστούσε ζήτημα χρόνου το πότε αυτός ο ρατσισμός θα στρεφόταν κατά των κατώτερων λευκών.

Την επόμενη ακριβώς χρονιά της προβολής της Γέννησης ενός Έθνους κυκλοφόρησε το βιβλίο του Madison Grant, Το τέλος της μεγάλης φυλής (The Passing of the Great Race), επιβεβαιώνοντας πως, παρά την ισχυρή παράδοση της λευκότητας στις Η.Π.Α., κάποιες ομάδες μεταναστών από την Ευρώπη είχαν αρχίσει να φέρουν, έστω και για έναν περιορισμένο ακόμη αριθμό ανθρώπων, το στίγμα του Άλλου. Σύμφωνα με τον Grant, η κυρίαρχη φυλή του δυτικού κόσμου, που ο ίδιος ονόμαζε σκανδιναβική, έφθινε εξαιτίας μιας «ανόητης πίστης» στη δύναμη του περιβάλλοντος. Εκείνο που κυρίως τον απασχολούσε ήταν η μείξη των διαφορετικών μεταξύ τους ευρωπαϊκών φυλών και οι συνέπειες της για τις Η.Π.Α. Ερμηνεύοντας ή σωστότερα παρερμηνεύοντας τους νόμους του Mendel κατέληγε στο συμπέρασμα

πως η ένωση δύο διαφορετικών φυλών «έδινε μια φυλή που επέστρεφε σε έναν πιο αρχαίο... και κατώτερο τύπο»⁹⁵. Οι μετανάστες που κατέφταναν στη χώρα από τη Ν. Α. Ευρώπη ήταν «τα αποβράσματα των φυλακών και των ασύλων... τα οποία ευτέλισαν και εκχυδαίισαν ολόκληρο τον τόνο της αμερικάνικης ζωής, κοινωνικής, ηθικής και πολιτικής»⁹⁶. Ο Grant δεν άφηγε καμιά αμφιβολία στους αναγνώστες του για την τελική έκβαση της δαρβίνειας επιλογής, αν συνεχιζόταν να μολύνεται καθ' αυτόν τον τρόπο ο αμερικάνικος πληθυσμός, γράφοντας πως «... ο τύπος του αυτόχθονα Αμερικανού αποικιακής καταγωγής θα εξαφανιστεί, όπως ο Αθηναίος της εποχής του Περικλή και ο Βίκινγκ των ημερών του Ρόλο»⁹⁷.

Ο Grant ήταν ο πρόεδρος της Ζωολογικής Κοινωνίας της Νέας Υόρκης και λόγω της θέσης του είχε συχνές επαφές με κορυφαίους βιολόγους και ευγονιστές. Αναμφίβολα θέσεις, όπως του Davenport που θεωρούσε πως η είσοδος των νέων αυτών μεταναστών θα έκανε τον αμερικάνικο πληθυσμό πιο επιρρεπή στα εγκλήματα και στην ανηθικότητα, είχαν ασκήσει μεγάλη επιρροή στο έργο του. Ακόμη ήταν η ευγονική που τον είχε πείσει πως οι ηθικές, διανοητικές και πνευματικές ιδιότητες ήταν εξίσου σταθερές όσο και τα φυσικά χαρακτηριστικά και ότι μεταδίδονταν αμετάλλακτες από γενιά σε γενιά. Για τους ευγονιστές το ζήτημα της μετανάστευσης ήταν ουσιαστικά ένα βιολογικό ζήτημα. Η είσοδος στη χώρα «εκφυλισμένου αποθέματος» αποτελούσε ένα από τα πιο ειδικά εγκλήματα που μπορούσε να διαπράξει ένα έθνος εναντίον του εαυτού του. Πίστευαν πως μόνο μια αυστηρά επιλεκτική μεταναστευτική πολιτική, που θα επέτρεπε την είσοδο στους «καλύτερους», βάσει κληρονομικού ιστορικού, μετανάστες, θα μπορούσε να λειτουργήσει ευεργετικά για το έθνος. Βέβαια αυτή τους η στάση, δεν εμπόδιζε, ευγονιστές όπως τον Davenport, να χαρακτηρίζουν στερεότυπα τους Ιταλούς ως επιρρεπείς σε «εγκλήματα προσωπικής βίας», τους Έλληνες και τους Σέρβους ως «επιπόλαιους», τους Γερμανούς ως «τακτικούς»⁹⁸. Σκοπός τόσο του Grant, όσο και του ευγονικού κινήματος ήταν να προστατεύσουν και να συντηρήσουν το «εθνικό πρωτόπλασμα».

Το ξέσπασμα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου το 1914, από τη μία καθιστούσε ακόμη πιο επιτακτική την ανάγκη για εθνική ενότητα, και από την άλλη αποκάλυπτε τους δεσμούς που είχαν διατηρήσει πολλοί μετανάστες με τις χώρες καταγωγής τους.

⁹⁵ Higham, *όπ.π.*, σ. 156

⁹⁶ Shipman, *όπ. π.*, σ. 199-200

⁹⁷ *όπ. π.*, σ. 200

⁹⁸ *όπ. π.*, σ. 201-202

Η συγκυρία αυτή, παρά το γεγονός πως το μεταναστευτικό ρεύμα είχε μειωθεί αισθητά με την έναρξη του πολέμου στην Ευρώπη, έγειρε νέες φοβίες στην αμερικάνικη κοινωνία, που οδήγησαν τόσο στην αναβίωση των παραδόσεων του αυτοχθονισμού, όπως έχει φανεί και παραπάνω, όσο και στη ψήφιση νόμου το Φεβρουάριο του 1917. Εκτός από τα άρθρα που αφορούσαν στην είσοδο ριζοσπαστών στη χώρα, ο συγκεκριμένος νόμος απαγόρευε την είσοδο σε ενήλικες που δεν είχαν την ικανότητα ανάγνωσης σε κάποια γλώσσα. Αναλφάβητα άτομα με α' βαθμού συγγενή να συμπληρώνει τις απαραίτητες προϋποθέσεις για είσοδο στις Η.Π.Α., μπορούσαν να μεταναστεύσουν στη χώρα. Επίσης όσοι αποδείκνυαν πως η απόφαση τους για μετανάστευση οφειλόταν σε θρησκευτικούς διωγμούς, εξαιρούνταν από τα τεστ ανάγνωσης και γραφής, χωρίς να ισχύει το ίδιο και για τους πολιτικούς πρόσφυγες. Ο νόμος του 1917 ακόμη απαγόρευε την είσοδο στα «άτομα σωματικής ψυχοπαθητικής κατωτερότητας», στους «επαίτες» και στους «χρόνιους αλκοολικούς»⁹⁹, ενώ διπλασίαζε και το φόρο εισόδου, σε μια ακόμη προσπάθεια να δυσχεράνει την είσοδο στις Η.Π.Α.

Παρά τη μεγάλη δημοτικότητα που είχε αποκτήσει ο ευγονισμός πριν την είσοδο της χώρας στον πόλεμο, από το 1917 και έπειτα το κίνημα φαινόταν να περνά στο παρασκήνιο. Οι εκδόσεις για ευγονικά ζητήματα μειώθηκαν ενώ ταυτόχρονα και ο τύπος έχανε το ενδιαφέρον του για τα συγκεκριμένα θέματα. Ο πόλεμος φαινόταν να είχε θέσει άλλες προτεραιότητες στην αμερικάνικη κοινωνία. Από τη στιγμή που ούτως ή άλλως οι αφίξεις των μεταναστών στη χώρα είχαν μειωθεί λόγω του πολέμου, κεντρικό μέλημα των Η.Π.Α. έγινε η καλλιέργεια μιας αμερικάνικης εθνικής συνείδησης στους μετανάστες. Εκείνο που θα απασχολούσε τις Η.Π.Α. καθ όλη τη διάρκεια του πολέμου, δε θα ήταν η διάκριση και ιεράρχηση των διαφόρων ετερογενών πληθυσμών τους αλλά η ενότητα τους.

Ωστόσο το κίνημα του ευγονισμού με το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, θα εμφανιστεί πιο ισχυρό από ποτέ. Το τέλος του πολέμου δε σήμαινε και την έναρξη μιας νέας εποχής, όπως πίστευε η πλειοψηφία των Αμερικάνων. Η απογοήτευση και η απαισιοδοξία κυριαρχούσαν. Το κίνημα του ευγονισμού παρείχε επιστημονικές εξηγήσεις της αποτυχίας δημιουργίας της νέας κοινωνίας. Καθιστούσε σαφές όχι μόνο για ποιο λόγο η αφομοιωτική ικανότητα του έθνους είχε αποτύχει όσον αφορά τους νέους μετανάστες αλλά και γιατί η αποστολή των Η.Π.Α. να ανυψώσουν την

---

⁹⁹ Higham, όπ. π., σ. 204

ανθρωπότητα δε στέφθηκε με επιτυχία, χωρίς να θίγει ούτε στιγμή την ανωτερότητα της «αμερικάνικης» φυλής, κάτι που η αμερικάνικη κοινωνία δε θα μπορούσε να αντέξει το 1918. Οι Η.Π.Α. έπρεπε να διαφυλάξουν τα φυλετικά θεμέλια του έθνους τους. Μια σειρά από τοπικές ευγονικές οργανώσεις, όπως η Κοινωνία Galton (Galton Society) και το Ίδρυμα Δωρεών για τη Βελτίωση της Φυλής (The Race Betterment Foundation), ιδρύθηκαν σε όλες τις Η.Π.Α., οι επιστημονικές μελέτες και τα άρθρα για θέματα ευγονισμού πλήθαιναν, ενώ από το 1920 καθιερώθηκαν και διαγωνισμοί για τη βράβευση των πιο «ευγονικών» οικογενειών, οι ονομαζόμενοι Fitter Families Contests. Μεγάλο μέρος της νέας αυτής ώθησης του ευγονισμού οφειλόταν και στην επιστήμη της ψυχολογίας. Ο ευγονισμός είχε την τάση να εξισώνει την «αξία» του κάθε ανθρώπου με την ευφυΐα που επιδείκνυε. Πολλοί ψυχολόγοι εμπνευσμένοι από τις θέσεις αυτές, επιχείρησαν να εγκαθιδρύσουν μια σχέση ανάμεσα στη διανοητική ικανότητα και τα φυσικά χαρακτηριστικά.

Το 1904 η γαλλική κυβέρνηση, σε μια προσπάθεια βελτίωσης του εκπαιδευτικού της συστήματος, ανέθεσε στο ψυχολόγο Alfred Binet να βρει έναν τρόπο μέτρησης των διανοητικών ικανοτήτων των μαθητών. Ο Binet σχεδίασε μια σειρά τεστ και μαζί με το συνεργάτη του Theodore Simon επεξεργάστηκε ένα πλάνο ταξινόμησης του κάθε εξεταζόμενου βάσει της «διανοητικής ηλικίας» του. Το τεστ Binet- Simon πολύ σύντομα μεταφέρθηκε στις Η.Π.Α. από τον Αμερικάνο ψυχολόγο Henry H. Goddard. Ο Goddard εφάρμοσε το τεστ σε παιδιά της Σχολής Vineland για διανοητικά καθυστερημένα αγόρια και κορίτσια του New Jersey, όπου διαπίστωσε ότι τα αποτελέσματα του τεστ συμπίπτανε με τις εκτιμήσεις του προσωπικού του ιδρύματος. Παρατήρησε πως τα τεστ αποκάλυπταν διαφορετικούς βαθμούς «ανοησίας» (feeble-mindedness) και βασιζόμενος στα αποτελέσματα διέκρινε τους τροφίμους σε ηλίθιους (idiots), ανόητους (imbeciles) και μωρούς (morons).

Εκείνο που πραγματικά ενδιέφερε τον Goddard ήταν η κληρονομικότητα της «ανοησίας». Με τη βοήθεια του Γραφείου Αρχείων Ευγονικής και τις συμβουλές του ίδιου του Davenport, ξεκίνησε την έρευνα που θα αποδείκνυε αν η «ανοησία» ήταν κληρονομήσιμη ή όχι. Εφάρμοσε το τεστ σε τροφίμους φυλακών, αναμορφωτηρίων, ιδρυμάτων για παραστρατημένα κορίτσια και διαπίστωσε πως παρουσίαζαν υψηλά ποσοστά διανοητικής υστέρησης. Ο Goddard εξέδωσε το 1912 το βιβλίο, Η οικογένεια Καλικάκ: Μια μελέτη για την κληρονομικότητα της «Ανοησίας», και δύο χρόνια αργότερα το έργο, Ανοησία: Τα αίτια και οι συνέπειες της, όπου υποστήριζε

ότι τα «ανόητα» άτομα αποτελούσαν ένα είδος υποανάπτυκτης ανθρωπότητας¹⁰⁰. Αν και ο Goddard δε μπόρεσε ποτέ να καταλήξει αν η διανοητική υστέρηση, η ανοησία, οφειλόταν στην παρουσία ή στην απουσία κάποιου στοιχείου στον εγκέφαλο, είχε βεβαιωθεί πως η «ανοησία» ήταν «μια κατάσταση του μυαλού ή του εγκεφάλου που μεταβιβαζόταν το ίδιο κανονικά και σίγουρα όπως το χρώμα των μαλλιών ή των ματιών»¹⁰¹.

Το 1913 το τεστ Binet- Simon με τη θερμή υποστήριξη του Goddard, εφαρμόστηκε σε έναν αριθμό μεταναστών στη νήσο Ellis. Σκοπός της έρευνας ήταν να εξακριβωθεί πόσοι «ανόητοι» γινόταν δεκτοί στη χώρα. Οι εξεταστές είχαν λάβει οδηγίες να παρακάμπτουν τους «ομαλούς» και καθώς οι έκδηλα «προβληματικούς» απορρίπτονταν ούτως ή άλλως, θεωρήθηκε πως το δείγμα ήταν αντιπροσωπευτικό του μέσου μετανάστη. Για την πλειοψηφία των εξεταζόμενων το τεστ έγινε στην αγγλική γλώσσα με επακόλουθο ελάχιστοι να μπορούν να αντεπεξέλθουν στην εξέταση. Τα αποτελέσματα της έρευνας ήταν αποκαρδιωτικά, χαρακτηρίζοντας ένα ποσοστό της τάξης του 40% με 50% των εξεταζόμενων, ως «ανόητους»¹⁰². Η «ανοησία» λοιπόν εκτός από κληρονομήσιμη, φαινόταν να ήταν και ιδιαίτερο χαρακτηριστικό κάποιων φυλών.

Τόσο σε Ευρώπη όσο και σε Αμερική, οι μελέτες του Goddard κέντρισαν το ενδιαφέρον πολλών μελετητών που άρχισαν να πειραματίζονται με διάφορες μεθόδους για την ποσοτική αποτίμηση της νοητικής ικανότητας και πολύ γρήγορα εμφανίστηκε μια μεγάλη ποικιλία νέων συστημάτων εξέτασης. Ένα από τα σημαντικότερα αυτά συστήματα υπήρξε η αναθεώρηση του τεστ Binet – Simon που δημοσιεύτηκε το 1916 στο Πανεπιστήμιο του Stanford από το ψυχολόγο Lewis Terman. Ήταν ο Terman που εισήγαγε στις Η.Π.Α. τον όρο του Γερμανού ψυχολόγου William Stern, I. Q, δηλαδή το διανοητικό πηλίκιο που αντιστοιχούσε στην αναλογία ανάμεσα στην πνευματική ηλικία ενός παιδιού και τη χρονολογική του ηλικία, πολλαπλασιασμένη επί του 100.

Παρά το έντονο επιστημονικό ενδιαφέρον για τα τεστ νοημοσύνης, η κοινή γνώμη μέχρι την έλευση του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, θα διατηρούσε μια σταθερά επιθετική στάση απέναντι στα τεστ. Για πρώτη φορά στη διάρκεια του πολέμου θα χρησιμοποιούνταν εκτεταμένα τα τεστ για την ταξινόμηση των χιλιάδων των

¹⁰⁰ Kevles, όπ. π, σ. 78

¹⁰¹ όπ. π., σ. 79

¹⁰² Shipman όπ. π, σ. 207

κληρωτών στρατιωτών. Το Μάιο του 1917, κάτω από την κηδεμονία του Εθνικού Συμβουλίου Έρευνας (National Research Council) ο Robert M. Yerkes μαζί με τους Goddard και Terman και κάποιους ακόμη ψυχολόγους ξεκίνησαν το σχεδιασμό του τεστ νοημοσύνης του αμερικάνικου στρατού. Το τεστ ήταν χωρισμένο σε δύο μέρη, στα ονομαζόμενα τεστ άλφα, που προοριζόνταν για όσους γνώριζαν την αγγλική γλώσσα και στα τεστ βήτα για όλους τους υπόλοιπους. Αν και για πολλούς το τεστ υπολόγιζε μόνο τις ακαδημαϊκές ικανότητες του κάθε εξεταζόμενου, η χρήση του, την περίοδο του πολέμου, κατέστησε τα τεστ νοημοσύνης ιδιαίτερα δημοφιλή.

Το 1919 με δωρεά του Ιδρύματος Rockefeller, η ίδια ομάδα ψυχολόγων που είχε σχεδιάσει το τεστ νοημοσύνης του στρατού, δημιούργησε ένα εθνικό τεστ. Η εμπλοκή μεγάλων ιδιωτικών οργανώσεων και επισήμων φορέων του κράτους στα τεστ νοημοσύνης συνέβαλλε στην αποδοχή τους από την αμερικάνικη κοινωνία. Το τεστ άρχισε να εφαρμόζεται σχεδόν αμέσως στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ πολλά πανεπιστήμια και κολέγια δέχονταν φοιτητές βάσει των επιδόσεων τους σε αυτό. Σε διάστημα μικρότερο του ενός χρόνου, το τεστ πούλησε περισσότερα από μισό εκατομμύριο αντίτυπα.¹⁰³ Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, της διαρκώς αυξανόμενης δημοτικότητας των τεστ, η Εθνική Ακαδημία των Επιστημών το 1921, δημοσίευσε τα αποτελέσματα του τεστ νοημοσύνης του αμερικάνικου στρατού – που μέχρι αυτήν τη στιγμή ταξινομούνταν ως απόρρητο στρατιωτικό μυστικό- σε έναν τόμο με τον τίτλο, Ψυχολογική Εξέταση στο στρατό των Η.Π.Α. (Psychological Examining in the U. S. Army). Ιδιαίτερα αξιοσημείωτα ήταν τα αποτελέσματα που παρουσίαζαν το μέσο λευκό στρατιώτη και κατά συνέπεια και το μέσο λευκό αμερικάνο να έχει τη «διανοητική ηλικία» ενός παιδιού δεκατριών ετών. Σε μια προσπάθεια περαιτέρω ανάλυσης των τεστ νοημοσύνης του στρατού, ένα μέλος της ομάδας των ψυχολόγων που είχαν σχεδιάσει το τεστ, ο Carl Brigham, μελέτησε τις επιδόσεις της κάθε φυλής. Στο βιβλίο του, Μια μελέτη της Αμερικάνικης Ευφυΐας (A Study of American Intelligence), που κυκλοφόρησε το 1923, υποστήριξε πως οι φυλές των Αλπικών (Alpine) και των Μεσόγειων (Mediterranean) ήταν «διανοητικά κατώτερες σε σχέση με τους αντιπροσώπους της Σκανδιναβικής (Nordic) φυλής»¹⁰⁴. Τα υποτιθέμενα αντικειμενικά αποτελέσματα των τεστ του στρατού παρείχαν μια ισχυρή απόδειξη των φυλετικών διαφορών στις

¹⁰³ Kevles, όπ. π., σ. 82

¹⁰⁴ όπ. π., σ. 82-83

διανοητικές ικανότητες και φαινόταν να επιβεβαιώνουν όλες τις θέσεις και τις φοβίες των ευγονιστών.

ΤΕΛΟΣ ΕΠΟΧΗΣ

Πλέον το ζήτημα για την αμερικάνικη κοινωνία δεν ήταν το κατά πόσο ήταν επιθυμητός ο περιορισμός της μετανάστευσης αλλά ο βαθμός και το είδος του περιορισμού που θα επιβαλλόταν. Στην αρχή της δεκαετίας του 1920, η οικονομική κρίση που έπληξε τη χώρα, έδωσε μια νέα ώθηση στο κίνημα του περιορισμού της μετανάστευσης. Οι μεγάλες επιχειρήσεις που υπήρξαν σχεδόν ανέκαθεν εναντίον του όποιου περιορισμού της μετανάστευσης, τώρα τάσσονταν υπέρ μιας τέτοιου είδους πολιτικής. Η πολεμική περιπέτεια των Η.Π.Α. σε συνδυασμό με το ξέσπασμα του «Μεγάλου Κόκκινου Πανικού» μετά τη λήξη του πολέμου, είχαν ευαισθητοποιήσει την εθνική συνείδηση ακόμη και των πιο άπληστων επιχειρηματιών. Η στάση των εργατικών σωματείων, που ποτέ δε χαρακτηρίστηκε από τη συμπάθεια απέναντι στους μετανάστες, σκλήρυνε ακόμη περισσότερο αυτήν την περίοδο. Ένας από τους κυριότερους λόγους που πρόβαλλε η Α. F. L. ένα από τα πολυπληθέστερα και πιο δραστήρια συνδικάτα, έστω και ανεπίσημα, πέραν του οικονομικού ανταγωνισμού, ήταν πως το έθνος σε καμία περίπτωση δε θα μπορούσε να αφομοιώσει έναν τόσο μεγάλο αριθμό μεταναστών¹⁰⁵. Η ικανότητα γραφής και ανάγνωσης που είχε εισαγάγει ο νόμος του 1917 ως απαραίτητη προϋπόθεση για την είσοδο ενός μετανάστη στη χώρα, είχε πάψει να θεωρείται ικανοποιητικό κριτήριο αποκλεισμού. Η εικόνα του αδαή και αγράμματου μετανάστη δεν ανταποκρινόταν στην πραγματικότητα. Η κοινή γνώμη πίεζε για τη θέσπιση πιο αποτελεσματικών μέτρων όσον αφορά το θέμα της μετανάστευσης. Φήμες πως η αποκατάσταση των συγκοινωνιών, με τη λήξη του πολέμου θα αύξανε τον αριθμό των ετήσιων αφίξεων στα δέκα εκατομμύρια¹⁰⁶, ενίσχυσαν ακόμη περισσότερο τους φόβους της αμερικάνικης κοινωνίας.

¹⁰⁵ Higham, *όπ. π.*, σ. 305

¹⁰⁶ Barkan Elazar, *The Retreat of scientific racism. Changing concepts of race in Britain and the United States between the world wars*, Cambridge University Press, Cambridge 1992, σ. 195

Ο τέως πρόεδρος της Επιτροπής Μετανάστευσης, Γερουσιαστής William P. Dillingham, παρουσίασε ένα σχέδιο που άφηνε μεν ανεπηρέαστα τα μεταναστευτικά ρεύματα από τον Καναδά και τη Λατινική Αμερική, ικανοποιώντας με αυτόν τον τρόπο ένα από τα αιτήματα των μεγάλων βιομηχανιών για φτηνό εργατικό δυναμικό, περιόριζε δε τη νέα μετανάστευση από την Ευρώπη. Σύμφωνα με το σχέδιο του Dillingham, ο αριθμός των μεταναστών μιας εθνικότητας που θα μπορούσε να εισέρχεται στη χώρα κάθε χρόνο αντιστοιχούσε στο 5% του πληθυσμού της κατά την απογραφή του 1910. Το σχέδιο αυτό των ποσοστώσεων διατηρούσε τη νέα μετανάστευση σε ένα ετήσιο επίπεδο των 250.000 αφίξεων, χωρίς να επηρεάζει τους αριθμούς της κίνησης από τη Β. Δ. Ευρώπη. Το νομοσχέδιο υπερψηφίστηκε από τη Γερουσία ενώ η Βουλή των Αντιπροσώπων ζήτησε τη μείωση του ποσοστού σε 3% της απογραφής του 1910¹⁰⁷. Αν και ο πρόεδρος Wilson άσκησε για μια ακόμη φορά βέτο, το νομοσχέδιο εισήχθη ξανά στις δύο Βουλές και το Μάιο του 1921 έγινε νόμος. Για πρώτη φορά η μετανάστευση από την Ευρώπη περιοριζόταν με αυστηρά αριθμητικά κριτήρια ενώ με τη νέα αυτή πολιτική οι μετανάστες έπαυαν να αποτελούν σημαντικό παράγοντα της αμερικάνικης ιστορίας.

Ο νόμος όμως φαινόταν πριν ακόμη τεθεί σε εφαρμογή να επιδεινώνει την κατάσταση παρά να επιλύει τα διάφορα προβλήματα. Καθώς ο επιτρεπτός αριθμός των μηνιαίων αφίξεων δε μπορούσε να ξεπερνά το 1/5 του ετησίου ποσοστού που αναλογούσε σε κάθε εθνικότητα, οι ατμοπλοϊκές εταιρίες έσπευσαν να φτάσουν στις Η.Π.Α. πριν τεθεί σε εφαρμογή ο νόμος, προκειμένου να μην υποχρεωθούν να επιστρέψουν πίσω το ανθρώπινο φορτίο τους. Το αποτέλεσμα ήταν ήδη από τις πρώτες ημέρες του Ιουνίου, οι Ιταλοί να ξεπεράσουν το μηνιαίο ποσοστό τους και οι Ρουμάνοι με τους Πολωνούς να αγγίζουν τα όρια¹⁰⁸. Προκειμένου να αμβλυνθεί η οξυμένη κατάσταση που προέκυψε, με τους υπεράριθμους υποψηφίους μετανάστες να περιμένουν στα καράβια, ο υπουργός Εργασίας στηριζόμενος σε μια ρήτρα διαφυγής που επέτρεπε σε ειδικές περιστάσεις την είσοδο περισσότερων μεταναστών από το προβλεπόμενο όριο, άφησε τους Ιταλούς να αποβιβαστούν. Τέτοια επεισόδια διαδραματιζόνταν συχνά όμως έπειτα από κάποιο διάστημα οι διοικητικές αρχές σκλήρυναν και γίνονταν λιγότερες εξαιρέσεις. Ο νόμος του 1921, παρ' όλα τα πρακτικά προβλήματα που προέκυψαν, είχε κατορθώσει να μειώσει σημαντικά το μεταναστευτικό ρεύμα από την Ν. Α Ευρώπη. Για την επίλυση των προβλημάτων,

¹⁰⁷ Higham, *όπ. π.*, σ. 311

¹⁰⁸ *όπ. π.*, σ. 312

χρειαζόταν μια προσεκτική αναθεώρηση του νόμου, όμως οι οπαδοί του περιορισμού της μετανάστευσης δεν ήταν διατεθειμένοι να ρισκάρουν με μια βεβιασμένη κίνηση που θα έδινε λύσεις αλλά πιθανότατα δε θα διατηρούσε τα μειωμένα επίπεδα της νέας μετανάστευσης. Για αυτόν ακριβώς το λόγο το Κογκρέσο το Μάιο του 1922, αποφάσισε να επεκτείνει την ισχύ του συγκεκριμένου νόμου για ακόμη δύο χρόνια.

Στο μεταξύ ο πρόεδρος της επιτροπής για τη μετανάστευση της Βουλής των Αντιπροσώπων, Albert Johnson, αναζητούσε ιδέες για ένα μόνιμο νόμο περιορισμού της μετανάστευσης, πιο πρακτικό και πιο αυστηρό. Σίγουρα υπήρξε επιθυμία πολλών η πλήρης απαγόρευση της μετανάστευσης, όμως οικονομικοί και διπλωματικοί λόγοι καθιστούσαν κάτι τέτοιο ανέφικτο, αναγκάζοντας την επιτροπή να περιορίσει τις επιδιώξεις της στην περαιτέρω μείωση των αφίξεων από τη Ν. Α. Ευρώπη. Αποφασιστικό ρόλο στην επίτευξη των στόχων της επιτροπής και στη χάραξη πολιτικής θα έπαιζε ένας ευγονιστής, ο διευθυντής του Γραφείου Αρχείων Ευγονικής Harry H. Laughlin, που θα παρείχε το απαραίτητο για τη νομιμοποίηση των θέσεων της επιτροπής, επιστημονικό κύρος.

Την άνοιξη του 1920 ο Laughlin ταξίδεψε στην Washington για να παραδώσει στην επιτροπή της μετανάστευσης μια σειρά ευγονικών αιτημάτων. Η επιλογή του Laughlin για το συγκεκριμένο ταξίδι δεν υπήρξε τυχαία καθώς θεωρούταν αυθεντία στα βιολογικά θέματα του μεταναστευτικού ζητήματος. Πολύ σύντομα ο Albert Johnson τον διόρισε «Ειδικό Ευγονικό Πράκτορα» (Expert Eugenic Agent) της επιτροπής, επιβεβαιώνοντας την ιδεολογική επικράτηση της ευγονικής σκέψης. Ένα από τα πρώτα καθήκοντα που ανέλαβε ο Laughlin ήταν η μελέτη αλλοδαπών τροφίμων διαφόρων ιδρυμάτων της χώρας. Ο ίδιος θεωρούσε πως οι μετανάστες από τη Ν. Α. Ευρώπη παρουσίαζαν υψηλά ποσοστά τρέλας, διανοητικής υστέρησης και εγκληματικότητας και πως ένας δυσανάλογα μεγάλος αριθμός νέων μεταναστών συναντιόνταν σε ιδρύματα. Οι προκαταλήψεις του αυτές, αν και στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας του στην επιτροπή το Νοέμβριο του 1922 ισχυρίστηκε πως πρωταρχικό του ενδιαφέρον ήταν η αποκάλυψη της αλήθειας, τον είχαν οδηγήσει, έστω και ασυνείδητα, στη διαστρέβλωση των στοιχείων. Καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας που διετέλεσε «Ειδικός Ευγονικός Πράκτορας», κατέθεσε άπειρες φορές στην επιτροπή για το εκφυλισμένο ανθρώπινο απόθεμα που έφτανε στη χώρα και για τις «εγγενείς κοινωνικά ανεπαρκείς ιδιότητες» των νέων

μεταναστών¹⁰⁹, ενισχύοντας ακόμη περισσότερο στον κοινό νου, αλλά και στα μέλη της επιτροπής, την αναγκαιότητα μιας μεταναστευτικής πολιτικής ευγονικά ορισμένης.

Μέχρι το φθινόπωρο του 1922 η επιτροπή είχε ετοιμάσει ένα προσχέδιο του νέου μεταναστευτικού νόμου. Το σύστημα των ποσοστώσεων διατηρούταν, μειώνοντας όμως το ποσοστό που αντιστοιχούσε σε κάθε εθνική ομάδα από 3% σε 2% του συνολικού πληθυσμού της, όχι κατά την απογραφή του 1910, που ίσχυε ως τότε, αλλά βάσει της απογραφής του 1890, όταν οι νέοι μετανάστες συνιστούσαν ένα πολύ μικρό τμήμα του αμερικάνικου πληθυσμού. Το νέο αυτό σύστημα ελαχιστοποιούσε τις αφίξεις από τη Ν. Α. Ευρώπη, ενώ ταυτόχρονα μείωνε συνολικά το μεταναστευτικό ρεύμα προς τις Η.Π.Α. Ο αριθμός των Ιταλών, για παράδειγμα, που επιτρεπόταν να εισέλθει στη χώρα, μειωνόταν από τις 42000 στις 4000, των Πολωνών από 31000 σε 6000 και των Ελλήνων από 3000 σε 100¹¹⁰.

Η επιτροπή ευελπιστούσε το σχέδιο της να έχει εγκριθεί από το Κογκρέσο μέχρι το Μάρτιο του 1923, όμως η οικονομική ευημερία που εγκαινίασε το ίδιο έτος, πάγωσε προσωρινά το ζήτημα του περιορισμού της μετανάστευσης. Οι επιχειρηματικοί κύκλοι που το αμέσως προηγούμενο διάστημα επιθυμούσαν το περιορισμό της μετανάστευσης, τώρα εμφανίζονταν υπέρ της φιλελευθεροποίησης της ήδη υπάρχουσας νομοθεσίας, ενώ το εμπορικό επιμελητήριο των Η.Π.Α. πρότεινε την αύξηση κατά δύο μονάδες των ποσοστών¹¹¹. Επιπλέον οι μεγαλοκτηματίες φαίνονταν να τάσσονται με την πλευρά των επιχειρηματιών, καθώς και οι ίδιοι είχαν να αντιμετωπίσουν, λόγω της αγροτικής εξόδου προς την πόλη, την έλλειψη εργατικών χεριών. Μήπως για μια ακόμη φορά η προσπάθεια των οπαδών του περιορισμού της μετανάστευσης θα αποτύχαινε; Όμως η βιομηχανία την περίοδο αυτή κυρίως λόγω της μηχανοποίησης της παραγωγής και της εσωτερικής μετανάστευσης, θα ανεξαρτητοποιούταν από την ευρωπαϊκή μετανάστευση για την παροχή εργατικού δυναμικού και η αντίσταση του επιχειρηματικού κόσμου σε μια νομοθεσία περιορισμού της μετανάστευσης δε θα διαρκούσε πολύ. Η φυλετική συνείδηση είχε αφυπνιστεί για το σύνολο της αμερικάνικης κοινωνίας. Μάλιστα για πρώτη φορά η ψήφος του μετανάστη παρά τις επερχόμενες προεδρικές εκλογές, δε θα λαμβανόταν υπόψη, ενώ η νέα κυβέρνηση στο πρώτο ετήσιο μήνυμα του προέδρου

---

¹⁰⁹ όπ. π., σ. 314

¹¹⁰ όπ. π., σ. 319

¹¹¹ όπ. π., σ. 315

Coolidge προς το Κογκρέσο θα ζητούσε τη λήψη δράσης προκειμένου να διατηρηθεί η Αμερική αμερικάνικη¹¹².

Όμως παρά την «επικράτηση» ενός ρατσιστικού τρόπου σκέψης, η μετατόπιση προς μια παλαιότερη απογραφή δε μπορούσε να νομιμοποιηθεί με όρους φυλετικής ανωτερότητας και κατωτερότητας. Οι Η.Π.Α. εξακολουθούσαν να αυτοπροσδιορίζονται ως μια δημοκρατική χώρα και η χρήση της απογραφής του 1890 έπρεπε να ακολουθεί τη δημοκρατική παράδοση. Ο οπαδός του αυτοχθονισμού, John B. Trevor, αναγνωρίζοντας πως στόχος του νομοσχεδίου του Johnson ήταν η διατήρηση της ηγεμονικής θέσης της Μεγάλης Φυλής και του φυλετικού status quo, κατανόησε πως η χρήση οποιασδήποτε απογραφής μπορούσε να αιτιολογηθεί «δημοκρατικά», αρκεί να παρουσιαζόταν ως αντιπροσωπευτική των σύγχρονων αναλογιών των διαφόρων εθνικών ομάδων στον αμερικάνικο πληθυσμό. Τα ποσοστά που αντιστοιχούσαν σε κάθε ομάδα βάσει της απογραφής του 1910, δεν αντιπροσώπευαν το φυλετικό status quo καθώς αν και οι Αμερικάνοι με καταγωγή από τη Β.Δ. Ευρώπη αποτελούσαν ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού της χώρας, ο αριθμός των μεταναστών, των ανθρώπων που είχαν γεννηθεί στις συγκεκριμένες περιοχές το 1910, είχε μειωθεί αισθητά. Ο ισχύων νόμος δηλαδή ευνοούσε τους μετανάστες από τη Ν. Α. Ευρώπη, από τη στιγμή που τα ισχύοντα ετήσια ποσοστά δεν αντιπροσώπευαν τον πραγματικό αριθμό Αμερικάνων με βορειοδυτική ευρωπαϊκή καταγωγή. Το Κογκρέσο θα έπρεπε να στηρίξει την όποια νομοθεσία του σε μια παλαιότερη απογραφή, όταν οι παλιοί μετανάστες αποτελούσαν την πλειοψηφία των αλλοδαπών της χώρας, ούτως ώστε να ανταποκρίνεται στη σύγχρονη φυλετική πραγματικότητα των Η.Π.Α.

Μερικά χρόνια νωρίτερα ο Clinton Stoddard Burr στο έργο του Η Φυλετική Κληρονομιά της Αμερικής (America's Race Heritage), είχε μελετήσει τη φυλετική καταγωγή των σύγχρονων Αμερικάνων. Εμπνευσμένος από το έργο του Burr, ο Trevor ετοίμασε μια έκθεση για τη φυλετική σύνθεση του αμερικάνικου πληθυσμού. Εκείνο που κυρίως τον ενδιέφερε να αποδείξει ήταν πως η χρήση της απογραφής του 1890 δε θα μεροληπτούσε εις βάρος καμιάς εθνικής ομάδας. Σύμφωνα με το Trevor, αν και το 12% των Αμερικάνων προερχόταν από τη Ν. Α. Ευρώπη, η απογραφή του 1910 απέδιδε στους πληθυσμούς αυτούς το 44% περίπου των ετήσιων ποσοστών

---

¹¹² όπ. π., σ. 318

μετανάστευσης, σε αντίθεση με αυτήν του 1890 όπου το αντίστοιχο ποσοστό ήταν της τάξης του 15%.

Η παρουσίαση του νομοσχεδίου στη Βουλή των Αντιπροσώπων στηρίχτηκε σχεδόν αποκλειστικά στην έκθεση του Tregon. Αν και υπήρξαν αρκετές καταγγελίες για το ρατσιστικό χαρακτήρα του σχεδίου, μέσα σε μια εβδομάδα το Κογκρέσο πέρασε το νομοσχέδιο, εκφράζοντας τη θέληση του έθνους. Δε συνέβη όμως το ίδιο και στη συνεδρίαση της Γερουσίας. Η πλειοψηφία των Γερουσιαστών θεώρησε πως το νομοσχέδιο έκανε διακρίσεις εις βάρος των εθνικών ομάδων της νέας μετανάστευσης και πρότεινε τη διατήρηση της απογραφής του 1910 και μείωση των ποσοστών στο 2%. Όμως η άσχημη υγεία του προέδρου της επιτροπής μετανάστευσης της Γερουσίας, Γερουσιαστή Colt και η διαδοχή του από David A. Reed, άλλαξαν τη στάση της Γερουσίας. Ο Reed, πρότεινε η μεταναστευτική πολιτική της χώρας να στηριχτεί στην αρχή της «εθνικής καταγωγής», αναπαράγοντας την επιχειρηματολογία που είχε χρησιμοποιήσει ο Tregon. Η πρόταση του Reed επέτρεπε, όπως ακριβώς και η απογραφή του 1890, την είσοδο στη χώρα σε εξαπλάσιο ή επταπλάσιο αριθμό μεταναστών από τη Β.Δ. Ευρώπη από ότι από τη Ν. Α. Ευρώπη. Η Γερουσία υπερψήφισε την αρχή της «εθνικής καταγωγής» με την προϋπόθεση να μην τεθεί σε εφαρμογή ο νόμος μέχρι το 1927, προκειμένου η κυβέρνηση να έχει τον απαραίτητο χρόνο για τη μελέτη και τη διατύπωση ακριβών ποσοστών. Στο μεσοδιάστημα αποφασίστηκε να ισχύσει η πρόταση της Βουλής των Αντιπροσώπων που επέτρεπε την είσοδο σε ένα 2% βάσει της απογραφής του 1890. Παρά τις προσπάθειες ηγετών μεταναστευτικών ομάδων να αποτρέψουν την έγκριση του νόμου από τον πρόεδρο Coolidge, ο ίδιος υπέγραψε το νέο νόμο στις 26 Μάιου 1924.

Ο νόμος του 1924, ευρύτερα γνωστός ως νόμος Johnson –Reed, επέτρεπε την είσοδο 150.000 μεταναστών ετησίως. Οι μετανάστες από την Λατινική Αμερική και τον Καναδά εξακολουθούσαν να μην υπόκεινται στο σύστημα των ποσοστώσεων. Ο κάθε υποψήφιος μετανάστης έπρεπε να αποκτήσει βίζα από την αμερικάνικη πρεσβεία της χώρας του ενώ τα ποσοστά θα συμπληρώνονταν με την καταμέτρηση των βίζων που εξέδιδε η κάθε πρεσβεία και όχι κατά την άφιξη των μεταναστών στα αμερικάνικα λιμάνια. Οι σύζυγοι και τα ανήλικα παιδιά μεταναστών που είχαν αποκτήσει την αμερικάνικη υπηκοότητα εξαιρούνταν από το σύστημα των ποσοστώσεων. Ο νόμος τέθηκε σε ισχύ μόλις το 1929, σηματοδοτώντας όπως

χαρακτηριστικά δήλωσε ο Τρενορ «...το τέλος μιας εποχής στην ιστορία των Η.Π.Α.»¹¹³.

Ο νόμος του 1924 δεν υπήρξε, όπως έχει ήδη διαφανεί, ένα μεμονωμένο συμβάν που δεν αντιπροσώπευε τις δημοκρατικές Η.Π.Α. Ο θρίαμβος της ευγονικής λογικής του νόμου δε συνιστούσε μια ανωμαλία, αλλά αντίθετα εντασσόταν μέσα σε μια μακρόχρονη παράδοση του αμερικάνικου έθνους. Η έννοια της φυλής από τη συγκρότηση του έθνους κράτους των Η.Π.Α. έπαιξε καθοριστικό ρόλο. Ο πρώτος νόμος ιθαγένειας της χώρας που επέτρεπε μόνο σε «ελεύθερα λευκά άτομα» να αποκτήσουν την αμερικάνικη υπηκοότητα, όριζε την εθνική και πολιτική κοινότητα βάσει φυλετικών χαρακτηριστικών. Η άφιξη σε αυτήν τη φυλετικά προσδιορισμένη χώρα, λευκών μεταναστών που ελάχιστα έμοιαζαν τόσο εξωτερικά όσο και πολιτισμικά με τους αποίκους και τους πρώτους μετανάστες, σίγουρα επέφερε μια σημαντική αλλαγή στον τρόπο πρόσληψης της φυλής και της λευκότητας. Όμως παρά τις όποιες μεταμορφώσεις της η σημασία της φυλής παρέμεινε κεντρική για τις Η.Π.Α. Η ευγονική σκέψη προσέφερε μια επιστημονική εξήγηση της καταλληλότητας για αυτοκυβέρνηση που είχε χαρακτηρίσει την πολιτική οργάνωση του έθνους από τη γέννηση του, αναπαράγοντας στην πραγματικότητα το χάσμα που ήδη υπήρχε ανάμεσα στους μετανάστες και τους Αμερικάνους. Ορίζοντας τη διαφορετικότητα των νέων μεταναστών ως παρεκκλίνουσα και μιλώντας για αμετάβλητα κληρονομικά χαρακτηριστικά, ο ευγονισμός δημιούργησε το πρόβλημα της μετανάστευσης που ως πρόγραμμα «κοινωνικής λύτρωσης» υποσχόταν να λύσει. Είναι ενδιαφέρον πως μόνο στη συγκυρία της δεκαετίας του 1920, όταν η απογοήτευση και η οικονομική κρίση χαρακτήρισαν τις μέχρι προηγουμένως ισχυρές και γεμάτες αυτοπεποίθηση Η.Π.Α., ψηφίστηκε ο ευγονικός νόμος του 1924. Σίγουρα και στο παρελθόν η χώρα είχε βιώσει παρόμοιες καταστάσεις, όμως ποτέ τα όποια ξενόφοβα συναισθήματα δε συγκροτήθηκαν σε μια επίσημη ρατσιστική ιδεολογία.

Το πάντρεμα του ευγονισμού με έννοιες που η αμερικάνικη κοινωνία ενστερνιζόταν εδώ και αιώνες σε συνδυασμό με τη συνειδητοποίηση πως η κοινωνία των Η.Π.Α. απείχε από την τελειότητα, ήταν που όρισαν το νέο μετανάστη ως πηγή κάθε κακού. Η χώρα την περίοδο αυτή αναπόλησε το ένδοξο παρελθόν της και επιδίωξε εναγωνίως την επίλυση των προβλημάτων της. Αναζητώντας την εξάλειψη διαφοροποιήσεων στο εσωτερικό του «λαού», η αμερικάνικη κοινωνία ενίσχυσε τις

---

¹¹³ όπ. π., σ. 324

τάσεις αποκλεισμού των στοιχείων που έμοιαζαν υπερβολικά ετερογενή. Τα πολιτισμικά στοιχεία που διαφοροποιούσαν τις νέες ομάδες μεταναστών απέκτησαν στο λόγο του ευγονισμού μια «φυσική», «αντικειμενική» ύπαρξη φυλακίζοντας τους ξένους σε μια αγεφύρωτη διαφορά, σε μια ταυτότητα απόλυτη. Οι πολιτισμικές διαφορές μέσω του ευγονισμού μετατράπηκαν σε βιολογικές και άρα σύμφωνα με την επιστήμη της εποχής, και αμετάβλητες διαφορές εγκλωβίζοντας τους σε μια διαφορετικότητα που δεν αφομοιώνόταν. Το «κλείσιμο των πυλών» των Η.Π.Α. το 1924 δεν άλλαξε τη χώρα αλλά αντικατόπτρισε μια κοινωνία που είχε αλλάξει.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το 1924 οι Η.Π.Α. για πρώτη φορά θέσπισαν ένα μόνιμο μεταναστευτικό νόμο που περιόριζε την είσοδο μεταναστών από την Ευρώπη. Από τη γέννηση της η χώρα πάντα δεχόταν ένα μεγάλο όγκο μεταναστών αλλά ποτέ μέχρι τη δεκαετία του 1920 δεν είχε θεσπιστεί αντίστοιχος νόμος. Σίγουρα οι τρεις παραδόσεις του αυτοχθονισμού που αναπτύχθηκαν στη χώρα υποδήλωναν πως οι μετανάστες από την Ευρώπη δεν τύχαιναν πάντα θερμής υποδοχής όμως ποτέ ομοσπονδιακή κυβέρνηση δεν είχε λάβει μέτρα για τον περιορισμό των μεταναστευτικών ρευμάτων της Ευρώπης. Επιπλέον όταν τελικά ψηφίστηκε ο συγκεκριμένος νόμος η πλειοψηφία της αμερικάνικης κοινωνίας θεωρούσε τη θέσπιση μιας τέτοιας νομοθεσίας αναγκαιότητα.

Η αλλαγή στάσης απέναντι στη μετανάστευση από την Ευρώπη μπορεί εύκολα να γίνει κατανοητή αν κανείς λάβει υπόψη το νέο νόημα που έλαβε η έννοια της φυλής τα αμέσως προηγούμενα χρόνια. Η έννοια της φυλής υπήρξε κεντρική από τη γέννηση του νέου έθνους. Η ικανότητα για αυτοκυβέρνηση που όρισε το πολιτικό υποκείμενο της νέας χώρας ήταν άμεσα συνδεδεμένη με την έννοια της φυλής. Η επιστήμη του ευγονισμού από τα τέλη του 19^{ου} αι. βιολογικοποίησε την έννοια της φυλής και απέδωσε στη διαφορά απόλυτη φύση. Καθώς οι θέσεις του ευγονισμού γίνονταν όλο και πιο δημοφιλείς και έπαψαν να αφορούν μόνο ένα στενό επιστημονικό κύκλο, η αμερικάνικη κοινωνία άρχισε να αντιμετωπίζει συχνότερα το μετανάστη και συγκεκριμένα το νέο μετανάστη από τη Ν.Α. Ευρώπη ως μια βιολογική απειλή κατά του έθνους. Οι Η.Π.Α. έπρεπε να προφυλαχθούν και ως μόνη

σωτηρία παρουσιαζόταν η απαγόρευση εισόδου κατώτερου πρωτοπλάσματος στη χώρα.

Η τεράστια απόσταση που χώριζε τόσο φυσιολογικά όσο και πολιτισμικά τους Αγγλοσάξονες Αμερικάνους από τους νέους μετανάστες, η πίστη στην ανωτερότητα των Αγγλοσαξόνων που ενισχύθηκε μετά από τις πολεμικές περιπέτειες των Η.Π.Α. στα τέλη του 19^{ου} αι., οι κοινωνικοί και οικονομικοί μετασχηματισμοί του τέλους του αιώνα σε συνδυασμό με τη νέα ιεράρχηση της ανθρωπότητας που επιχειρούσε ο ευγονισμός παγίωσαν για την αμερικάνικη κοινωνία ως Άλλον το νέο μετανάστη. Ωστόσο η ευρωπαϊκή καταγωγή τους λόγω του δομικού ρόλου της ευρωπαϊκότητας στην αμερικάνικη κοινωνία καθυστέρησε σημαντικά την παγίωση των συγκεκριμένων πληθυσμών ως Άλλων. Η λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και η απογοήτευση για τις ανεκπλήρωτες προσδοκίες που τον ακολούθησε καθώς και η οικονομική κρίση της δεκαετίας του 1920 μαζί με τις νέες επιστημονικές ανακαλύψεις που φαίνονταν να επιβεβαιώνουν όλες τις υποψίες των ευγονιστών για την κατωτερότητα και την απειλή που συνιστούσαν οι μη Αγγλοσάξονες μετανάστες ήταν που τελικά οδήγησαν στην κατασκευή ενός Ευρωπαίου ως Άλλου. Πλέον - και τουλάχιστον μέχρι τη δεκαετία του 1940- η αγγλοσαξονική καταγωγή και όχι η ευρωπαϊκότητα και η λευκότητα θα όριζε τον αμερικάνικο εαυτό.

Οι νέες ανακαλύψεις που σημειώθηκαν στο χώρο της γενετικής τη δεκαετία του 1930 και η αποκάλυψη των φρικαλεοτήτων που διέπραξε η ναζιστική Γερμανία στο όνομα της φυλής, κατέστησαν σαφείς στην παγκόσμια κοινή γνώμη τους κινδύνους που ελλόχευε η φυλετική σκέψη και επιτάχυναν μια συνειδητοποίηση που αποτελεί πλέον μέρος της παγκόσμιας παιδείας. Η φυλή σταδιακά άρχισε να αποκτάει ξανά το πολιτισμικό της χαρακτήρα. Η διαφορετικότητα του Άλλου βιωνόταν πλέον ως πολιτισμικό χαρακτηριστικό και ως όχι ένδειξη της βιολογικής του κατωτερότητας. Αν η λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου σήμανε το τέλος της ηγεμονίας της φυλής per se τότε για ποιο λόγο ακόμη και σήμερα κάποιοι πολιτισμοί, κάποιες εθνικές ομάδες θεωρούνται κατώτερες σε σχέση με κάποιες άλλες; Τα κριτήρια είναι πολιτισμικά όμως εξακολουθούν να εμπεριέχουν τις έννοιες της ανωτερότητας και της κατωτερότητας. Σήμερα είναι η ανωτερότητα της πνευματικής και πολιτιστικής προσφοράς κάποιας ομάδας από την οποία προκύπτει η κατωτερότητα των Άλλων. Η διαφορά εξακολουθεί να διαθέτει έναν απόλυτο χαρακτήρα που φαίνεται να απέχει ελάχιστα στην ουσία από το βιολογικό ντετερμινισμό των αρχών του 20^{ου} αι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Άντερσσον Μπενεντικτ, *Φαντασιακές Κοινότητες. Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού*, Νεφέλη, Αθήνα 1998.

Βεντούρα Λίνα, *Μετανάστευση και έθνος. Μετασχηματισμοί στις συλλογικότητες και τις κοινωνικές θέσεις*, Ε.Μ.Ν.Ε-Μνήμων, Αθήνα 1994.

Bernstein Serge –Milza Pierre, *Η ιστορία της Ευρώπης, τ.2, Η ευρωπαϊκή συμφωνία και η Ευρώπη των εθνών 1815-1919*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997.

Hobsbawm E. J., *Η εποχή των Επαναστάσεων 1789-1848*, Μ. Ι. Ε Τ., Αθήνα 2000.

Μπαλιμπάρ Ετιέν, Βαλλερστάιν Ιμμανουέλ, *Φυλή, έθνος, τάξη. Οι διαφορούμενες ταυτότητες*, Πολίτης, Αθήνα 1991.

Shipman Pat, *Η εξέλιξη του ρατσισμού : οι ανθρώπινες διαφορές και η χρήση και κατάχρηση της επιστήμης*, Νέα Σύνορα- Λιβάνη, Αθήνα 1998.

Φουκώ Μισέλ, *Επιτήρηση και τιμωρία. Η γέννηση της φυλακής*, Ράππας, Αθήνα 1989.

Χατζηιωσήφ Χρήστος (Επ.), *Η ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αι., τ. 1. , Οι απαρχές, 1900- 1922*, Βιβλιόραμα, Αθήνα

Ξένη

Arendt Hannah, *On Revolution*, Penguin Books, London 1963.

Barkan Elazar, *The Retreat of scientific racism. Changing concepts of race in Britain and the United States between the world wars*, Cambridge University Press, Cambridge 1992.

Bender Thomas (Ed.), *Rethinking American history in a global age*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles 2002.

Bennett David (Ed.), *Multicultural States. Rethinking difference and identity*, Routledge, New York 1998.

Bodnar John, *The Transplanted. A history of immigrants in urban America*, Indiana University Press, Bloomington 1985.

Fetzer S. Joel, *Public attitudes toward immigration in the United States, France and Germany*, Cambridge University Press, 2000.

Finzsch Norbert- Schirmer Dietmar (Ed.), *Identity and intolerance. Nationalism, racism and xenophobia in Germany and the U.S.*, German Historical Institute, Cambridge University Press, Washington D. C. 1998.

Fredrickson M. George, *Racism. A short history*, Princeton University Press, 2002

Gossett F. Thomas, *Race. The study of an idea in America*, Southern Methodist University Press, Dallas 1963.

Higham John, *Strangers in the land. Patterns of American nativism 1860-1925*, Rutgers University Press, New Brunswick 1992.

Hofstadter Richard, *Social Darwinism in American thought*, Beacon Press, Boston 1992.

Jacobson Frye Mathew, *Whiteness of a different color. European immigrants and the alchemy of race*, Harvard University Press, Cambridge Mass. 1998.

Jones Allen Maldwyn, *American immigration*, The University of Chicago Press, Chicago 1992.

Kevles J. Daniel, *In the name of eugenics. Genetics and the uses of human heredity*, Alfred A. Knopf, New York 1999.

Laliotou Ioanna, *Transatlantic Subjects. Acts of migration and cultures of transnationalism between Greece and America*, The University of Chicago Press, Chicago 2004.

Sassen Saskia, *Guests and Aliens*, New Press, New York 2000.

Thompson Kristin, Bordwell David, *Film history. An introduction*, Mc Graw Hill, 2003.

Weeks Jeffrey, *Sex, politics and society. The regulation of sexuality since 1800*, Longman, New York 1981.

